

JOHANN WOLFGANG VON
GOETHE

GENÇ WERTHER'İN
ACILARI

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
MAHMURE KAHRAMAN

TÜRKİYE BANKASI

Kültür Yayınları

Genel Yayın: 2322

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLÎ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE
GENÇ WERTHER'İN ACILARI

ÖZGÜN ADI
DIE LEIDEN DES JUNGEN WERTHER

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN
MAHMURE KAHRAMAN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2011
Sertifika No: 11213

EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM, AĞUSTOS 2011, İSTANBUL
III. BASIM, HAZİRAN 2012, İSTANBUL

ISBN 978-604-360-351-1 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

HASAN
ÂLİ
YÜCEL
KLASİKLER
DİZİSİ

CLV

JOHANN WOLFGANG
VON GOETHE
GENÇ WERTHER'İN ACILARI

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
MAHMURE KAHRAMAN

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

Zavallı Werther'in hikâyesi ile ilgili bulabildiğim her şeyi büyük bir titizlikle topladım ve burada size sunuyorum, bu nedenle bana müteşekkir kalacağınızı biliyorum. Onun ruhuna ve kişiliğine hayranlık ve sevgi duymaktan, yazgısına gözyaşı dökmekten kendinizi alamayacaksınız.

Ey güzel insan, sen de onun gibi bir tutkunun esiriysen, onun acıları sana avuntu olsun, eğer yazgından veya kendi hatandan dolayı bir arkadaş bulamıyorsan, bu küçük kitap dostun olsun.

Birinci Kitap

4 Mayıs 1771

Oradan ayrıldığım için öyle mutluyum ki! Değerli dostum, insanın kalbini anlamak olanaksız bir şey! O kadar sevdiğim, o kadar bağlı olduğum senden uzaklaşıyorum ve bundan mutluluk duyuyorum! Biliyorum, sen bu duygumu hoş göreceksin. Diğer ilişkilerim yazgı tarafından özellikle seçilmiş gibi değil miydi, sırf benim gibi bir yürek kaygı duysun diye? Zavallı Leonore! Ancak ben masumdum. Kız kardeşinin geçit vermez cazibesi beni hoş bir şekilde oyalarken, o zavallı yürekte oluşan sevgi için bir şey yapabilir miydim? Ancak – tamamen masum muyum? Onun duygularını körüklemedim mi? Pek komik olmamasına rağmen, bizi sık sık güldüren onun çok içten sözleri benim için de bir eğlence konusu olmadı mı? Yapmadım mı? – Ah insanın kendinden yakınmaya hakkı olabilir mi! Başaracağım, sevgili dostum, sana söz veriyorum, kendimi düzelteceğim, her zaman yaptığım gibi yazgımızın karşımıza çıkardığı ufak tefek sıkıntıları artık tekrarlayıp durmayacağım; içinde bulunduğum anın tadını çıkaracağım, geçmiş benim için geçmişte kalacak. Acının insanlarla paylaşıldığı takdirde azalacağı konusunda kuşkusuz haklısın, değerli dostum, keşke insanlar – niçin böyle olduklarını ancak Tanrı bilir! – geçip giden şimdiyi yaşamak yerine, geçmişte ka

lan bir sıkıntının hatıralarını anımsamak için hayal gücünü bu kadar zorlamasalar.

Anneme onun işini en iyi şekilde halledeceğimi ve bu konuda çok yakında onu bilgilendireceğimi söyle lütfen. Teyzemle konuştum, evde anlatılan kötü kadından çok farklı biri çıktı karşıma. İyi yürekli, cesur ve tez canlı bir kadın. Annemin alamadığı miras payı ile ilgili yakınmalarını ona anlattım; o da bana gerekçelerinden, sebeplerinden ve hangi şartlarla her şeyi, hem de bizim istediğimizden daha fazlasını geri vermeye hazır olduğundan söz etti. – Sözün kısası, şimdi bu konuda başka bir şey yazmak istemiyorum, anneme her şeyin yoluna gireceğini söyle. Ve sevgili dostum, yanlış anlaşılmanın ve tembelliğin, dünyada entrika ve kötülükten belki daha fazla yanılgya yol açtığını bu küçük meselede bir kez daha anlamış oldum. En azından entrika ve kötülük daha sık yaşanan şeyler değil.

Bunun dışında kendimi burada çok iyi hissediyorum. Yalnızlık bu cennet yörede kalbim için harikulade bir merhem oldu, gençlik demek olan bu mevsim, çoğunlukla ürperti içindeki yüreğimi tüm zenginliğiyle ısıtıyor. Her ağaç, her çalılık çiçeklerden bir demet sanki, güzel kokular deryasında oradan oraya süzülebilmek ve bütün yiyecekleri içlerinde bulabilmek için insanın mayısböceği olası geliyor.

Kent sevimsiz olmasına karşın çevresi anlatılamayacak bir doğa güzelliğine sahip. Bu durum çok güzel bir çeşitlilikle birbiriyle kesişen ve çok hoş vadiler oluşturan tepelerden birinin üzerinde ölmüş Kont M.'nin bir park yaptırmasına neden olmuş. Park gösterişli değil, daha ilk adımda, planını geometrik düzenle çalışan bir bahçıvanın değil, kendi zevki için duyarlı birinin yaptığı hissediliyor. Parktaki yıkık kulübede ruhu için biraz gözyaşı döktüm, burası onun en sevdiği yermiş, aynı zamanda benim de. Yakında bahçenin efendisi olacağım; bahçıvanla dost olmam için birkaç gün yetti, bu onun için de iyi olacak.

10 Mayıs

Tüm ruhumu harika bir neşe kapladı, bütün kalbimle hazını yaşadığım tatlı bir bahar sabahı gibi. Yalnızım ve benim gibi insaflar için yaratılmış bu yörede olmaktan sevinçliyim. Yeteneğimi kullanamayacak kadar, değerli dostum, mutluyum, her yönüyle huzurlu bir yaşam duygusu içindeyim. Şu sıralar resim yapmam mümkün değil, bir çizgi bile çizemiyorum, oysa ben hiç şu andakinden daha büyük bir ressam olmadım. Etrafımdaki güzel vadi sis içindeyken, gökyüzündeki güneş benim ormanımın geçit vermez karanlığına vururken, yalnızca birkaç ışık ormanın içindeki mabede girerken, ben gürültüyle akan derenin kıyısındaki yüksek çayırların arasında uzanmışım, toprağa yakın bir noktada bin bir çeşit minik yeşillik dikkatimi çekiyor; bitkilerin sapları arasında küçük canlılar dünyasının vızıltısını, minik kurtların ve sineklerin çeşitli ve kavranamaz biçimlerini yüreğimin hemen yakınında hissederken, bizi kendi suretine göre yaratan Her Şeye Kadir Olan'ın varlığını, sonsuz haz içinde süzülürken bizi koruyan ve aydınlatan Sevgisi Herkese Yeten'in esintisini duyumsuyorum dostum! Gözlerime alacakaranlık çökerken, etrafımdaki dünya ve gökyüzü bir sevgilinin sureti gibi ruhumda yerini almışken – çoğunlukla özlem içindeyim ve şöyle düşünüyorum: Ah keşke bunları yine resmedebilsen, ruhun nasıl sonsuz Tanrı'nın aynası ise, ruhuna ayna tutacak kadar dolu ve sıcak bir biçimde içinde var olan şeyin soluşunu kağıda üfleyebilsen! – Dostum – Ama bu beni mahvediyor, bu görüntülerin muhteşemliğinin yarattığı gücün altında eziliyorum.

12 Mayıs

Görünmeyen cinler mi bu yörede dolaşıyor, yoksa etrafımdaki her şeyi böyle bir cennete dönüştüren kalbimdeki sıcak ve göksel bir hayal mi, bilmiyorum. Burada kente varmadan önce bir çeşme var, Melusine'yle¹ kız kardeşlerini tutsak eden

1 Alman Halk Kitabı *Melusine*'deki su perisi. (ç.n.)

çeşme gibi beni de tutsak eden bir çeşme. – Küçük bir tepeden aşağıya doğru yürürken bir tümsek karşına çıkıyor, oradan yirmi basamak aşağıya inince mermer kayalıklardan çok berrak bir su fışkırıyor. Yukarıda daire şeklindeki alçak duvar, etrafı çepeçevre kuşatan yüksek ağaçlar, bu yerin serinliği; bunların hepsi çekici olduğu kadar ürpertici şeyler. Gün geçmiyor ki ben burada bir saat oturmayayım. Kızlar kentten buraya gelip su taşıyorlar, bir zamanlar kral kızlarının bile yaptığı en masum ve gerekli işmiş bu. Orada otururken ataerkil dünya canlı bir biçimde etrafımı sarıyor, çeşme başında tanışıp evlenen gelmiş geçmiş tüm atalar², çeşmenin ve su kaynağının etrafını saran iyiliksever periler. Bunu duyumsayamayacak kişi, yaz mevsiminde yapılan yorucu bir yürüyüşten sonra bu çeşme başının serinliğini hiç tatmamış olmalı.

13 Mayıs

Kitaplarını göndereyim mi diye soruyorsun? – Tanrı aşkına, bana onlardan bahsetme! Artık ne yönlendirilmek, ne teşvik edilmek, ne de coşturulmak istiyorum, bu yürek zaten yeterince fırtınalı; benim ninniye ihtiyacım var, bunu da fazlasıyla Homeros’um da buldum. Öfkeli ruhumu sıklıkla onunla yatıştırıyorum, zira bu yürek kadar günü gününe uymayanı, bu yürek kadar kararsızını görmüş olamazsın. Sevgili dost! Kederden hazzın doruklarına, tatlı hüzünden mahvedici aşk acısına geçerken beni sık sık görme sıkıntısını çekmiş olan sana bunları anlatmama gerek var mı? Kalbime küçük ve hasta bir çocuğa bakar gibi bakıyorum; her arzusunu yerine getiriyorum. Bunu başkalarına söyleme; bundan dolayı beni ayıplayacak insanlar çıkabilir.

15 Mayıs

Kentin yoksul kesimi artık beni tanıyor ve seviyor, özellikle çocuklar. Üzücü bir gözlemde bulundum. Başlangıçta onla-

2 Kutsal Kitap: Eski Ahit, Yaratılış 24 (11-14); Yuhanna 4 (6). (ç.n.)

ra yaklaşıp birçok şeyle ilgili samimi sorular sorunca, bazıları kendileriyle alay ettiğimi sanıp bana çok kaba davrandılar. Buna kızmadım; ama çoğunlukla farkında olduğum bir şey benim için netleşmiş oldu: Üst sınıfın insanları, alt sınıfa karşı her zaman soğuk bir mesafe içinde, sanki yakın davransalar bir şey kaybedeceklermiş gibi; bir de düşüncesizler ve başkalarına kötü niyetle takılmaktan hoşlananlar var, kibirlerini zavalı insanlara daha çok hissettirsinler diye onların seviyesine inmiş gibi davranıyorlar.

Eşit olmadığımızı, olamayacağımızı çok iyi biliyorum, ancak saygı görmek adına alt tabaka insanlarından kendini uzak tutmak gerektiğine inanan kişi, yenilgiden korktuğu için düşmandan saklanan bir korkak kadar eleştiriyi hak eder.

Geçenlerde çeşme başına gittiğimde, su kabını merdivenin en alt basamağına koymuş, acaba etrafta kabı başının üzerine koymasına yardım edecek bir kız arkadaşı var mı diye bakan genç bir hizmetçi kız gördüm. Attan inerek ona baktım. – “Size yardım edeyim mi genç hanım?” diye sordum. – Kıp-kırmızı oldu. – “Aaa, olmaz efendim!” dedi. – “Zahmet değil.” dedim. – Kumaş kaplı taşıma halkasını başına koyunca ona yardım ettim. Teşekkür edip merdivenleri çıktı.

17 Mayıs

Çok sayıda insanla tanıştım, ama henüz bir arkadaş edinmiş değilim. İnsanlara cazip gelebilecek özelliklerden bende eksik olan nedir bilmiyorum; benden hoşlanan birçok insan var benimle ilgileniyorlar, ama yollarımız sadece kısa bir süre içir kesişiyor ve ben buna üzülüyorum. Buradaki insanların nasıl olduğunu soracak olursan, şunu söyleyebilirim: Her yerdek gibi! İnsan aslında karmaşık bir varlık değil. Çoğunluğu zamanın büyük bir bölümünü yaşamak için kullanıyor, geriye kalanı ise, özgür oldukları küçük zaman diliminden öyle korkuyor ki, ondan kurtulmanın her türlü yolunu deniyor. İşte insanın değişmez yazgısı!

Ama buradakiler gerçekten iyi insanlar! Bazen kendimi unutup onlarla insanlar için hâlâ mevcut zevklerin keyfini sürerken, güzelce donatılmış bir sofrada bütünüyle açık ve temiz yüreklilikle şakalar yapmak, arabayla gezintiye çıkmak, uygun zamanda dans partileri düzenlemek gibi şeyler üzerimde çok olumlu etkileri oluyor; ancak kullanılmadan körelen ve özenle gizlemek zorunda kaldığım birçok yeteneğin hâlâ içimde bulunduğunu aklıma getirmemem gerekiyor. Ah insanın bütün yüreğini öyle sıkıştırıyor ki bu. – Yine de! Yanlış anlaşılacak bizim gibilerin yazgısı.

Ah, gençlik çağımda ölen hanım arkadaşım, ah ne yazık ki öyle birini tanıdım! – Yoksa şöyle derdim: Sen bir budalasın! Bu dünyada aramakla bulunamayacak birini arıyorsun! Ama onu tanıdım, her halimi ona sergileyebildiğim için karşısında kendimi olduğumdan daha önemli hissettiğim o büyük insanı, o yüreği hissettim. Yüce Tanrım! Onun yanında tek bir yeteneğimin bile işe yaramadığı oldu mu? Onun yanında geliştirebildiğim o muhteşem duyguyla, yüreğim doğayı kucaklamadı mı? Arkadaşlığımız, sonsuz bir çabanın ürünü, çok hassas duygularla küstahlığa varan bütün hallerin dâhi diye nitelenebileceği çok keskin zekânın bir buluşması değil miydi? Ya şimdi? – Ah, yaşadığı yıllar onu benden önce mezara götürdü. Onu asla unutmayacağım, ne onun sarsılmaz aklını, ne de tanrısal sabrını unutacağım.

Birkaç gün önce V. adında genç biriyle karşılaştım, oldukça güzel bir yüzü olan açıksözlü biriydi. Üniversiteyi yeni bitirmiş, kendini bilge sanmasa da başkalarından daha bilgili olduğuna inanıyor. Çalışkan biri olduğu da her halinden belliydi, kısacası değerli bilgilere sahip. Çok resim yaptığını ve Yunanca bildiğini duyunca, (bunlar burada sık karşılaşılan şeyler değil) gelip beni bulmuş, Batteux’dan Wood’a, de Ples’den Winckelmann’a kadar birçok şey anlattı ve Sulzer’in “Kuram”ının birinci bölümünü tümüyle okuduğunu, Heyne’nin Antik dönem öğretisi ile ilgili ders notlarına sahip olduğunu söyledi. Kendisiyle ilgili bu kadar bilgi onu tanımama yetti.

Saygın biriyle daha tanıştım, prensliğin yargıcı, içten ve dürüst biri. Onu dokuz çocuğuyla birlikte görmenin gerçek bir mutluluk olduğu söyleniyor; özellikle en büyük kızıyla ilgili çok olumlu şeyler anlatılıyor. Beni evine davet etti, en kısa zamanda ziyaretine gideceğim. Prensliğe ait bir av köşkünde oturuyor, buraya bir buçuk saatlik mesafede, karısının ölümünden sonra bu kentte, lojmanda oturmak kendisini üzdüğünden oraya taşınmasına izin verilmiş.

Bunun dışında karşıma birkaç sevimsiz tip çıktı, tahammül edilir gibi değillerdi, en katlanılmaz olan da onların sözde dostluk gösterileriydi.

Hoşça kal! Her şeyden söz ettiğim için mektubumu beğeneceksin.

22 Mayıs

Bazıları için insan yaşamı yalnızca bir düştten ibaret, nereye gidersem gideyim, bu duygu benim de peşimi hiç bırakmıyor. İnsanın faaliyet içindeki, araştıran yeteneklerinin engellenerek sınırlandığını³ görünce; tüm mesleklerin zavallı yaşamımızı uzatmaktan başka bir amacı olmayan gereksinimleri karşılamaya yaradığını ve bir de arasında sıkışıp kalınan duvarlara renkli figürler ve aydınlık manzaralar resmedildiği için meraklarımızla ilgili bazı noktalardaki tüm avuntuların yalnızca düşsel bir teslimiyet olduğunu gözlemlediğimde – bunların hepsi Wilhelm, beni dilsizleştiriyor. Ancak kendi içime dönersem bir dünya buluyorum! Yine tasvir ve etkin bir güçten çok, sezgi ve belirsiz bir arzuya yer veren bir dünya bu. O zaman her şey birbirine karışıyor ve arkasından düşler içinde dünyaya gülümsemeyi sürdürüyorum.

3 Bu sözcük romanın ana teması için anahtar niteliği taşıyor. Ana figür Werther'in yazgısı ile, sonsuzluğa uzanmak isteyen ama her seferinde kendi sınırlarına çarpan insanın sorunsalı işleniyor. Çünkü Werther için sınırlarının ötesine geçme olanağı yok, aksine bu sınırların oluşturduğu duvarlar gittikçe daralan bir alana sokup sonunda onun mahvına sebep oluyor. Roman boyunca tekrarlanan bu tema laytmotif niteliğine bürünüyor. (ç.n.)

Çocukların bir şeyi niçin istediklerini bilmedikleri konusunda derin bilgi sahibi bütün öğretmenler ve eğitmenler hemfikir; fakat yetişkinler de çocuklar gibi bu dünyada oradan oraya sürükleniyorlar ve onlar gibi nereden gelip nereye gittiklerini bilmiyorlar, onlar gibi gerçek amaçlar doğrultusunda hareket etmiyor ve onlar gibi bisküvi, pasta, yerine göre şeker, yerine göre sopayla yönetiliyorlar: Genellikle buna kimse inanmıyor, ama bana göre bu çok açık bir şey.

Bunları sana anlatmaktan hoşlanıyorum, zira bana bu konuda söyleyeceklerini biliyorum: Çocuklar gibi hiçbir şeyi dert etmeyenler, oyuncak bebeklerini oradan oraya dolaştıran, giydirip soyan ve büyük bir saygıyla anneciğin şekeri kilitlediği çekmecenin etrafında gezinen ve arzu ettikleri şeyi ele geçirip avurtlarını şişirerek yerken “daha!” diye bağırırlar mutludur. – Onlar mutlu yaratıklar. Rezilce işlerle uğraşan ya da tutkularına muhteşem isimler takıp bunları insan soyunun sağlığı ve mutluluğu için devasa girişimler olarak görenler de mutlu. Ne mutlu böyle olabilene! Ama alçakgönüllülükle her şeyin geçip gittiğini bilen kişi, bahçesini cennete dönüştürebilen her insanın ne kadar mutlu olduğunu, mutsuz olanın da yorulmadan sırtındaki yükü nefes nefese yolunda ilerlediğini, bu güneş ışığını bir dakika daha fazla görmenin herkesi aynı şekilde ilgilendirdiğini anlayan kişi – evet, o kişi de huzurludur, hem kendisinden bir dünya kurar, hem de bir insan olduğu için mutludur. Ayrıca ne kadar sınırlanırsa sınırlansın, bu zindanı ne zaman isterse o zaman terk edeceğini bildiği için yüreğinde her zaman tatlı bir özgürlük duygusu barındırır.

26 Mayıs

Eskiden beri nasıl bir yerde oturmak istediğimi, bana yabancılık hissi vermeyen herhangi bir yerde küçük bir kulübede bile kalabildiğimi, çok kısıtlı şartlar altında barınabildiğimi bilirsin. Burada da yine beğendiğim küçük bir yere rastladım.

Wahlheim* dedikleri, kentten tahminen bir saat uzaklıkta bir yer. Bir tepenin üstündeki bu yerin konumu oldukça ilginç, köye giden yükseklerdeki patıkaya çıkınca bir anda bütün vadi gözler önüne seriliyor. Restoran sahibi çalışkan bir kadın, hoş ve yaşına göre dinç biri, şarap, bira ve kahve servisi yapıyor; en güzeli de iki ıhlamur ağacı, geniş dallarıyla kilisenin önündeki etrafı köy evleri, tahıl ambarları ve avlularla çevrili küçük meydanı örtüyor; bu kadar özel, bu kadar rahat bu yeri öyle kolay bulmadım, oturduğum küçük masayı restorandan çıkartıp buraya getirttim, sandalyemi de; bir yandan kahvemi içiyor, diğer yandan Homeros'umu okuyorum. İlk kez, güzel bir öğleden sonraydı, rastlantı sonucu ıhlamurların altına geldiğimde küçük meydan öyle ıssızdı ki. Herkes tarladaydı, yalnızca dört yaşlarında bir erkek çocuk yerde oturuyordu, bacaklarının arasında oturan aşağı yukarı altı aylık bir çocuğu iki koluyla göğsüne yaslamış, ona bir tür koltuk hizmeti veriyordu, cin gibi etrafa bakan siyah gözleri bir tarafa bırakılırsa gayet sakindi. Görüntü çok hoşuma gitti: Karşısındaki sabanın üzerine oturup bu kardeşlik pozunu zevkle çizmeye başladım. Karşımdaki çiti, bir tahıl ambarının kapısını ve birkaç araba tekerleğini, hepsini arka arkaya nasıl duruyorlarsa öyle resme ekledim. Kompozisyonu düzgün, oldukça ilginç resmi tamamladığım bir saat içinde gördüklerime en ufak bir şey eklemediğimi fark ettim. Gelecekte yalnızca doğayla ilgilenme planımı bu gözlemim güçlendirdi. Sonsuz olan yalnızca doğanın zenginliği ve büyük sanatçıyı yalnızca o yetiştiriyor. Sanat kurallarının yararları üzerine çok şey söylenebilir, insan topluluklarını övmek için söylenebilecek şeyler gibi. Bu kurallara göre kendini yetiştiren insan saçma ve kötü bir şey ortaya koymaz, kendini toplum ve terbiye kurallarına göre şekillendiren birinin asla çe-

* Okuyucu burada adı geçen yeri bulmaya çalışmasın; gerçekte var olan yerin adını değiştirme ihtiyacı duyulmuştur. – Goethe'nin Notu

kilmez bir komşu, acayip kötü bir insan olamaması gibi; buna rağmen tüm kurallar da, ne denirse densin, doğayla ilgili gerçek duyguyu ve doğanın gerçek ifadesini bozar! Söyle, söyle!: “Bu çok sert! Sadece sınırlıyor, verimli asma kütüğünü buduyor” gibi şeyler söyle – Değerli dostum, sana bir örnek vereyim mi? Aşkta nasılsa, bunda da öyle. Genç bir erkek bir kıza tümüyle bağlanır, günün tüm saatlerini onunla geçirir, kendisini bütünüyle ona adayacağını her an söylemek için tüm gücünü ve tüm mal varlığını kaybeder. O sırada devlet memuru titiz biri gelip ona şöyle şeyler söyleyebilir: “Nazik genç adam! Sevmek insanca bir şey, ancak insanca sevmeyi bilmek lazım! Zamanını böl, bir kısmını çalışmaya ayır, boş zamanı da sevgiline. Hem paranın, hem de gerekli ihtiyaçlarından artakalanın hesabını yap, çok sık olmamak şartıyla, örneğin doğum ya da isim gününde ona bir armağan almanı çok görmem.” – Bunu yapan işe yarar bir genç olur, her prense onu işe alsın diye tavsiyede bulunurum; ancak o zaman aşk bitmiş olur, eğer sanatçıysa da sanatı. Ey dostlar! Deha seli niçin bu kadar ender akar, sular niçin bu kadar ender kabarır ve şaşkın ruhunuzu sarsar? – Sevgili dostlar, bahçedeki kulübeleri, lale tarhları, sebze bahçeleri mahvolmasın diye, gelecekte olabilecek felaketlere karşı zamanında yaptıkları set ve kanallarla önlem almayı bilen beyler suyun iki tarafında huzur içinde otururlar.

27 Mayıs

Gördüğüm kadarıyla, heyecan içinde örneklerle söylev çekmeye kalkışınca, çocukların daha sonraki durumlarını sana anlatmayı unutmuşum. Dünkü mektubumda epeyce dağınık bir biçimde anlattığım gibi tamamıyla resim yapmaya odaklanmış halde sabanın üzerinde tam iki saat oturdum. Akşam doğru genç bir kadın elindeki küçük bir sepetle çocuklara doğru yaklaşıırken, çocuklar hiç orali olmayınca uzaktan şöyle seslendi: “Philipps sen çok uslu bir çocuksun.” – Bana

selam verdi, ben de ona teşekkür edip ayağa kalktım ve yanına yaklaşıp çocukların annesi mi olduğunu sordum. Evet dedi ve büyüğüne yarım sandviç verirken küçüğü kucagina alıp büyük bir anne sevgisiyle öptü. – “Göz kulak olsun diye,” dedi “küçüğü Philipps’ime bırakıp, en büyük oğlumla beyaz ekmek, şeker ve püre için bir çömlek tencere almaya kente gitmiştim.” – Kapağı düşen sepette ben hepsini görüyordum. – “Hans’ıma (bu en küçüğün adıydı) akşama bir çorbacık pişireyim diyorum; düşüncesiz büyük oğlum dün Philipps’le pürenin dibini kazımak için çekişirken küçüğüm tenceremi kırdı.” – Ona en büyüğünü sorunca, çayırdaki kazların peşinden koşturduğunu söylüyordu ki, oğlan zıplaya zıplaya çıkageldi ve ortancaya bir fındık sopası getirdi. Kadınlara konuşmaya devam ettim, öğretmeninin kızı olduğunu, bir kuzeninden kalan mirası almak için kocasının İsviçre’ye gittiğini öğrendim. – “Onu bundan mahrum etmek istediler,” dedi, “mektuplarını yanıtlamadılar; böyle olunca kendisi oraya gitti. Umarım başına kötü bir şey gelmez, hiç haber yok.” – Kadından ayrılmak bana zor geldi, çocuklara birer kreuzer verdim, kente gittiğinde en küçük oğlunun çorbayla yemesi için sandviç ekmeği alsın diye kadına da bir kreuzer verdim ve böylece vedalaştık.

Söylüyorum sana değerli arkadaşım, duygularım dizginlenemez hale gelince mutlu bir kayıtsızlık içinde yaşantısının dar çemberinde dönen, günlük geçim derdine düşen, yaprakların sararıp döküldüğünü görünce kışın geldiğinden başka bir şey düşünmeyen böyle bir insanın görüntüsü, içimdeki bütün kargaşayı yatıştırıyor.

O günden beri genellikle dışarıdayım. Çocuklar bana iyice alıştılar, kahve içerken onlara şeker veriyorum, onlar da akşam yemeği için yedikleri tereyağlı ekmeği ve lorlu benimle paylaşıyorlar. Pazar günleri kreuzerlerini vermeyi hiç ihmal etmiyorum, ayından sonra orada olmadığım zamanlar, parayı vermesi için restoran sahibi hanımı tembihledim.

Bana yakınlık gösteriyor, türlü şeyler anlatıyorlar, daha fazla sayıda köylü çocuk bir araya geldiğinde, onların heyecanları ve yalın coşku patlamaları beni özellikle eğlendiriyor.

Ama annelerinin beyefendiyi rahatsız ediyorlar şeklindeki endişesini gidermem için çok çaba sarf etmem gerekti.

30 Mayıs

Sana geçen gün resim sanatı ile ilgili olarak söylediğim şeyler elbette edebiyat için de geçerli, ama mükemmeli görmek ve onu ifade etme cesaretini göstermek şartıyla, elbette bu da az sözle çok şey söyleyerek oluyor. Yazıya geçirilecek olsa dünyanın en güzel idilini sunacak bir manzarayla karşılaştım bugün; peki edebiyat nasıl olmalı, manzara ve idil nasıl işlenmeli? Doğayla ilgili bir olguyu anlatacaksak, anlatacağımız şeye her zaman çekidüzen vermemiz gerekir mi?

Konuya giriş niteliğindeki bu cümlelerden sonra çok yüce ve soylu bir şey anlatmamı bekliyorsan, yine fena halde yanılmış olursun; beni bu canlı ilgiye sürükleyen köylü bir delikanlıdan başkası değil. Her zamanki gibi kötü bir anlatım olacak ve her zamanki gibi senin beni abartılı bulacağını düşünüyorum; sözünü edeceğim yer yine Wahlheim, böyle ender olaylar zaten hep Wahlheim'da oluyor.

Dışarıda ıhlamur ağacının altında bir grup insan kahve içiyordu. Pek bana göre olmadıklarından bir bahaneyle yanlarından ayrıldım.

Köydeki delikanlılardan biri komşu evlerin birinden çıktı ve geçenlerde resmini yaptığım sabanın bir yerlerini tamir etmeye başladı. Halinden hoşlandığım için onunla konuştum, halini hatırlarını sordum, kısa sürede tanıştık ve bu tür insanlarla her zaman nasılsam öyle hemen senlibenli olduk. Bana dul bir kadının hizmetinde olduğunu, kadının ona çok iyi davrandığını söyledi. Ondandır o kadar söz etti, o kadar övdü ki, çok geçmeden kadına tüm ruhuyla bağlandığını anlayabildim. Kadının genç sayılmadığını, ilk kocasının ona kötü davrandığını ve

bu yüzden tekrar : evlenmek istemediğini söyledi. Söylediklerinden çok çarpıcı bir şekilde anlaşılan şuydu ki, kadını çok güzel ve çekici buluyordu, ilk kocasının hatalarının hatırasını silmek için kendisini seçmesini çok arzuluyordu, bu insanın saf ilgisini, aşkını ve : sadakatini anlaşılır kılmak için her şeyi kelimesi kelimesine tekrarlamam lazım. Hatta aynı zamanda onun yüzündeki ifadeyi, sesindeki ahengi, bakışlarındaki gizli ateşi olduğu gibi anlatılabilmem için çok büyük bir şairin yeteneğine sahip olmam lazım. Hayır, onun bütün varlığındaki ve davranışlarındaki inçeliği hiçbir sözcük ifade edemez; yeniden anlatacağım her şey yüzeysel kalır. Kadınla ilgili durumunu uygunsuz bulacağım ve onun iyi niyetli sözlerinden kuşkuya kapılacağım konusunda endişelendiğini hissetmek beni özellikle duygulandırdı. Kadının fiziksel görünümünden, gençlik ateşinden yoksun olsa da şiddetli bir arzuyla kendisini çeken ve bağlayan bedeninden bahsederken ne kadar sevimli olduğunu ancak ruhumun derinliklerinde hissedebiliyorum. Hayatım boyunca şiddetli bir arzu ve ateşli bir özlemle yanan bir aşkı hiç böyle bir saflık içinde görmemiş, hatta böyle bir saflık içinde ne düşünmüş, ne de düşlemiştim. Bu masumiyeti ve bu gerçeği anımsayınca, ruhumun derinliklerinin kor alevi gibi yandığını, bu sadakat ve şefkat imgesinin nerede olursam olayım peşimden geldiğini, yanıp tutuşan benmişim gibi özlem ve hasret içinde olduğumu sana söylersem bana kızma.

O kadını en kısa zamanda görmenin bir yolunu bulmalıyım ya da iyice düşünürsem bundan kaçınmam en iyisi olur. Onu sevgilisinin gözleriyle görmem daha doğru; belki kendi gözlerimle ona bakınca, bana hiç de şimdiki gibi gelmeyecek, o güzel imgeyi niye mahvedeyim.

16 Haziran

Sana niçin mi yazmıyorum? – Bunu soruyorsun ama aslında sen akıllı birisin, kendimi iyi hissettiğimi tahmin ediyorsun-

dur, hem de – sözün kıyası biriyle tanıştım, bir gönül meselesi. Tanıştım – bilmiyorum.

Çok sevimli kızlardan biriyle tanışmamın nasıl olduğunu sırasıyla anlatmam zor olacak. Neşeli ve mutluyum, yani gerçekçi olmam mümkün değil.

O bir melek! – Laf işte! Herkes kendisinininki için böyle demez mi? Onun ne kadar mükemmel olduğunu, niçin mükemmel olduğunu sana anlatabilecek durumda değilim; kısacası o bütün duygularımı esir almış durumda.

Hem çok akıllı hem çok sade, hem çok kararlı hem çok meziyetli olmakla birlikte, günlük yaşantısında ve işlerinde huzurlu biri. – Burada sana anlattıklarımın hepsi sevimsiz boş sözler, onun tek bir özelliğini bile ifade etmeyen sıkıcı genellemeler. Başka zaman – hayır, başka zaman olmaz, şimdi hemen anlatmak istiyorum sana. Bunu şimdi yapmazsam, bir daha hiç yapamam. Zira laf aramızda, sana yazmaya başladığımdan beri üç kez kalemi bırakıp, atımı eyerletip ona gitmeye niyetlendim. Oysa daha bu sabah oraya gitmeyeceğime yemin etmişim, ama durmadan pencereden güneşin ne kadar yükseldiğine bakıyorum. – Kendimi tutamadım, ona gitmek zorundaydım. İşte döndüm Wilhelm, akşama önce tereyağlı ekmeğimi yemek, sonra sana yazmak istiyorum. Onu sevimli ve neşeli sekiz kardeşiyle birlikte görmek ruhum için öyle büyük bir haz duygusu ki! – Böyle devam edersem, yazdıklarımın hiçbir şey anlamayacaksın. Dinle, ayrıntıya girmek için kendimi zorlayacağım.

Geçenlerde sana yargıç S. ile nasıl tanıştığımı, ziyaretine gideyim diye beni inzivaya çekildiği evine, daha doğrusu küçük krallığına ısrarla davet ettiğini anlatmıştım. Bunu önemsemedim, sakın bir yerde saklı kalmış hazineyi bir rastlantı karşına çıkarmasaydı, oraya belki de hiç gitmeyecektim.

Genç arkadaşlar kent dışında bir balo düzenlemişlerdi, ben de gitmek istiyordum. Benim için özel biri olmasa da iyi ve gü-

zel buralı bir kıza baloya birlikte gitme teklifinde bulundum, bir fayton tutup dans partnerim ve teyzesiyle eğlenmenin yapacağı yere gitmeyi ve geçerken Charlotte S.'yi almayı kararlaştırdık. – “Güzel bir hanımla tanışacaksınız.” dedi partnerim, geniş ormanda ağaçların kesilmesiyle açılmış yoldan av köşküne doğru giderken. – “Ona aşık olmamak için,” diye karşılık verdi teyze, “dikkatli olun!” – “Niye?” dedim. – “O sözlü biri,” diye yanıt verdi, “hem de çok akıllı bir adamla; babasının ölümünü nedeniyle işlerini halletmek ve saygın bir işe başvuruda bulunmak için seyahatte.” – Benim için bu haberin hiç bir önemi yoktu.

Avlu kapısına yaklaştığımızda, güneşin dağın arkasında kaybolmasına daha on beş dakika vardı. Hava çok nemliydi, hanımlar ufuk hizasında gri-beyaz, kapkara bulutçuklarla patlamaya hazır görünen fırtınadan dolayı endişelerini dile getirdiler. Eğlencemizin bir engelle karşılaşacağını sezinlemiş olsam da, korkularını sözde meteoroloji bilgilerimle yatıştırdım.

Faytondan indim, kapıya çıkan hizmetçi kız biraz beklememizi rica etti, Matmazel Lottchen'in⁴ hemen geleceğini söyledi. Avludan geçerek güzel bir bina olan eve doğru yürüdüm, evin önündeki merdivenleri çıkıp kapıya vardığımda, o zamana dek hiç görmediğim kadar güzel bir manzarayla karşılaştım. Girişteki salonda kollarında ve göğsünde soluk kırmızı kurdeleri olan sade beyaz bir elbise giymiş, orta boylu bir genç kızın etrafında yaşları ikiyle on bir arasında altı çocuk karınca gibi kaynaşıyordu. Kızın elinde bir esmer ekmek vardı, etrafını saran küçüklerin yaşına ve iştahına göre birer dilim kesip her birine uzatırken oldukça güler yüzlüydü, çocuklar ekmek dilimlenirken, küçük ellerini yukarıya doğru uzatarak gayet içten “teşekkür ederim!” diye bağırıyor ve akşam yemeği olarak ellerinde ekmekleriyle ya neşe içinde uzaklaşıyor ya da

4 Lotte adına eklenen -chen eki, Almandaca özel veya cins isimlerde küçültme eki olarak kullanılır. Lottecik veya minik Lotte anlamında. (ç.n.)

sakin yapıda olanlar, Lotte'lerinin bineceği faytonu ve faytondaki yabancıları görmek için sessizce avlu kapısına doğru yürüyorlardı. – “Sizi buraya kadar yorduğum ve hanımları beklettiğim için,” dedi, “özür diliyorum. Hem hazırlanıp, hem de ben yokken evde yapılması gereken işlerle uğraşayım derken, çocuklarıma akşam yemeği için ekmek vermeyi unutmuşum, ekmek dilimlerini benden başka kimsenin elinden almazlar.” – Ona küçük bir iltifatta bulundum, bütün ruhumla görüntüsüne, ses tonuna, davranışlarına sabitlenmişim, eldivenleriyle yelpazesini almak için vestiyer odasına gidince şaşkınlığımı giderecek kadar zaman buldum. Küçükler biraz uzaktan göz ucuyla bana bakıyorlardı, çok güzel yüz hatlarına sahip en küçüğüne doğru yaklaştım. O geri çekilirken Lotte kapıda göründü ve şöyle dedi: “Louis, amca beyle tokalaş.” – Oğlan bunu büyük bir içtenlikle yaptı, ben de sümüklü küçük burnuna aldırmadan onu içimden geldiği gibi öpmekten kendimi alamadım. – “Amca?” derken, onun elini sıktım, “Sizinle akraba olmak mutluluğuna layık olduğumu mu düşünüyorsunuz?” – “Oho,” dedi hazırcevap bir gülümsemeyle “bizde amca çok, siz aralarında en kötüsü çıkarsanız üzülmürüm doğrusu.” – Giderken kendinden küçük, on bir yaşlarındaki kız kardeşi Sophie'ye çocuklara dikkat etmesini ve atla eve dönen babasını karşılamasını tembihledi. Küçüklere kendisine nasıl davranıyorlarsa, ablaları Sophie'ye de aynen itaat etmelerini söyledi, birkaçı ona yüksek sesle söz verdi. Ancak küçüklerden tahminen altı yaşlarındaki sarışın kız bilgiçlik taslayarak şöyle dedi: “Ama sen o değilsin ki Lottchen, biz seni daha çok seviyoruz.” – Yaşça en büyük iki oğlan arkadan faytona tırmanmıştı bile, benim ricam üzerine Lotte, yaramazlık yapmayacaklarına ve oldukça sıkı bir biçimde tutunacaklarına dair söz vermeleri şartıyla ormana kadar bizimle birlikte gelmelerine izin verdi.

Daha yeni oturmuştuk ki, hanımlar selamlaşıp giysiler ve şapkalarla ilgili fikir alışverişinde bulunmaya başladılar, biz-

leri bekleyen insanlar hakkında güzelce dedikodu yaptılar, o sırada Lotte faytonu durdurup erkek kardeşlerine inmelerini söyledi,¹ oğlanlar bir kez daha ablalarının elini öpmek istediler, büyüğü on beş yaşa özgü büyük bir nezaketle, diğeri ise hızlı ve neşeli bir biçimde yaptı bunu. O da küçüklere bir kez daha hoşça kalın dedi ve yolumuza devam ettik.

Teyze geçenlerde gönderdiği kitabı Lotte'nin bitirip bitirmediğini sordu – “Hayır” dedi Lotte, “hoşuma gitmedi, size geri verebilirim. Bundan önceki de daha iyi değildi.” – Ne tür kitaplar diye sorduğumda, bana verdiği yanıt² şaşırtıcıydı. – Söylediği her şeyi oldukça ona özgü buluyor, ağzından çıkan her sözcükle birlikte, ruhundaki yeni pırıltıların ve yeni güzelliklerin yavaş yavaş neşeli bir ifadeye bürünen yüz hatlarından etrafa yayıldığını görüyordum, çünkü kendisini anladığımı hissediyordu.

“Gençliğimde,” dedi, “en çok roman okumayı severdim. Pazar günleri bir köşeciğe oturup tüm kalbimle Miss Jenny'nin³ mutluluklarını ve talihsizliklerini paylaşma fırsatı bulduğumda, benden mutlusu olmadığına Tanrı tanıktır. Bu tür kitapların benim için hâlâ ilginç tarafları olduğunu yadsımıyorum. Ama bir kitabı elime almak için çok nadiren zaman bulabiliyorum, bu nedenle kitabın okuma zevkime tam olarak uygun olması gerekiyor. Ayrıca en çok sevdiğim yazar, benim dünyamı dile getiren, etrafımda olup bitenlere benzer şeyler anlatan, hikâyesi kendi ev hayatım kadar bana ilginç ve duygulu gelen yazardır, bunu derken benim yaşamım elbette cennet değil, ama bütün olarak değerlendirdiğimde sonsuz mutluluğumun kaynağı.”

* Aslında hiçbir yazar yalnızca bir kızın, henüz genç ve kararsız bir insanın yargılarını çok da önemli bulmaz, yine de yakınalara fırsat vermemek açısından mektubun bu bölümünün çıkarılması gerekti. – Goethe'nin Notu

³ Burada muhtemelen yazarı Marie-Jeanne Riccobini olan, *Histoire de Miss Jenny Glanville* başlıklı romandan söz ediliyor. (ç.n.)

Bu sözlerden duyduğum heyecanı gizlemeye çalıştım. Tabii bu çok sürmedi: Wakefield'in köy papazına⁶ ve ***'a* gönderme yapan bir gerçekten bahsettiğini duyunca, kendimden geçip ona söylemem gereken her şeyi söyledim, o sırada sanki orada değillermiş gibi gözleri açık öylece oturan diğerlerine Lotte'nin sohbeti yönelttiğini ancak bir süre sonra fark ettim. Teyzenin birkaç kez bana alaylı bir yüz ifadesiyle bakması beni hiç ilgilendirmedir.

Sohbet dansın insana verdiği hazdan açıldı. – “Diyelim ki bu tutku bir kusur,” dedi Lotte, “yine de dans etmek benim için en güzel şey derim size. Eğer kafama bir şey takılmışsa ve akordu bozuk piyanomda bir contredanse tıngırdatıyorsam, her şey yolunda demektir.”

O konuşurken siyah gözlerinden nasıl hoşlandığımı, diri dudaklarının, taze ve canlı yanaklarının tüm ruhumu nasıl cezbedtiğini, konuşmalarının harika içeriğine kendimi tamamen kaptırdığımı, kendini ifade ettiği sözcükleri çoğunlukla duymadığımı, bunların hepsini tahmin ediyorsundur, çünkü beni tanıyorsun. Kısacası, eğlencenin yapıldığı evin önünde duran arabadan uyurgezer gibi indim; etrafa akşam çökerken, aydınlatılmış salondan aşağıya doğru kulaklarımıza kadar gelen müziği bile fark edemeyecek kadar düşlere dalmıştım.

Bay Audran ve X adlı biri – bütün bu isimleri kim aklında tutar ki – , teyzenin ve Lotte'nin dans partnerleri bizi arabanın kapısında karşılayıp hanımları kaptılar, ben de benimkini üst kata götürdüm.

Menuet yaparken birbirimizin etrafında döndük; hanımları sırayla dansa kaldırdım, en çekilmez olanlar ellerini başkasına uzatıp dansı bir türlü bitirmek istemeyenlerdi. Lotte part-

6 İngiliz yazar Oliver Goldsmith'in *The Vicar of Wakefield* başlıklı romanından söz ediliyor. (ç.n.)

Burada da ülkemizin bazı yazarlarının adları anılmadan geçildi. Lotte'nin söylediklerini onaylayan herkes, bu satırları okurken bu isimleri tahmin edecektir, onaylamayanlar bilmede de olur zaten. – Goethe'nin Notu

neriyle bir İngiliz dansına başladı, sırası geldiğinde bizimle figür yapmaya başlayınca ne kadar zevk aldığımı tahmin edersin. Onu dans ederken görmelisin! Tüm kalbiyle, tüm ruhuyla dans ettiğini, bütün bedeninin uyum içinde olduğunu, dans her şeymişçesine, başka hiçbir şey düşünmüyor, hissetmiyor-muşçasına endişesiz ve serbest olduğunu görüyorsun; o an onun gözlerinin önünde her şey siliniyor.

Onu ikinci contredanse'a davet ettim; üçüncüsü için bana söz verdi, dünyanın en hoş açıksözlülüğü ile Alman dansını çok sevdiğini söyledi – “Burada âdet şöyle,” diye sözüne devam etti, “birlikte gelen her çift Alman dansını birlikte yapar, kavalym çok kötü vals yapıyor, bu işten onu azat etsem, bana teşekkür bile eder. Sizin partneriniz de öyle, hem yapamıyor, hem hoşlanmıyor. İngiliz dansında sizin güzel vals yaptığınızı gördüm; eğer benimle Alman dansı yapmak istiyorsanız, bunu kavalymden rica edin, ben de sizin damınız hanımefendiye gideyim.” – Bunun üzerine ona elimi uzattım ve partnerinin benimki ile o arada ilgilenmesi konusunda anlaştık.

Sonra dans başladı, kollarımızın çeşitli şekillerde sarılmasıyla bir müddet büyük bir haz yaşadık. Öyle güzel ve uçarcasına dans ediyordu ki! Tam vals yapacağımız sırada, çok az sayıda çift bu dansı bildiği için, topların birbiri etrafında yuvarlanması gibi başlangıçta biraz renkli bir kargaşa yaşandı. Biz akıllı davranıp onların kurtlarını dökmelerini bekledik, en beceriksizler pisti boşaltınca, biz piste girdik ve diğer bir çift Audran ve damıyla sonuna kadar ustalıklı dans ettik. Dans etmek benim için hiç bu kadar kolay olmamıştı. Artık ben insan ötesi bir şeydim. Çok sevgili varlığı kollarımda tutup, çevredeki her şeyin geçip gittiği sırada onunla bir kuş gibi uçarken – Wilhelm, samimiyetle söylüyorum, üzerinde hak iddia ettiğim, sevdiğim bir kız, bu yolda felakete sürüklensem bile benden başka kimseyle dans etmeyecek diye yemin ettim. Beni ancak sen anlarsın!

Dinlenmek için salonda yürüyerek birkaç tur attık. Sonra o oturdu, kalan birkaç portakal dilimini ona ayırmış olmam hoşuna gitti, ancak onun nezaket olsun diye yanındaki arsız kadına uzattığı her dilim benim kalbime bir diken gibi battı.

Üçüncü İngiliz dansı yapılırken biz ikinci sıradaydık. Karşılıklı sıra oluşturmuş çiftlerin arasından dans ederek nasıl geçtiğimizi Tanrı biliyor ya, büyük bir neşe içinde onun kollarında en açık ve en saf neşenin en belirgin ifadesiyle dolu gözlerine bakarken, yüzündeki sevimli mimikler nedeniyle dikkatimi çeken, pek de genç olmayan bir hanımın yanından geçtik. Lotte'ye gülümseyerek bakıyordu, parmağını seni seni dercesine sallarken, uçarcasına onun yanından geçtiğimiz sırada Albert ismini iki kez ima dolu bir ifadeyle telaffuz etti.

Lotte'ye "Albert kim?" dedim, "eğer sorma cüretim mazur görülürse." – Tam cevap vermek üzereyken, büyük sekiz figürünü yapmak üzere birbirimizden uzaklaşmak zorunda kaldık, çapraz bir şekilde yan yana geçerken, onun alnında düşünceli bir ifade görür gibi oldum. – "Neden sizden saklayayım ki," dedi, promenad figürünü yapmak için bana elini uzatırken. "Albert akıllı bir adam, onunla nişanlı sayılırım." – Bu haber benim için yeni sayılmazdı (zira kızlar bana bunu yolda söylemişlerdi), yine de benim için çok yeniydi, çünkü bunun bu kadar kısa zamanda benim için çok şey ifade eden Lotte'yle ilintili olabileceğini düşünmemiştim. Kısacası aklım karıştı, kendimi kaybettim ve yanlış bir çiftin arasına düştüm, her şey karma-karışık bir hale gelince, çabucak bir düzen oluşturmak üzere Lotte beni tüm gücüyle çekip sürüklemek zorunda kaldı.

Ufukta çoktandır çaktığını gördüğümüz ve benim her zaman havanın soğumasına işaret olarak değerlendirdiğim şimşekler daha da güçlendi, fırtınanın sesi müziği bastırıldığında dans henüz bitmemişti. Üç hanım bulundukları sıradan koşarak çıktı, kavalieri de onları izledi; ortalığın karışmasıyla müzik de sona erdi. Eğlence sırasında bir felaket ya da uğursuzluk aniden bastırırsa, doğal olarak bizde diğer zamanlara göre daha

güçlü bir etki uyandırır, bu etki, hem kendini oldukça güçlü bir biçimde hissettiren tümüyle karşıt bir olgu nedeniyle, hem de duyularımızın kapılarını duyarlılığa bir kez açmasıyla herhangi bir etkiyi daha hızlı algılaması nedeniyle daha da güçlenir. Birçok hanımda oluştuğunu gördüğüm tuhaf yüz ifadesini bu sebeplere bağlıyorum. Çok akıllı biri sırtını pencereye dönerek bir köşeye oturup kulaklarını tıkadı. Bir diğeri de önünde diz çöküp kafasını onun kucağına gömdü. Üçüncüsü ikisinin arasına sokulup gözyaşları arasında küçük kız kardeşlerine sarıldı. Bazıları eve gitmek istedi; ne yaptığının pek farkında olmayan diğerlerine gelince, bunalıma girmiş bu güzellerin Tanrı'ya ettikleri korku dolu dualardan kendilerine pay çıkarmakla çok meşgul görünen eğlence delisi gençlerimizin cüretkârlıklarını frenleyecek kadar hiçbirinin akli başında değildi. İçimizden birkaç bey sakın sakın pipo içmek için aşağıya indi; ev sahibinin kepenkleri ve perdeleri olan bir odaya bizi yönlendirmeyi akıl etmesine diğerleri itiraz etmedi. Biz odaya girer girmez, Lotte sandalyelerden bir halka oluşturmaya başladı ve onun bir oyun oynama önerisiyle ricası üzerine oradaki yerlerine oturdu.

Oyunu kazandıkları takdirde muzır bir ödül beklentisiyle bazılarının dudaklarını büzerek gerindiklerini gördüm. – “Oyunumuz sayı saymak!” dedi Lotte. “Şimdi dikkat edin! Sağdan sola doğru halkanın etrafında döneceğim, siz de halka boyunca sayıları söyleyeceksiniz, sırası gelen herkes bir sayı söyleyecek, çok hızlı yapacaksınız bunu, kim duraksar ya da hata yaparsa tokadı yiyecek ve bu böyle bine kadar sürecektir.” – Neşeli bir hava oluştu: O kollarını açarak halkanın etrafında dönmeye başladı. “Bir” diyerek başladı ilk kişi, yanındaki “iki”, ondan sonraki “üç” ve böyle sürdü oyun. Sonra o daha hızlı, gittikçe daha hızlı dönmeye başladı; o sırada biri şaşırdı: Pat! Bir tokat, kahkahalar üzerine sonraki de hata yaptı: Pat! Ve oyun gittikçe hızlandı. Ben iki tokat yedim ve içten içe bir haz yaşarken, bana attığı tokatların diğerlerine göre daha sert ol-

duğu düşüncesine kapıldım. Daha bin denmeden çoğunun kopardığı kahkaha ve gürültü oyunun sonunu getirdi. Birbiriyle samimi olanlar bir kenara çekildi, fırtına dinmişti, Lotte'yle salona çıktım. Giderken şöyle dedi: “Tokatlar fırtınayla birlikte her şeyi unutturdu!” – Ona karşılık vermedim. – “En çok korkanlardan biri” diye devam etti, “bendim, diğerlerine cesaret vereyim diye yürekli davranınca ben de cesaretlendim.” – Pencereye yaklaştık. Uzaktan gök gürültüleri duyuluyordu, muhteşem yağmurun toprağa vuran sesi işitiliyor, insana canlılık veren çok güzel bir koku sıcak havanın tüm yoğunluğuyla bize doğru yükseliyordu. Lotte ayakta dirseğine dayanmış halde etrafa göz gezdiriyordu; önce gökyüzüne, sonra bana baktı, gözleri yaşla doluydu, elini elimin üzerine koydu ve şunu dedi: “Klopstock!” – Onun aklından geçen o harika odu hemen anımsadım, bu parolayla üzerime yağdırdığı bir duygu sağanağına tutuldum. Dayanamadım, eğilip sonsuz bir haz duygusuyla elini öptüm. Yine gözlerine baktım – Ey büyük şair! O bakışlarda ne kadar ilahi biri olduğunu keşke görseydin, senin sık sık kötüye çıkan yüce adını bir daha başkasından duymak istemem!

19 Haziran

Geçen sefer anlattıklarımın neresinde kaldığımı anımsamıyorum; anımsadığım yattığımda gecenin ikisiydi, yazmaktansa karşılıklı tatlı tatlı konuşmak olanağına sahip olsaydım, belki de seni sabaha kadar uyutmazdım.

Balodan dönüşte neler olduğunu henüz anlatmadım, ama bugün de bunun için çok istekli değilim.

Gündoğumu muhteşemdi. Hem hafif bir yağmurun yağdığı orman, hem de etraftaki canlanmış kırlar! Hanımlar biraz kestirdi. Ben de aynı şeyi yapmak istemez miyim diye Lotte sordu; benim yüzümden kendinizi zorlamayın dedi. – “Gözleriniz uykuya dalmadığı sürece,” dedim, gözlerimi ondan ayırmadan, “böyle bir ihtimal söz konusu değil.” – İkimiz de onun

evinin kapısına kadar uyumadık, hizmetçi kız sessizce kapıyı açtı ve Lotte'nin sorularını babasının ve küçüklerin iyi oldukları, herkesin uykuda olduğu şeklinde yanıtladı. Oradan ayrılırken, aynı gün kendisini görebilir miyim diye iznini rica ettim; olumlu yanıt verince ben de gittim – o andan başlayarak güneş, ay ve yıldızlar huzurla varlıklarını sürdürebilirken, ben gece mi olmuş gündüz mü farkında bile değilim, gözüm dünyayı görmüyor.

21 Haziran

Tanrı'nın azizlerine layık göreceği türden mutlu günler yaşıyorum; bundan sonra başıma ne gelirse gelsin, sevinçleri, yaşamın en saf sevinçlerini tatmadığımı söyleyemem. – Wahlheim'ı biliyorsun artık; orada her yönüyle evimde gibiyim, oradan Lotte'ye gitmem sadece yarım saatimi alıyor, orada hem kendimi, hem de bir insanın sahip olabileceği tüm mutlulukları duyumsuyorum.

Wahlheim'ı yürüyüş yapmak için gözürme kestirdiğimde, cennete bu kadar yakın olacağım aklıma gelir miydi? Benim tüm arzularımı barındıran av köşkünü, daha önce yaptığım uzun yürüyüşler sırasında bazen dağdan, bazen ovada akan ırmağın karşı yakasından defalarca görmüştüm!

Sevgili Wilhelm, insanda hem uzaklara gitmek, yeni keşifler yapmak, gezip dolaşmak, hem de sınırlamalara gönüllü olarak boyun eğmek, alışkanlıkların açtığı yolda ilerlerken sağa sola sapmamakla ilgili dürtüler konusunda çok kafa yordum.

Tuhaf bir duygu: Buraya ilk geldiğimde tepeden güzel vadiye baktığıma, etraftaki her şey beni nasıl da kendine çekmişti. – Şu koruluk! – Ah keşke onun gölgelerine karışsam! – Dağın şu zirvesi! – Ah keşke oradan uçsuz bucaksız yöreye baksam! – Zincir misali uzayıp giden tepeler ve her köşesini bildiğim vadiler! – Ah keşke aralarında kaybolsam! diye düşünmüştüm. – Öysa oralara koşarak gitmemle geri dönmem bir oldu, umduğumu bulamadım. Ah gelecek neyse uzak da odur!

Belirmekte olan bütünüyle önemli bir Şey gözlerimizin önüne gelir, gözlerimiz gibi duygularımız da onun içine karışmak ister ve biz, ah, tüm varlığımızla kendimizi ona vermeyi, büyük ve muhteşem tek bir duygunun tüm hazzıyla dolmayı zleriz. – Ah, oraya vardığımızdaysa, orası şimdi burası olmuşsa, her Şey her zamanki haline bürünür, zavallılığımızın ve sınırlılığımızın içinde kalakalırız, ruhumuzsa kaçırdığımız huzura zlem duyar.

Yollara düşen en huzursuz gezgin bile nihayetinde yine yurdunu zler, uzaklarda boşuna aradığı mutluluğu yuvasında, karısının göğsünde, çocuklarının yanında, hepsini korumak adına yaptığı işlerde bulur.

Sabahları gün doğarken kırlara doğru Wahlheim’a yürüyorum, oraya varınca restoranın bahçesinden şeker bezelyelerini kendim topluyorum, oturup bezelyeleri ayıklarken Homeros’umu okuyorum; sonra küçük mutfakta bir tencere seçip, tereyağını alıp taze bezelyeyi ateşe koyuyor, tencerenin ağzını kapatıp ara sıra yemeği karıştırmak için ocağın yanında oturuyorum, işte o zaman kendimi Penelope’nin öküz ve domuzları kesip parçalayarak kızartan heyecanlı talipleri⁷ kadar coşkulu hissediyorum. Tanrı’ya şükür, yaşam tarzıma doğal olarak katabildiğim ataerkil yaşamın özelliklerinden başka hiçbir Şey beni böylesine huzurlu ve hakiki duygularla dolduruyor.

Bahçeden kopardığı bir baş lahanayı sofraya koyan insanın basit ve saf mutluluğunu kalbim hissedebiliyorsa, keyfime diyecek yoktur, çünkü o yalnızca lahanayı değil, bütün güzel günleri, onu ektiği o tatlı sabahı, suladığı o tatlı akşamları da sofraya koymuş olur, lahananın günbegün büyümesi ona haz verdiği için her Şeyin tadına bir anda yeniden varır.

29 Haziran

Yargıç için önceki gün kentten buraya doktor geldi ve beni yerde Lotte’nin çocuklarıyla oynarken gördü, çocukların ba-

7 Homeros: Odyseia, 20. Bölüm 247-280 arasındaki dizeler. (.n.)

zıları üstüme tırmanıyor, diğerleri benimle şakalaşıyordu, ben de onları gıdıklıyor, onlarla birlikte büyük bir gürültü koparıyordum. Konuşurken manşetlerini kıvrıp, kırma yakalığının durmadan çekiştiren doktor, kurallara körü körüne bağlı o kukla, bütün bunları akıllı bir insana yakıştırmadı elbette; bunu yüz ifadesinden anladım. Ancak hiçbir şey keyfimi bozmadı, o ciddi konularda konuşup dururken, ben çocukların yıktığı iskambil kağıdından evi yeniden yapıyordum. Sonra kentte her yeri dolaşıp yargıcın çocuklarının yaramaz olduklarını, Werther'in de onları iyice şımarttığını söylemiş.

İşte böyle sevgili Wilhelm, dünyada en çok çocukları kendime yakın buluyorum. Onları seyrederken, en ufak şeyde bile, gün gelip de çok ihtiyaç duyacakları tüm erdemlerin, tüm güçlerin mayasını görünce, inatçılıklarında gelecekteki tutarlılığa ve karakter sağlamlığına, yaramazlıklarında dünyanın tehlikelerine teğet geçen mizah ve umursamazlığa bakınca, her şey öylesine bozulmamış, öylesine bütünlük içinde ki! O zaman hep ama hep insanların kılavuzunun şu altın sözünü yineliyorum: “Onlardan biri gibi olmazsanız!”⁸ Böyle olduğu halde dostum, bizimle eşit olan, örnek almamız⁹ gereken çocuklara biz kul muamelesi yapıyoruz. Hiçbir istekleri olmamalı! – Sanki bizim yok mu? Peki bizi ayrıcalıklı kılan şey ne? – Çünkü biz yaşça daha büyük ve daha akıllıyız! – Ey Tanrım, gökyüzünden hem yaşlı çocukları, hem de genç çocukları görürsün, hepsi bu; hangisinden hoşlandığını senin Oğlun bildireli çok zaman oldu. Ona inanıyorlar, ama onu dinlemiyorlar – bu da çok eski bir hikâye zaten! – ve çocuklarını kendileri gibi yetiştiriyorlar – Adieu¹⁰ Wilhelm! Bu konuda daha fazla gevezelik etmek istemiyorum.

⁸ Kutsal Kitap: Yeni Ahit, Matta 18 (3). (ç.n.)

⁹ Jean Jacques Rousseau (1712-1778) çocuğun bozulmamış doğallığını yetiştiklere örnek olarak görüyordu. *Emile ya da Eğitim Hakkında*. (ç.n.)

¹⁰ Fransızca “hoşça kal” demek. (ç.n.)

1 Temmuz

Lotte'nin bir hasta için ne ifade edebileceğini, hasta yatağında susuzluktan ölen birinden daha kötü durumdaki kendi zavallı yüreğimden biliyorum. Lotte birkaç gün için kente geldi, doktorların dediğine göre son günlerini yaşayan ve son anlarında Lotte'nin yanında olmasını isteyen iyi bir kadının yanında kalacak. Geçen hafta onunla birlikte St. ***'nin papazını ziyarete gittik; dağın yamacında, buraya bir saatlik mesafede küçük bir yer. Saat dört sularında oraya vardık. Lotte kendinden küçük kız kardeşini de yanına almıştı. İki ulu ceviz ağacının gölgelediği papaz evinin avlusuna girdiğimizde yaşlı ve iyi yürekli adam evin önündeki bir bankta oturmaktaydı, Lotte'yi görünce yeniden doğmuş gibi budaklı bastonunu unutup onu karşılamak üzere ayağa kalkmaya yeltendi. Lotte koşup yanına oturarak, onu da oturmak zorunda bıraktı, babasının çok selam gönderdiğini söyledi, tekne kazıntısı, yaramaz ve pasaklı en küçük oğlunu okşayıp sevdi. Yaşlı adamla nasıl ilgilendiğini, onun yarı sağır kulakları duysun diye sesini nasıl yükselttiğini, beklenmedik bir anda ölen genç ve sağlıklı insanlardan, Karlsbad'ın muhteşemliğinden ona nasıl bahsettiğini, onun gelecek yaz oraya gitme planını nasıl güzel bulduğunu, son görüşmelerine göre onu nasıl daha iyi ve canlı gördüğünü söylerken görmeliydin Lotte'yi. – O sırada ben papazın karısıyla selamlaştım. İhtiyar çok canlıydı, güzel gölgesinde oturduğumuz harika ceviz ağaçlarını övmeden duramadığımdan, biraz zorlanarak da olsa, bize ağaçların hikâyesini anlatmaya başladı. ~ “Yaşlı olanı,” dedi, “kimin diktiğini bilmiyoruz; bazılarına göre o papaz, bazılarına göreyse başka bir papaz. Ama şuradaki, arka taraftaki daha genç olan ağaç karımla yaşıt, Ekim'de elli yıl olacak. Karım akşamüstü doğmuş, babası da ertesi sabah bu ağacı dikmiş. Babası benden önce papazlık görevini yürüten kişiydi, bu ağacı ne kadar sevdiğini anlatmama gerek yok; tabii ki benim için de çok değerli. Ben bu avluya yirmi yedi yıl önce yoksul bir öğrenci olarak ilk kez geldim-

de karım bu ağacın altında bir kerevete oturmuş örgü örüyordu.” – Lotte kızını sordu; onun Bay Schmidt’le işçilerin bulunduğu çayırığa gittiğini söyledi, ihtiyar anlatmaya devam etti: Hem kendinden önceki papazın, hem de onun kızının sevgisini kazanmış, önce papazın yardımcısı sonra ardılı olmuş. Hikâye bittikten az sonra papazın kızı adı geçen Bay Schmidt’le beraber bahçeden bize doğru geldi: Lotte’ye içten gelen bir samimiyetle hoş geldin dedi, ondan hoşlandığımı söylemeliyim; uzun boylu, tez canlı bir esmer, köyde onunla kısa bir süre geçirmek zevkli olabilir. Sevgilisi (zira Bay Schmidt kendisini hemen böyle tanıttı) sessiz ama kibar biri, Lotte onu da en başından sohbetimize dahil etmeye çalıştığı halde çekimser kaldı. Beni üzen ve yüz ifadesinden anladığım kadarıyla, onu sohbetten alıkoyan şey sınırlı zekâsından ziyade inatçılığı ve keyfinin yerinde olmayışydı. Sonra bu durum ne yazık ki çok açıkça belli oldu, zira Friederike gezinti sırasında zaman zaman Lotte’ye, zaman zaman da bana eşlik ediyordu, adamın zaten esmer olan yüzü gittikçe kararınca Lotte kolumdan hafifçe çektiştirerek Friederike’ye gereğinden fazla ilgi gösterdiğimi ima etmeye çalıştı. İnsanların birbirlerinin huzurunu bozmasından rahatsız olurum ben, en çok da genç insanların hayatlarının en güzel çağında, bütün sevinçlere alabildiğine çok kucak açabilecekleri zamanda birkaç güzel günü surat asarak birbirlerine zehir etmeleri ve ancak çok sonradan kaybettikleri şeyin telafisinin olanaksız olduğunu görmeleri canımı sıkır. Bu durum huzurumu kaçırdı, akşama doğru papaz evinin avlusuna dönüp masada sütle ekmek yerken, sohbet dünyanın acı ve sevinçlerinden açıldığında söze girip gerçekten içimden geldiği gibi keyifsizlik hakkında konuştum. – “Biz insanlar güzel günlerin azlığından, kötü günlerinse çokluğundan sık sık yakınıyoruz,” diye konuşmaya başladım, “bana kalırsa bu doğru bir bakış açısı değil. Tanrı’nın bize her gün sunduğu güzel şeylerin tadını çıkaracak kadar kalbimizin kapıları açık olursa, başımıza gelen kötü şeylere katlanacak gücümüz olur.” – “Ama ken-

dimizi iyi hissetmek, elimizde değil ki,” diye karşılık verdi papazın karısı, “beden sağlığı çok önemli! Eğer bir insanın sağlığı yerinde değilse, her şeyi kötü demektir.” Ona hak verdim. – “Diyelim ki bu bir hastalık,” diye sözüme devam ettim, “o zaman kendimize bunun bir çaresi yok mu diye sormalıyız.” – “Çok mantıklı,” dedi Lotte, “en azından birçok şey bize bağlı diye düşünüyorum. Kendimden biliyorum. Bir şey kafama takılıp canım sıkılınca ayağa kalkar, bahçede bir aşağıya bir yukarıya gidip gelirken birkaç contredanse mırıldanırım, hiçbir şeyim kalmaz.” – “İşte benim söylemek istediğim de bu,” diye karşılık verdim, “tembellik neyse keyifsizlik de odur, tembelliğin bir türüdür. Doğamızın buna eğilimi var, ancak toparlanma gücünü bulursak, kolaylıkla çalışmamız mümkün olur, gerçek hazzı elde etmenin yolu çalışmaktan geçer.” – Friederike büyük bir ilgiyle dinliyordu, genç adam insanın kendine hâkim olamadığını, en azında duygularına hükmedemediğini söyleyerek bana itiraz etti. – “Burada olumsuz duygulardan bahsediyoruz,” diye karşılık verdim, “herkesin kurtulmak isteyeceği duygulardan; kimse denemeden gücünün sınırlarını bilemez. Hasta olan kişi, elbette bütün doktorlara başvurup şifa bulmak ister. Arzuladığı sağlığa kavuşmak için en ağır kısıtlamaları, en acı ilaçları reddetmez.” – Temiz kalpli ihtiyarın konuşmaya katılmak için söylenenleri duyma çabasını fark edince, konuşurken ona yönelip sesimin tonunu yükselttim. “Büyük günaha karşı vaazlar veriliyor,” dedim, “keyifsizliğe karşı vaiz kürsüsünden bir şeyler söylendiğini* hiç duymadım.” – “Bunu kentteki papazlar yapsın,” dedi ihtiyar, “köylüler keyifsizliğin ne olduğunu bilmezler; yine de ara sıra yapılırsa iyi olur, hiç değilse eşim ve yargıç bey için.” – Herkes güldü, o da aynı şekilde, ta ki sohbeti bir süre kesintiye uğratan bir öksürük nöbetine tutuluncaya kadar; sonra genç adam yine söze

* Lavater’ın bu konuda mükemmel bir vaazı vardır, bu ve diğerleri *Yunus Kitabı Hakkında Vaazlar* başlıklı kitabında yer alır. – Goethe’nin Notu

girdi: “Siz keyifsizliği bir günah olarak görüyorsunuz, bu bana abartılı geliyor.” – “Hiç değil,” diye yanıt verdim, “insan hem kendisine, hem de yanındakine zarar veriyorsa, bunun böyle algılanması yanlış değil. Birbirimizi mutsuz kılmamız yetmiyormuş gibi, bir de herkesin kendisine ara sıra sağlayabildiği sevinci elinden mi alalım? Keyfi olmadığı halde bunu gizleyecek, etrafındaki sevinçli havayı dağıtmadan buna yalnız başına katlanacak kadar iyi bir insan gösterin bana! Ya da bu, her zaman aptalca bir kendini beğenmişliğin körüklediği kıskançlıktan kaynaklanan, kendimizle barışık olmayışımızın, kendimize saygı duymayışımızın sonucu ortaya çıkan iç huzursuzluğundan başka bir şey değil mi? Mutlu edemediğimiz mutlu insanlar görüyoruz, dayanılmaz olan bu.” – Konuşurken duyduğum heyecanı gören Lotte’nin bana gülümsemesi, Friederike’nin gözündeki yaş, konuşmamı sürdürmem için beni kamçıladi. – “Dışa vurduğu ufak sevinçleri elinden almak için,” dedim, “bir insana baskı yapanlara yazıklar olsun. Ne dünyanın tüm armağanları, ne de tüm lütufları, başımızdaki despotun kıskanç sıkıntısının bize zehir ettiği bir anlık neşenin yerini tutar.”

Bütün yüreğimle o anı yaşıyordum, geçmişte kalan bazı hatıralar ruhuma hücum edince gözlerim doldu.

“Keşke insan her gün kendisine şunları söylesen:” dedim, “Arkadaşların için yapacağın şey, onların sevinçlerini ellerinden almamaktan, mutluluklarını onlarla paylaşarak artırmaktan başka bir şey değil. Ruhları endişe verici bir tutkunun altında ezilip kederden mahvolurken, onları biraz olsun avutabiliyor muyuz?”

Hayatının baharında toprağa verdiği o insan, çok korkutucu ölümcül bir hastalığa yakalanmıştı, acınacak bir bitkinlik içinde yatağında yatarken, boş boş gökyüzüne bakmış, solgun alnı ecel terleri dökmüş ve sen başucunda ne yapacağını bilmeyen bir budala gibi dikilmiştin; sahip olduğun birçok şeye rağmen elinden hiçbir şey gelmediğini çok derinden hissetmiş,

son yolculuğa hazırlanan o insana bir damla güç, birazcık cesaret verebilmek için her şeyini feda etmek isteğiyle içini koru kemirmişti.

Başımdan geçen böyle bir olayın anısı, konuşmam sırasındayken bütün şiddetiyle üzerime çöktü. Mendili gözlerime tutup onlardan uzaklaştım, ancak Lotte'nin gidiyoruz diye seslenişi beni kendime getirdi. Her şeyi çok fazla ciddiye aldığım konusunda yolda beni eleştirdi; bu yüzden perişan olacağımı, kendimi korumam gerektiğini söyledi! – Ah meleşim benim! Sırf senin için yaşarım ben.

6 Temmuz

O, sürekli ölüm döşegindeki hanım arkadaşının etrafında, sürekli aynı ruh haliyle, ne yana baksa ağırları dindiren, mutlu kılan, sürekli yardıma hazır sevimli bir varlık. Dün akşam Marianne ve küçük Malchen'le¹¹ gezintiye çıkacağını biliyordum, yollarına çıkınca beraber yürüdük. Bir buçuk saatlik yürüyüşten sonra kente yaklaşıırken, benim için çok değerli, bu kez binlerce kez değerli olan çeşmenin başına geldik. Lotte yüksek olmayan duvarın üzerine oturdu, biz de karşısında ayakta duruyorduk. Etrafıma bakındım, ah, kalbimin bomboş olduğu zamanlar yeniden gözlerimin önünde canlandı. – “Güzel çeşme,” dedim, “o zamandan beri senin gölgene hiç sığınmadım, yanından aceleyle geçip giderken, zaman zaman seni görmedim bile.” – Aşağıya doğru bakınca, Malchen'in bir bardak suyla çok meşgul halde yukarıya geldiğini gördüm. – Lotte'ye baktım ve onda hoşuma giden her şeyi duyumsadım. O sırada Malchen suyla yanımıza geldi. Marianne suyu ondan almak isteyince: Çocuk çok tatlı bir ifadeyle “Hayır!” diye bağırdı, “Hayır, Lottchen önce sen iç!” – Çocuğun söylediklerinde ifadesini bulan içtenlik ve iyilik beni öyle büyüledi ki, duygularımı anlatabilmek amacıyla onu yerden alıp bir güzel öp-

11 Malchen, Amalie isminin küçültme ekiyle kullanılışı. (ç.n.)

tüm, o da hemen bağırıp ağlamaya başladı. – “İyi yapmadınız,” dedi Lotte. – Üzülmüştüm. – “Gel, Malchen,” diye devam etti, bir yandan elinden tutup merdivenlerden aşağıya onu indirirken, “serin suyla çabuk çabuk yıkayınca bir şeyin kalmaz.” – Orada öylece durup baktım, ufaklık büyük bir gayretle ıslak elleriyle yanaklarını ovuşturuyordu, bunu mucizevi suyla tüm kirlerinden arınma ve çirkin bir sakal çıkması utançını bertaraf etme inancıyla yapıyordu; Lotte “Bu kadarı yeterli!” demesine rağmen, çocuk çok şey olmuş gibi hâlâ yanaklarını yıkamaya devam ediyordu. – Hayatımda bir vaftiz törenini hiç bu kadar saygıyla seyretmediğimi sana söylemeliyim Wilhelm; Lotte yukarıya geldiğinde, tıpkı bir ulusun hatalarını bağışlayan bir yalvacın ayaklarına kapanır gibi onun ayaklarına kapanmayı çok isterdim.

Akşam içimdeki o sevinçle, akıllı biri olduğu için insanları tanır diye düşündüğüm bir adama olayı anlatmaktan kendimi alamadım; ama söylediklerim nasıl yorumlandı sence! Lotte'nin kötü bir davranış sergilediğini, çocukları hiçbir konuda kandırmamak gerektiğini, böyle şeylerin sayısız yanlışlara ve batıl inançlara yol açacağını, bunlardan da çocukların küçük yaşta korunması gerektiğini söyledi. – O an aklıma adamın bir hafta önce çocuğunu vaftiz ettirdiği geldi, bu nedenle konunun üzerinde durmadım ve kalbimin sesine kulak verdim: Hoş hayallerle başımızı döndürürken, bizi dünyanın en mutlu insanı kılan Tanrı bize nasıl davranıyorsa, biz de çocuklara öyle davranmalıyız.

8 Temmuz

Nasıl da çocuktur insan! Nasıl da böyle bir bakışa özlem duyar! Nasıl da çocuktur insan! Yürüyerek Wahlheim'a gitti-
tik. Hanımlar ise arabayla geldiler, yürüyüşümüz sırasında Lotte'nin siyah gözlerinde sanki – kusuruma bakma, ben bir budalayım! – Onları, o gözleri görmelisin. – Kısa keseyim (zira uykudan gözlerim kapanıyor): Gözlerinin önüne getir, hanım-

lar arabaya bindiler bile, genç W., Selstadt ile Audran ve ben faytonun yanındayız. Hanımlar arabanın kapısından beylerle konuşuyorlar, onlar da elbette oldukça neşeli ve rahat. – Ben Lotte’nin gözlerini arıyorum; ah, o kâh birine kâh öbürüne bakıyor! Ama bana sıra gelince! Bana! Bana! Tamamıyla ona odaklanmış halde orada öyle dururken, beni görmüyor bile! – Kalbim ona bin kez adieu diyor! Oysa o beni görmüyor! Fayton hareket edip giderken, gözlerim doluyor. Arkasından bakıyorum ve Lotte’nin arabanın kapısından dışarıya çıkan şapkasını görüyorum, bakmak için arkaya dönüyor, oh, yoksa bana mı? – Dostum! Bu çelişki içinde gidip geliyorum; benim avuntum da bu: Belki de bana bakmıştır! Belki! – İyi geceler! Ah, nasıl da bir çocuğum ben!

10 Temmuz

Grup içinde ondan bahsedilirken sergilediğim aptalca tavırları görmelisin. Hele hele bana onu beğeniyor muyum diye sorulduğunda. – Beğenmek! Bu sözcükten ölürcesine nefret ediyorum. Tüm bilinci ve duyguları Lotte’yle dolu olmadığı halde onu beğenen ne tür bir insandır ki! Beğenmek! Geçenlerde biri bana Ossian’ı beğeniyor muyum diye sordu!

11 Temmuz

Bayan M.’nin durumu çok ağır; Lotte’yle birlikte ben de üzüldüğüm için yaşasın diye dua ediyorum. Lotte’yle nadiren bir kız arkadaşında karşılaşıyorum, bugün bana harika bir olay anlattı. – Bayan M.’nin yaşlı kocası, hırslı ve açgözlü cimrinin biriymiş. Hayatı boyunca karısına hem çok eziyet etmiş, hem de para sıkıntısı çektirmiş; buna rağmen kadın her zaman geçinmenin bir yolunu bulmuş. Birkaç gün önce doktor kadının yaşamından ümidini kesince kadın kocasını çağırtmış (Lotte de odadaymış) ve ona şunları söylemiş: “Öldükten sonra bir karışıklığa ya da bir sıkıntıya yol açabilecek bir konuda itiraf etmem gereken bir şey var. Şimdiye kadar olabildiği ölçüde dü-

zenli ve ekonomik bir şekilde evi idare ettim; ancak geçen otuz yıl boyunca seni kandırdığım için kusuruma bakma. Evliliğimizin ilk zamanlarında mutfak ve diğer ev giderlerini karşılayayım diye kısıtlı bir para ayırdın. Evin giderleri arttığı, işimiz büyüdüğü halde haftalığımı ihtiyaçlar doğrultusunda artırmaya razı olmadın; sözün kısası, harcamaların en fazla olduğu dönemlerde bile haftalık yedi guldenle geçinmemi istedin. Ben de itiraz etmeden bunu kabul etmiş göründüm ve kasadan para çalışacağımı kimse tahmin edemeyeceği için her hafta satışlardan elde edilen paranın fazlasını aldım. Hiç savurganlık yapmadım, benden sonra evin idaresini üstlenecek kişi çaresiz kalmayacak olsa, senin de ona ilk eşinin aynı haftalıkla idare ettiğini durmadan iddia etme ihtimalin olmasa, ben bu sırrı gönül rahatlığıyla sonsuza kadar saklardım.”

Olanların arkasında bir şey var mı diye kuşku duymayan insan zekâsının inanılmaz duyarsızlığı ile ilgili olarak Lotte'yle sohbet ettik, masrafların belki iki misli olması gerektiği yerde yedi gulden bir insana yetiyorsa, bunun altında başka şeyler aranmalı dedik. Ancak ben bile peygamberin tükenmeyen zeytinyağı çömleğini¹² şaşkınlığa düşmeden evlerinde bulundurmak isteyecek çok insan tanıdım.

13 Temmuz

Hayır, kendimi kandırmıyorum! Onun siyah gözlerinde bana ve yazgıma karşı gerçek bir ilgi okuyorum. Evet, hissediyorum, bu konuda yüreğim beni yanıltmaz, o –ah buna hakkım var mı, cenneti bu sözcüklerle anlatabilir miyim? – O beni seviyor!

Beni seviyor! – O beni sevmeye başladığından beri kendi gözümde değerim arttı, ben – böyle şeylerden anladığın için sana bunu söyleyebilirim – kendime tapıyorum!

Acaba bu gerçek aşk duygusu mu, yoksa kibir mi? Lotte'nin kalbinde yeri var diye kimseden korkmuyorum. Yine de – o

¹² Kutsal Kitap: Eski Ahit, I. Krallar 17 (14-16). (ç.n.)

nişanlısını anlatırken, çok sıcak, çok sevgi dolu ifadelerle anlatırken – kendimi tüm rütbeleri sökülmüş, kılıcı elinden alınmış biri gibi hissediyorum.

16 Temmuz

Ah, tesadüfen parmağım onunkine dokununca, ayaklarımız masanın altında birbirine değince öyle heyecanlanıyorum ki! Ateşten kaçarcasına geri çekiliyorum, sonra gizemli bir güç beni yine öne doğru çekiyor – bütün duygularım yüzünden başım fazlasıyla dönüyor. – Ah! Onun masum kalbi ve özgür ruhu, küçük yaklaşımların bile bana ne kadar acı verdiğini hissetmiyor. Konuşurken elini benimkinin üzerine koyunca, sohbet duyduğu ilgiyle bana yaklaşıncaya, ağzından çıkan ilahi nefes dudaklarıma değme ihtimali belirince: Yıldırım çarpmış gibi elim ayağım tutuluyor. – Sonra Wilhelm, o cennete, o yakınlığa ulaşmaya bir cesaret etsem! Beni anlıyorsun. Hayır, kalbim o kadar kötü değil! Sadece hassas! Fazlasıyla hassas! – Bu da kalbimin kötü olduğunu göstermiyor mu? –

O benim için ilahi biri. Onun yanında tüm hırslarımdan arıyorum. Onun yanındayken bana neler oluyor hiç bilmiyorum, sanki bütün sınırlarım ruhumu alt üst ediyor. – Bir melğin yeteneğiyle piyanoda çaldığı öyle sade, öyle içli bir melodisi var ki! Bu onun en çok sevdiği şarkı, daha ilk notasını çalar çalmaz, beni tüm acılardan, kargaşalardan ve huzursuzluklardan uzaklaştırıyor.

Eski çağların müziklerinin büyümlü gücüyle ilgili sözlerin hiç biri bana olanaksız gelmiyor. Bu yalın şarkı beni öyle duygulandırıyor ki! Ne zaman beynime bir kurşun sıkmak istesem, o bu şarkıyı çalıyor! Ruhumdaki kargaşa ve karamsarlık dağılıyor ve ben yine özgürce nefes almaya başlıyorum.

18 Temmuz

Wilhelm, aşk olmasa hayatın ne anlamı olur? Işık vermeyen büyümlü bir fener gibi! Küçük lambayı içine koyar koymaz,

beyaz duvarında rengarenk imgeler görünür sana! Geçici hayalet gölgelerden başka bir şey olmasalar da, deneyimsiz gençler gibi karşılına geçip o muhteşem görüntülere hayranlık duymaktan her zaman mutlu oluyoruz. Bugün Lotte'ye gidemedim, başımdan savamadığım insanlar bana engel oldu. Ne yapayım diye düşündüm. Uşağımı ona gönderdim, sırf bugün onu görmüş biri yakınımda olsun diye. Onu öyle bir sabırsızlıkla bekledim, öyle bir sevinçle karşıladım ki! Utanmasam tutup alnından öpecektim.

Güneşe çıkarılınca güneş ışınlarını çeken, gece olduğunday-sa bir süre ışık veren Bologna taşından söz ederler. Uşak da benim için aynı şeydi. Lotte'nin bakışlarının onun yüzüne, onun yanaklarına, onun ceketinin düğmelerine ve yakasına değmiş olduğu duygusu benim için her şeyi öyle ilahi, öyle değerli kıldı ki! O an birisi bin taler verecek olsa, delikanlıyı yine de kimseye vermezdim. Onun gelmesiyle kendimi çok iyi hissettim. – Buna sakın gülme. Wilhelm, mutluyusak, nedeni hayalet gölgeler değil mi?

19 Temmuz

Uyandığımda büyük bir neşeyle güzel güneşe bakarken “Onu göreceğim!” diye bağıryorum sabahları, “Onu göreceğim!” Ve o an bütün gün yapmak istediğim başka bir şey gelmiyor aklıma. Her şey, her şey bu ümitle iç içe geçiyor.

20 Temmuz

Elçiyile ***'ye gitmem konusunda şimdilik sizin gibi düşünmüyorum. Birinin yönetimi altında olmak çok hoşuma gitmiyor. Üstüne üstlük bu adamın aksi bir insan olduğunu hepimiz biliyoruz. Annemin kadrolu bir işim olmasını arzu ettiğini söylüyorsun, bu beni güldürdü. Şimdi ben çalışmıyor muyum yani, ha bezelye ayıklamışsın, ha mercimek seçmişsin, aslında ikisi de aynı şey değil mi? Gerçi dünyadaki bütün işler değersiz, başkaları istiyor diye kendi tutkusunu, kendi gereksinimini dik-

kate almadan, para, onur ve başka şeyler uğruna kendini yiyip bitiren insan her zaman budalanın biridir.

24 Temmuz

Biliyorum, resim yapmaya ara vermemem senin için çok önemli, o zamandan beri pek resim yapmadığımı söylemekten-
se, susayım daha iyi.

Küçücük bir taştan tut da minicik bir ota kadar, hiç bu kadar mutlu, doğayla ilgili duygularım hiç bu kadar zengin ve içten olmamıştı, böyle olduğu halde – nasıl resim yapacağımı bilmiyorum, hayal gücüm öyle zayıf ki, bir taslak bile çizemeyecek kadar karşımdaki her şey belirsiz ve değişken; ama balmumu ya da kil olsa, bir şeyler yapabilirim diye düşünüyorum. Bu durum uzun sürerse, kil alıp yoğuracağım, sonunda ortaya hamurdan başka bir şey çıkmayacak olsa bile!

Üç kez Lotte'nin portresini çizmeye yeltendim, üçü de birbirinden kötü oldu; bir süre öncesine kadar bu konuda çok başarılı olmam canımı daha fazla sıktı. Bunun üzerine onun siluet portresini yaptım, şimdilik bununla yetinmeliyim.

26 Temmuz

Evet, sevgili Lotte, bütün işleri yaparım, hallederim; yeter ki siz benden daha çok şey yapmamı isteyin, hem de olabildiğince sık. Sizden bir ricam var: Bana not yazdığınız kâğıtların arasına kum¹³ serpmeyin lütfen. Bugün notunuzu hızla dudığıma değdirince dişlerim gıcırdadı.

26 Temmuz

Zaman zaman onu bu kadar sık görmemeye karar verdiğim oldu. Peki bunu uygulayacak biri var mı? Her gün kendimi kandırmaya çalışıp yemin billah ediyorum: Bir kez olsun yarın onu görme diye. Ertesi gün olunca yine karşı konulmaz

¹³ Mürekkebi kurutmak için serpilen ince kum, rıh. (ç.n.)

bir sebep buluyor, ne olduğunu anlamadan bakıyorum onun yanındayım. Ya akşamdan “Yarın geliyorsunuz, değil mi?” demiştir – kim buna hayır diyebilir? Ya da bana bir şey sormuştur, ben de cevabı ona kendim iletmeyi uygun bulmuşumdur; ya da hava öyle güzeldir ki, Wahlheim’a gitmişimdir, oraya varınca da ona gitmem sadece yarım saatimi alacaktır! – Çok yakındayım, yalnızca bir hamle, hop! Oradayım. Büyükannem miknatıslı bir dağla ilgili bir masal anlatırdı: Dağa fazla yaklaşan gemilerin demir parçalarının hepsi birden sökülür, çivileri dağa doğru uçarmış, zavallı acı çekenlerse, üst üste yığılan tahtaların arasında ezilirlermiş.

30 Temmuz

Albert gelmiş, ben de giderim; diyelim ki kendimi her yönden ondan daha önemsiz görmeye hazırım, o da çok iyi ve çok soylu bir insan, yine de karşımda onun birçok mükemmel özelliğe sahip olduğunu görmek benim için dayanılmaz olur. – Sahip! – Kısacası Wilhelm, nişanlı burada! Kendisine iyi davranılması gereken akıllı ve uslu bir adam. Geldiğinde iyi ki orada değildim. Yoksa yüreğim sızlayacaktı. Aynı zamanda çok onurlu bir insan, ben yanlarındayken Lotte’yi bir kere bile öpmeyi. Ömrü uzun olsun! Sırf kıza saygı duyuyor diye onu sevmem lazım. Bana iyi davranıyor, bu kendi duygularından ziyade Lotte’nin çabasıyla kaynaklanıyor diye düşünüyorum; zira kadınlar bu konuda duyarlıdır, haklılar da. İki hayranın iyi ilişkiler içinde birbirine katlanabilmesi, her ne kadar sık karşılaşılmassa da, kadının lehine bir durumdur.

Ancak Albert’e saygıda kusur edemem. Onun sakın görünüşü kişiliğimde bastıramadığım huzursuzlukla çok belirgin bir tezat oluşturuyor. Çok duygulu bir insan ve Lotte’nin kendisi için ne ifade ettiğini biliyor. Çok huysuz birine benzemiyor, biliyorsun, benim insanlarda en çok nefret ettiğim kusurdur bu.

O beni akıllı biri olarak görüyor; Lotte'ye olan bağlılığım, Lotte'nin yaptığı her şeyden duyduğum içten sevinç onun üstünlük duygusunun artmasına ve Lotte'yi daha çok sevmesine neden oluyor. Acaba ufak tefek kıskançlıklarla zaman zaman onu üzüyor mu diye kafa yormuyorum, en azından onun yerinde olsam, kendimi bu olumsuz duygudan uzak tutamazdım.

Umurumda olan o değil, Lotte'nin yanındayken duyduğum sevinçten yoksunum artık. Buna aptallık mı, yoksa körleşmemi demeliyim? – Bir ad koymak şart mı? Olay kendi kendini anlatıyor zaten! – Şimdi bildiğim her şeyi Albert gelmeden önce de biliyordum; Lotte'nin üzerinde hak iddia edemeyeceğimi biliyordum, etmedim de – yani bu kadar güzel bir şey karşısında ümide kapılmamak ne kadar mümkün olabilirse – Ve şimdi şımarık çocuk, diğeri gerçekten gelip kızı elinden aldığı için şaşkın durumda.

Kendime hâkim olmaya çalışıp çektiğim üzüntüyle alay ediyorum, zaten başka türlü olması olanaksız, ama durumu olduğu gibi kabullenmem gerek diye düşünebileceklerle daha fazla alay ediyorum. – Beni bu korkuluklardan kurtar! Ormanlarda dolaştıktan sonra Lotte'ye gittiğimde, Albert'i küçük bahçedeki ağaçların altında onunla birlikte otururken görünce kalakalıyorum, aşırı neşeli bir tavra bürünüp bir sürü muziplik ve saçmalık yapmaya başlıyorum. – “Tanrı aşkına,” dedi bana bugün Lotte, “dün akşamki gibi şeyler anlatmamanızı rica ediyorum sizden! Çok neşeli olduğunuzda korkunç oluyorsunuz.” – Aramızda kalsın, Albert'in işi olduğu zamanları kolluyorum; hop! dışarıdayım, Lotte'yi ne zaman yalnız bulsam, neşem yerine geliyor.

8 Ağustos

Kaçınılmaz yazgıya boyun eğmemizi isteyen insanları katlanılmaz bulduğumu söylerken, kesinlikle seni kastetmedim sevgili Wilhelm, bunu bilmelisin. Senin benzer düşüncelere sa-

hip olabileceğini gerçekten düşünmedim. Aslında sen haklısın. Ama bir şeyi belirtmem gerek dostum! Hayatta “ya öyle, ya böyle” ile nadiren yol alınıyor; duygularla davranış biçimleri, kemerli burunla yassı burun arasında var olanlar kadar çeşitli.

Hem senin bütün gerekçelerine hak verip, hem de “ya öyle, ya böyle” arasında kaçamak bir yol ararsam bana kızmamalısın.

Lotte'yle ilgili bir ümidin var mı ya da yok mu diye soruyorsun. Güzel, birinci durum söz konusuysa, ümidini kesme, arzularının gerçekleşmesine çalış: İkinci durum söz konusuysa toparlan ve tüm gücünü tüketen bu sefil duygudan kurtulmayı dene diyorsun. – Dostum! Söylemek kolay, gerçekleştirmek zor.

Sinsi bir hastalığın önlenemez şekilde her geçen gün ölme yaklaştırdığı bahtsız birinden, hançerle işkencesine bir anda son vermesini isteyebilir misin? Gücünü tüketen hastalık, aynı zamanda ondan kurtulma cesaretinden de onu yoksun bırakmaz mı?

Gerçi benzer bir örnekle bana yanıt verebilirsin: Kararsızlık ve duraksama yüzünden hayatını tehlikeye atmarktansa, bir kolunu kaybetmeyi yeğlemeyecek biri var mıdır? – Bilmiyorum! – neyse örneklerle kafamızı yormayalım. Kısacası – Evet, Wilhelm, bazen bir anlığına beni yerimden sıçratıp kendime getiren bir cesarete kapılıyorum, o an – nereye gideceğimi bilsem, koşa koşa gideceğim.

Akşam

Bir süredir ihmal ettiğim güncemi bugün yine elime aldım, şaşırdım, oldukça bilinçli olarak hiçbir şeyi atlamadan yazmışım! Her zaman içinde bulunduğum durumu çok net olarak görmüşüm, ama bir çocuk gibi davranmışım, şimdi de çok net olarak görüyorum ki, iyileşme yolunda en ufak bir belirti bile yok.

10 Ağustos

Eğer ben bir budala olmasam, çok iyi, çok mutlu bir hayat sürebilirim. Şimdi içinde bulunduğum kadar bir insanın ruhuna sevinç katacak güzel koşullar kolay kolay bir araya gelmez. Ah, kesin olan şu ki, mutluluğumuzdan yalnızca kalbimiz sorumlu. – Sevgi dolu bu ailenin bir parçası olmak, ihtiyarın oğlu gibi, çocukların baba gibi sevdiği, tabii Lotte’nin de sevdiği biri olmak! – sonra iyi kalpli Albert de var, huysuzluk edip mutluluğumu gölgelemiyor; içten gelen dostluk duygularıyla beni kuşatıyor; Lotte’den sonra en çok sevdiği kişi benim! – Wilhelm, gezintiye çıktığımızda birbirimize Lotte ile ilgili şeylerden söz ederken, bizi dinlemenin bir mutluluk kaynağı olduğunu bir görsen: Bu ilişki eşi benzeri bulunmayacak kadar gülünç olsa da sıklıkla gözlerimi yaşartıyor.

Albert, Lotte’nin iyi yürekli bir insan olan annesinden bana bahsederken, ölüm döşeginde evini ve çocuklarını Lotte’ye, Lotte’yi de kendisine emanet ettiğini, ölümünden sonra da Lotte’nin tamamıyla farklı biri haline geldiğini, ev idaresinin sorumluluğu ve ciddiyetiyle gerçek bir anne olduğunu, zamanının bir anını bile sevgi sunmadan, çalışmadan geçirmedeğini, bunlara rağmen neşesinden ve coşkusundan hiçbir şey kaybetmediğini anlattı. – Ben de o sırada onun yanında yürüyör, yolda çiçek topluyordum, çiçekleri özenle bir buket haline getirip akıp giden ırmağa attım ve çiçekler sessizce akıntıyla sürüklenirken arkalarından baktım. – Albert’in burada kalacağını, çok sevildiği saray tarafından iyi gelire sahip bir göreve getirileceğini sana yazmış mıydım bilmiyorum. Albert kadar işinde disiplinli ve çalışkan birine çok az rastladım.

12 Ağustos

Albert’in dünyanın en iyi insanı olduğuna kuşku yok. Onunla aramızda dün tuhaf bir sahne yaşandı. Dağlarda atla bir yolculuğa çıkmak istiyordum, vedalaşmaya ona gitmiştim, şimdi de sana dağlardan yazıyorum, odada bir aşağıya bir yuka-

rıya gidip gelirken, Albert'in duvardaki tabancaları dikkatimi çekti; – “Çıkacağım yolculuk için,” dedim, “tabancalarını bana ödünç ver.” – “Eğer onları doldurmak zahmetine katlanırsan,” dedi, “bana göre hava hoş; bende öylesine duvarda asılı duruyorlar.” – Birini aşağıya indirdim, o da sözünü şöyle sürdürdü: “Tedbirli olmak başıma kötü bir iş açtığından beri bu tür şeylerle meşgul olmaktan hoşlanmıyorum.” – Başına ne geldiğini öğrenmek için merakımı gizlemedim. “Tam üç ay,” diye anlatmaya başladı, “köyde bir dostumda kalmıştım, yanımda birkaç boş tabanca vardı ve ben huzur içinde uyuyordum. Bir gün yağmurlu bir öğleden sonraydı, boş boş oturuyordum, nasıl aklıma geldi bilmiyorum, saldırıya uğrayabiliriz, tabancalara ihtiyacımız olabilir, gerekebilir gibi düşünceler – senin de başına gelmiştir. Temizleyip doldursun diye tabancaları uşağa verdim; o da kızlarla şakalaşıp onları korkutmak istemiş, nasıl olmuşsa, harbi daha namludayken silah ateş almış, harbi kızlardan birinin sağ elinin başparmağına isabet etmiş ve kızın parmağı parçalanmış. Böyle olunca hem kızın sızlanmalarına katlanmak, hem de tedavi masraflarını üstlenmek zorunda kaldım, o zamandan beri silahların hiçbirini doldurmuyorum. Sevgili dostum, tedbir almak yeterli mi? Tehlikenin sonu yok ki! Gerçi...” – Şu “gerçi” sözcüğünü kullanmasalar insanları daha çok seveceğim; genelleme yapan her cümlemin istisna derdi • olduğu bilinen bir şey değil mi? Ama insan kendini böyle savunuyor! Genel ve kısmen gerçek bir şey söylerken, lafı biraz aceleye getirdiği düşüncesine kapılınca, sonunda konuyla yakından uzaktan bir alakası kalmayınca kadar karşınızdaki sınır koymayı, değiştirmeyi, önemsiz kılmayı ve eklemeyi sürdürüyor. Albert bu vesileyle gereksiz ayrıntılara girdi. Sonunda onu dinlemeyi bırakıp tuhaf düşüncelere daldım. Kontrol dışı bir hareketle tabancanın namlusunu sağ gözümün üstünde alnıma dayadım. Albert tabancayı elimden alırken “Aman, ne yapıyorsun?” dedi. – “Dolu değil ki.” dedim. – “Öyle olsa bile, ne demek oluyor bu?” diye sinirli sinirli karşılık ver-

di. “Kendini vuracak kadar bir insanın aptal olabileceğini tasavvur edemem; sırf düşüncesi bile bende tiksinti uyandırıyor.”

“Siz insanlar,” dedim. “bir şey hakkında konuşurken, hemen şöyle söylemek zorunda hissediyorsunuz kendinizi: ‘Bu aptalca, bu akıllıca, bu iyi, bu kötü!’ Bütün bunların ne anlamı var? Sırf bunları söylemek için mi bir olayın içyüzünü araştırıyorsunuz? Onun niçin olduğu, niçin olması gerektiği şeklindeki sebepleri kesinlikle açıklayabiliyor musunuz? Böyle yaparsanız, yargılarınızda bu kadar aceleci olmazdınız.”

“Hangi sebeple olursa olsun,” dedi Albert, “bazı olayların her zaman için günah sayıldığı konusunda bana hak vermelisin.”

Omuz silkerek ona hak verdiğimi ima ettim. – “Yine de dostum,” diye devam ettim, “bu konuda da bazı istisnalar var. Hırsızlığın günah olduğu doğrudur: Ama insan kendini ve yakınlarını o an söz konusu olan ölümcül bir açlıktan kurtarmak için hırsızlık yapıyorsa, merhamet mi yoksa ceza mı görmeli? Kendini aldatan karısını ve onu baştan çıkaran alçağı haklı bir öfkeyle öldüren adama ilk taş kim atacak?¹⁴ Haz dolu bir anda aşkın önüne geçilmez mutluluklarıyla kendinden geçen kıza kim taş atacak? Bu durumda kanunlarımız, o soğukkanlı bürokratlar bile duygulanır, ceza vermekten kaçınırlar.”

“Bu çok farklı bir şey,” diye karşılık verdi Albert, “çünkü tutkularının esiri olan bir insan, düşünce gücünü tamamen yitirdiği için bir alkolik, bir deli muamelesi görür.”

“Ah siz akıllı insanlar!” dedim gülümseyerek. “Tutku! Sarhoşluk! Delilik! Empati kurmadan, orada öyle rahat rahat oturun, alkoliği eleştirin, aklını kaçırmıştan nefret edin, bir rahip gibi yanından geçip gidin ve sizi onlardan biri yapmadığı için Ferisi gibi Tanrı’ya şükredin.¹⁵ Ben birçok kez sarhoş oldum, tutkularım delilikten hiç uzak değildi, her ikisinden de pişman

¹⁴ Kutsal Kitap: Yeni Ahit, Yuhanna 8 (7). (ç.n.)

¹⁵ age: Yeni Ahit, Luka: 10 (31); 18 (11). (ç.n.)

değilim: Zira olanaksız görünen önemli şeyler yapan ve eskiden beri alkolik ve deli diye damgalanan tüm sıra dışı insanları kendi ölçülerimle anlamayı öğrendim.

Ama az çok özgür, soylu, beklenmedik bir iş yapan hemen hemen herkesin arkasından şöyle söylendiğini duymak, sıradan yaşamda bile katlanılmazdır: ‘Bu insan alkolik, bu insan deli!’ Utanın siz ayıklar! Utanın siz akıllılar!”

“Bunlar yine senin kuruntuların,” dedi Albert, “her şeyi abartıyorsun, şu anda konumuz olan intiharı önemli olaylarla karşılaştırmakla en azından haksız olduğun kesin: Çünkü bunu zayıflıktan başka bir şey olarak görmek olanak dışı. Zira sıkıntılarla dolu hayata dirençle katlanmaktansa, ölmek elbette daha kolay.”

Tartışmayı kesmeye hazırdım; ben çok içten duygularla konuşurken, başkasının konuya anlamsız beylik sözlerle yaklaşması kadar beni çileden çıkaran bir şey yoktur. Sık sık duyduğum bu sözler genellikle canımı sıkmasına rağmen, kendimi tutup heyecanımı fazla bastıramayarak ona şöyle dedim: “Buna zayıflık mı diyorsun? Lütfen görüntünün seni yanıltmasına izin verme. Bir despotun dayanılmaz boyunduruğu altında inleyen bir halka zayıf diyebilir misin, sonunda ayaklanıp zincirlerini kırıyorsa? Bir insanın alevler evini sarmışsa, korkudan tüm gücü harekete geçer ve başka zaman hiç kaldıramayacağı yükü kolaylıkla kaldırır; gördüğü hakaretin öfkesiyle altı kişiye birden saldırıp onları alt eden birine zayıf denir mi? Bir de dostum, eğer çaba güç demekse, duygusal gerilim niçin bunun tersi olsun?” Albert bana bakarak şöyle dedi: Bana kızma ama, verdiğin örnekler konuyla hiç alakalı görünmüyor.” – “Olabilir,” dedim, “bağlantı kurma tarzımın bazen gevezelik sınırına dayandığı konusunda sık sık eleştirilmişimdir. Hayatın aslında tatlı sıkıntılarından kurtulmaya karar veren bir insana acaba değişik bir açıdan bakmak mümkün mü diye bakalım. Zira yalnızca empati kurduğumuzda bir konuyla ilgili olarak konuşabilme onuruna sahibiz.”

“İnsan doğası,” diye sürdürdüm konuşmamı, “sınırlı: Sevinç, üzüntü, acıya belli bir dereceye kadar katlanabiliyor ve bunun üstüne çıkınca mahvoluyor. Burada sorun birinin zayıf ya da güçlü olması değil, ister psikolojik, ister fiziksel olsun, duyduğu üzüntünün miktarına tahammül edebilmesi ya da edememesi. Bana göre, yüksek ateşten ölen birine korkak demek ne kadar uygunsuzsa, yaşamına son veren biri korkaktır demek de o kadar tuhaf.”

“Saçma! Çok saçma!” dedi Albert. – “Senin düşündüğün kadar değil.” diye karşılık verdim. “Ölümcül bir hastalıktan¹⁶ söz edersek, bana hak vereceksin; bu yüzden bir insanın fiziksel güçleri kısmen tükenir, onu kısmen çalışamayacak duruma getirir, yaşamının sıradan akışını yeniden tesis edecek şanslı bir dönüşümün olmaması yüzünden tekrar ayağa kalkamaz.

Şimdi dostum, bunu bir de düşünsel yönüyle ele alalım. İzlenimlerin üzerindeki etkisini, fikirlerin kendisinde oluşması bakımından, kendi sınırlı durumu içindeki bir insanı ele alalım, ta ki sonunda gittikçe büyüyen bir tutku, onun tüm sağlıklı düşünme yeteneğini elinden alıp mahvına neden olsun.

Huzurlu ve akıllı bir insanın talihsiz bir insanın durumunu kavraması, ona cesaret vermeye çalışması boşuna çaba! Bir hastanın başında duran sağlıklı birinin sahip olduğu fiziksel gücün birazını olsun ona geçirememesi gibi.”

Albert için bunlar çok genel şeylerdi. Kısa bir süre önce ölüsü ırmakta bulunan bir kızı hatırlattım ona, kızın başına neler gelmiş olabileceğini anlattım. – “Ev işleriyle uğraşarak haftalık belli işleri yaptığı bir ortamda büyüyen böyle genç ve güzel bir kızın zar zor edindiği süslü bir giysi giyip pazar günleri akranlarıyla kentte gezintiye çıkmaktan, olsa olsa bütün önemli şenliklerde bir kerecik olsun dans etmekten, ayrıca bir kavga veya kötü bir dedikoduyla ilgili olarak çok içten gelen merakı ve bütün canlılığı ile komşu kadınlarla çene çalmak-

¹⁶ Kutsal Kitap: Yeni Ahit, Yuhanna 11 (4). (ç.n.)

tan başka bir eğlence ümidi yoktur, onun ateşli doğası erkeklerin iltifatlarıyla artan içsel gereksinimlerini sonunda duyumsar; önceden zevk aldığı şeyler zamanla tatsızlaşır, ta ki bir erkekle karşılaşınca kadar, bilmediği bir duygu dayanılmaz biçimde onu bu erkeğe çeker, tüm ümitlerini ona bağlar, etrafındaki dünyayı unuttur, ondan başka hiçbir şey duymaz, görmez, hissetmez, yalnızca onu özler, yalnızca onu. Boş eğlencelerle vakit geçiren hercai bir kız olmadığından arzusu onu doğrudan amacına odaklar, eksikliğini duyduğu mutluluğun tümüne sonsuz bağla ulaşmak, özlemini duyduğu tüm sevinçlerin hepsini birden tatmak ister. Tüm ümitlerinin gerçekleşeceği teminatını veren birçok vaat, dayanılmaz arzularını çoğaltan cesaretli okşamalar tümüyle ruhunu sarar; bulanık bir mantıkla, tüm sevinçlerin önsezisiyle ruhu dalgalanır ve heyecanı doruğa çıkar, tüm arzularını kucaklasın diye kollarını açtığı anda sevgilisi onu terk eder. Donakalır, uçuşumun başında hiçbir şey hissetmeden durur; etrafındaki her şey karanlığa bürünür, ne bir ümit, ne bir avuntu, ne de bir sezgi vardır! Çünkü yaşadığını hissettiği an, erkek onu terk etmiştir, önündeki geniş dünyayı görmez, kaybettiğinin yerine geçebilecek birçok şeyi görmez, kendini yalnız hisseder, onu bütün dünya terk etmiştir, yüreğindeki büyük boşluk yüzünden köşeye sıkışmış halde, kör gibi tüm dertlerine etrafını saran ölümlerle son versin diye uçuşuma atlar. Görüyorsun ya Albert, bazı insanların başına böyle şeyler gelebilir! Söyle bakalım, bu bir hastalık durumu değil mi? Karmaşık ve aykırı güçlerin labirentinden bir çıkış yolu bulamıyorsa, insan ölmeli.

Bunları bilip şunu söyleyebilene yazıklar olsun: 'Aptal kız! Bekleseydi, zamanın en iyi ilaç olduğunu bilseydi, ümitsizliği yatıştır, kendini teselli edecek bir başkasını bulurdu.' Birinin çıkıp şunu söylemesi de aynı anlama gelir: 'Aptal adam, yüksek ateşten öldü! Gücüne kavuşuncaya, özsuyu iyileşinceye, kanındaki fırtına dininceye kadar bekleseydi: Her şey yoluna girecek, bugün yaşıyor olacaktı!'

Albert için verdiğim örnekler yeterince açıklayıcı olmamıştı, birkaç kez itirazda bulundu, biri de şuydu: Benim anlatığım budala bir kızmış; birçok ilişkiyi tüm boyutlarıyla görecektir kadar geniş bir bakış açısına sahip olan akıllı bir insanın özü ne olabilir, anlayamıyormuş. – “Dostum,” dedim, “insan sonuçta insan, tutkunun önüne geçilemiyorsa ve insanların koyduğu sınırlar birinde baskı uyandırıyorsa, bir insanın sahip olduğu birazcık akıl yeterli olmaz veya bir işe yaramaz. Çoğunlukla, neyse başka zaman...” deyip şapkama uzandım. Ah, yüreğim öylesine doluydu ki. Birbirimizi anlamadan, vedalaştık. Bu dünyada birinin diğerini anlaması o kadar kolay bir şey değil.

15 Ağustos

Dünyada insanı gerekli kılan tek şeyin sevgi olduğuna kuşku yok. Lotte’nin beni kaybetmek istemeyeceğini hissediyorum, çocukların da her zaman bir sonraki gün onlara gitmemden başka bir istekleri yok. Lotte’nin piyanosunu akort etmek için bugün oraya gitmiştim, ama bir türlü fırsat olmadı, zira çocuklar onlara masal anlatayım diye ısrar ettiler, Lotte de onların arzusunu yerine getirmemi istedi. Akşam yemeği için çocuklara ekmek dilimledim, bu sefer dilimlerini benden de Lotte’den aldıkları kadar memnuniyetle aldılar, onlara bir masalın en önemli bölümü olan, eller tarafından beslenen prensesin hikâyesini¹⁷ anlattım. Emin ol, bu arada çok şey öğreniyorum, masalın çocuklar üzerinde bıraktığı etkiye şaşıyorum. Yeri geldiğinde kendi uydurduğum, ama aynı masalı ikinci kez anlatırken unuttuğum bir ayrıntı için hemen, daha önce bunu farklı anlatmıştın diyorlar, böyle olunca değişikliğe uğratmadan anlatmak için masalı kelimesi kelimesine ezberlemeye uğraşıyorum. Bir ya-

¹⁷ Marie Cathérine Jumelle Berneville’in *La chatte blanche* başlıklı masalından bir epizot. Hapsedilmiş bir prenses odanın tabanından çıkan ellerden yiyecek ve içecek alır. (ç.n.)

zarar değiştirilmiş ikinci baskısıyla, edebi açıdan daha iyi olsa bile istemeden kitabına zarar verdiğini bu sayede öğrenmiş oldum. İlk anlatılana hazırızdır, insan aşırı serüven kokan bir şeye bile ikna edilebilir durumdadır; bu çok çabuk öyle kalıcı olur ki, bunu silip yok etmek isteyenin vay haline!

18 Ağustos

Böyle mi olacaktı, insanı sonsuz derecede mutlu kılan şey, aynı zamanda üzüntüsünün kaynağı mı olmalı?

Canlı doğa yüreğimi yoğun ve sıcak duygularla doldurur, beni sevince boğar, etrafımdaki dünyayı cennete dönüştürürdü, oysa şimdi benim için dayanılmaz bir ıstıraba, her yerde peşimde olan işkenceci bir hayalete dönüştü. Eskiden kayanın üzerinde durup aşağıdaki ırmaktan yukarıdaki tepelere kadar uzanan verimli vadiye bakıp etrafımdaki her şeyin tohumdan çıkıp fışkırdığını görünce; eteğinden zirvesine kadar yüksek ağaçlarla yoğun bir şekilde kaplı o dağların hareketli kıvrımlarının vadileri en güzel ormanlarla gölgelediğini görünce, sakın ırmak, fısıltıyıyan sazların arasından aktığı sırada yumuşak akşam rüzgârının gökyüzünde bize doğru sürüklediği güzel bulutları yansıtırken; etrafımdaki kuşların ormanı canlandırdığını işitirken, milyonlarca sivrisinek sürü halinde güneşin son kıızıl ışığıyla neşeli neşeli dans ederken, güneşin son titrek ışığı vızıldayan böceği içinde bulunduğu ottan çıkarırken, etrafımda uçuşan, hareket eden her şey dikkatimi toprağa yönettiren, yosun benim sert kayamdan besinini alırken, çalılık kurak kumluk tepeden aşağıya doğru büyürken, doğanın özel, coşkulu, kutsal yaşamı gözlerimin önüne serilirken: Her şeyi sıcak kalbime doldurur, bu kadar zenginlik karşısında taparcasına sevildiğimi hisseder, sonsuz dünyanın harika canlıları ruhumdaki her şeye hayat verirdi. Kocaman dağlar etrafımı kuşatır, uçurumlar önümde uzanır, yağmurların oluşturduğu dereler uçurumdan aşağıya akar, bulunduğum yerin aşağısındaki ırmaklar gümbür gümbür gürler, ormanın ve dağların tınısı duyulur-

du; bilinmeyen güçlerin hepsinin toprağın derinliklerinde iç içe çalıştığını ve ürettiğini görürdüm; şimdi de toprağın üzerinde ve gökyüzünün altında çeşit çeşit canlı aileler kum gibi kaynıyor. Herkes ama herkes binlerce fizyonomik biçimle bir yere yerleşirken, insanlar da kendilerini evciklerinde güvenceye alıyor, birbirlerini sevip kolluyor ve kendi tarzlarında dış dünyaya hâkim oluyorlar! Zavallı budala! Sen çok küçüksün, bu yüzden de her şeye çok dar bir pencereden bakıyorsun. Geçit vermez dağlardan, kimsenin ayak basmadığı ıssız yerlerden, meçhul okyanusun sonuna kadar Evreni Yaratın'ın ruhu esiyor ve o kendini hisseden ve yaşayan her toz zerresinden mutluluk duyuyor. – Ah, bir zamanlar başımın üzerinden uçup geçen turnanın kanadında sonsuzluğun köpüklü kâsesinden kabaran o yaşam hazzını içime çekmek ve yüreğimin sınırlanmış gücüyle bir an için her şeyi kendi içinde ve kendisiyle birlikte ortaya koyan varlığın mutluluğunun bir damlasını yudumlamak için sık sık azgın denizin sahiline gitme arzusunu duyardım.

Kardeşim, sadece o anları anımsamaktır bana iyi gelen. O tarif edilmez duyguları hatırlayıp yeniden ifade etmek çabası bile ruhumu yüceltiyor ve şu an içinde bulunduğum durumda duyduğum korkuyu ikiye katlıyor.

Gözlerimin önündeki perde kalktı sanki, sonsuz yaşam sahnesi karşımda ebediyen açık kalacak bir mezar çukuruna dönüşüyor. Şunu söyleyebilir misin: Bu kadar! Burada her şey geçici değil mi? Burada her şey fırtına hızıyla geçip gitmiyor mu, yaşamının tüm gücü çok nadiren sonuna kadar dayanır, ah, selde sürüklenip kaybolur, kayalara çarpıp parçalanmaz mı? Seni ve etrafındaki yakınlarını tüketmeyen bir an bile yok, senin bir yok eden olmadığın, olmaman gereken bir an bile yok; ne kadar iyi niyetli olursa olsun, bir gezinti bile binlerce solucanın yaşamına mal olur, atılan her adım, karıncaların bin bir zorlukla yaptığı yuvayı yıkar, küçük bir dünyayı ezerek utanç veren bir mezara dönüştürür. Ah! içime dokunan, dünyanın nadir ama büyük felaketleri, köylerimizi silip süpüren seller, kent-

lerimizi yutan depremler değil; yüreğimi sarsan, doğanın içinde yer aldığı evrende gizli kalan yok edici güç; komşunu ve kendisini yok etmeyen hiçbir şeyi var etmez doğa. Bu nedenle korku içinde başım dönüyor. Yer ve gök, ve onların etrafımda faaliyet içinde olan güçler: Gördüğüm, sonsuza kadar önüne geleni yutup geviş getiren bir canavardan başka bir şey değil.

21 Ağustos

Boşuna kollanmı ona doğru açıyorum, sabahları kâbus dolu rüyalardan uyandığımda, boşuna onu geceleri yatağımda arıyorum, mutlu ve masum bir rüya bana hayal kırıklığı yaşattığında, sözde çayırda oturmuşuz ve ben bir yandan elini öperken, diğer yandan onu binlerce öpücüğe boğuyormuşum. Ah, sonra bir de uyku sarhoşluğuyla emekleyerek ona gidip uyansam – ezilmiş yüreğimden gözyaşı seli boşalıyor ve karanlık bir geleceğe doğru umarsızca ağılıyorum.

22 Ağustos

Wilhelm, etkin yeteneklerimin huzursuz bir tembelliğe dönüşmesi bir felaket, ben boş duramıyorum, ama elimden hiçbir şey yapmak da gelmiyor. Hayal gücümü yitirdim, doğa artık beni duygulandırmıyor, kitaplar tüylerimi diken diken ediyor. Kendimizden yoksunsak, elbette her şeyden yoksun kalıyoruz. Sana yemin ediyorum, zaman zaman keşke günlük işçi olsaydım diyorum, en azından sabahları uyandığımda o güne dair bir ümidim, bir arzum, bir beklentim olurdu. Dosyalara gömülmüş halde görünce Albert'i çok kıskanıyorum, onun yerinde olsam mutlu olurum diye düşünüyorum! Benzer şeyler birkaç kez aklımdan geçince, elçilik görevine başvurmak için hem sana hem bakana mektup yazayım dedim, senin de söylediğin gibi, bu göreve beni uygun görüyorlardır. Buna kendim de inanıyorum. Bakan beni uzun zamandır beğeniyor, bir işe baş vurayım diye benden ricada bulunalı epey zaman oldu; bunun için bir saatimi ayırmam yeter.

Sonra tekrar bu konuyu düşündüm, özgürlüğü için sabırsızlanan ve eyer vurulup sakatlanıncaya kadar koşturulan atın hikâyesini¹⁸ hatırladım – ne yapmalıyım bilmiyorum. Ve dostum! Hiçbir yerde peşimi bırakmayan içimdeki sıkıntılı huzursuzluk nedeniyle mi acaba içinde bulunduğum durumun değişmesini arzuluyorum?

28 Ağustos

Şu bir gerçek, hastalığım sağaltılabilecek olsa, bu insanlar bunu yaparlardı. Bugün benim doğum günüm¹⁹, sabah erken Albert'ten bir paket aldım. Paketi açarken, Lotte'yle tanıştığım gün üzerinde gördüğüm ve o zamandan beri kendisinden defalarca rica ettiğim o pastel kırmızı kurdelelerden biri hemen dikkatimi çekti. Formaları on iki yaprak olan iki küçük kitap vardı pakette, yürüyüş yaparken Ernesti'ninki ile yorulmayayım diye ne zamandır sahip olmak istediğim Wetstein'ın cep kitabı şeklindeki Homeros baskısı. Görüyorsunuz! İhtiyaçlarımı benden önce karşılıyorlar, hediye verenin bizi küçük düşürdüğü göz kamaştıran armağanlardan bin kez değerli olan küçük hoşlukları arkadaşlık adına arayıp buluyorlar. O kurdeleyi bin kez öptüm, beni tekrarı olanaksız o birkaç günün hazzıyla dolduran mutlulukların hatırasını her solukta içime çektim. Wilhelm, işte böyle, sızlanmıyorum, yaşamın çiçekleri yalnızca görüntülerden ibaret! Birçoğu hiçbir iz bırakmadan geçip gidiyor, çok azı meyveye duruyor, bu meyvelerin de yine çok azı olgunlaşıyor! Her şeye rağmen onlardan yeterli sayıda var; her şeye rağmen, ah kardeşim! Olgun meyveleri ihmal edebilir miyiz, küçümseyebilir miyiz, yemeden çürümeye bırakabilir miyiz?

18 Stesichoros, Phädrus, Horatius (*Epistulae* I,10) ve La Fontaine'in (IV,13: *Le Cheval s'étant voulu venger du Cerf*) anlattığı bu fablde bir geyiğin korktuğu at insanlara sığınır. Onlar ata yardım ederler, ama onu sömürmekten de geri durmazlar. (ç.n.)

19 Aynı zamanda Goethe'nin de doğum günü. (ç.n.)

Hoşça kal! Harika bir yaz; sık sık Lotte'nin bahçesindeki meyve ağaçlarına çıkıp, meyve toplamaya yarayan uzun çubukla tepedeki armutları silkeliyorum. O da aşağıda durup yere düşürdüklerimi topluyor.

30 Ağustos

Talihsiz adam! Sen bir budala değil misin? Kendini kandırmıyor musun? Bu bitmek bilmez fırtınalı tutkunun sonu nereye varacak? Bütün dualarım onun için; hayallerimin karşısına onun görüntüsünden başka kimsenin çıkıyor, etrafımı saran dünyadaki her şeyi onunla bir ilgisi varsa görüyorum. Bu zaman zaman birkaç saatimi mutlu geçirmemi sağlıyor – ta ki kendimi yeniden ondan koparmak zorunda kalıncaya kadar! Ah Wilhelm! Yüreğim beni genellikle bunaltıyor, niçin? Onda yemek yemişsem, iki üç saat kadar onun görüntüsünden, davranışlarından, sözlerinin ilahi ifadesinden haz duymuşsam, sonradan tüm duyularım yavaş yavaş geriliyor, gözlerim kararıyor, hiçbir şey duymuyorum, sanki alçak bir katil gırtlığımı sıkıyor, sonra kalbim sıkışmış duyularıma hava aldirmek için çılgıncasına çarpıyor, ama bu duyularımın karışıklığını artırmaktan başka bir işe yaramıyor – Wilhelm, hayatta mıyım, değil miyim çoğunlukla bilmiyorum! Ve – çoğunlukla hüznün ağır bastığında, Lotte ellerine kapanıp sıkıntıdan hüngür hüngür ağlayayım diye yetersiz bir avuntuya izin verse, – o zaman başımı alıp gitmem, dışarıya çıkmam gerekiyor ve sonra geniş kırlarda dolaşıp duruyorum; dik bir dağa tırmanmaktan zevk alıyorum, yolu olmayan ormanlardan yol açarak geçmekten, beni yaralayan çalılıklardan, oramı buramı çizen dikenlerde hoşlanıyorum! Ancak o zaman kendimi biraz iyi hissediyorum! Biraz! Yorgunluktan ve susuzluktan yolda bazen uzanıp yattığımda, bazen gecenin ilerlemiş saatlerinde yükseklerdeki colunay tepemdeyken, ıssız ormanda çarpık büyümüş bir ağaca yaralanmış topuklarımı biraz olsun dinlendireyim diye oturduğumda, gevşek bir sükûnetle alacakaranlıkta uykuya dalıyorum! Ah Wilhelm! Tek gözden oluşan bir münzevi evi, hay-

van postundan bir elbise ve dikenli bir kemer²⁰, yaralı ruhumun özlemini çektiği merhem bu. Adieu! Bu mutsuzluğun mezarından başka bir sonu olduğunu sanmıyorum.

3 Eylül

Gitmem lazım! Çelişkili kararımı kesinleştirdiğin için sana teşekkür ederim Wilhelm. İki haftadır ondan ayrılma düşüncesiyle boğuşuyorum. Gitmem lazım. O yine kentte bir kız arkadaşının yanında. Ya Albert – ya – ben gitmeliyim!

10 Eylül

Ne geceydi! Wilhelm! Şimdi her şeye dayanırım. Onu bir daha görmeyeceğim! Ah dostum, boynuna sarılabilsen, binlerce gözyaşı ve heyecanla kalbimi saran duygularımı anlatabilsen sana! Burada oturmuş soluk almaya, kendimi yatıştırmaya çalışıyor, sabahın olmasını bekliyorum, gün doğarken atlar hazır olacak.

Ah, o sakın sakın uyuyordur, beni bir daha görmeyeceği aklından bile geçmiyordur. Ondan ayrılmam zor oldu, iki saatlik sohbet sırasında planımı açığa vurmayacak kadar gücümü topladım. Tanrım, ne sohbetti ama!

Albert yemekten sonra Lotte'yle bahçede olacağını söylemişti bana. Terasta yüksek kestane ağaçlarının altında durup güzel vadinin ve sakın ırmağın yukarisından, benim için son kez batan güneşe baktım. Onunla burada defalarca durmuş, yine böyle bu muhteşem manzarayı seyretmişim. – Çok sevdiğim ağaçlı yolda bir aşağı bir yukarı gidip geldim; Lotte'yle tanışmadan önce gizemli ve hoş bir duygu benim burada birçok kez durmama neden olmuştu, tanıştığımız ilk günlerin birinde, ancak sanat eserlerinde görülen, gerçekten romanlardakine benzer bu yere duyduğumuz karşılıklı ilgiyi keşfettiğimizde öyle mutlu olmuşuk ki.

20 Kutsal Kitap: Yeni Ahit, Matta 3 (4). (ç.n.)

Önce kestane ağaçlarının arasından sonsuzluğa uzanan ufuk görülüyor – ah, sana bununla ilgili çok şey yazdığımı sanıyorum, sonra ulu kayınların oluşturduğu karşılıklı ağaç sırasının insanı sardığını, bitişikteki koruluk yüzünden ağaçlı yolun daha da karanlık olduğunu, sonunda her şeyin yalnızlığın tüm ürpertisini hissettiren kapalı bir alanda son bulunduğunu yazmış olmalıyım. İlk kez tam öğle vakti buraya geldiğimde kendimi çok tuhaf hissettiğimi hâlâ anımsıyorum; buranın hem mutluluk, hem de hüznün veren bir yer olacağını çok hafif de olsa sezmiştim.

Onların terasa çıktığını duyduğumda tahminen yarım saat kadar ayrılığa ve tekrar görüşmeye dair sevgi dolu tatlı düşüncelerle oyalanmıştım. Onlara doğru yürüdüm, ürpererek elini tutup öptüm. Yukarıya çıktığımızda ay fundalık tepeliğin arkasında yükseliyordu; çeşitli konulardan bahsederken farkında olmadan karanlık kulübeye yaklaştık. Lotte içeriye girip oturdu, Albert onun yanına, ben de aynı şekilde; huzursuzluğum uzun süre oturmama engel oldu, ayağa kalkıp karşısına geçtim, bir aşağı bir yukarı yürüyüp tekrar oturdum: Hüzünlü bir durumdu. Lotte, kayınların oluşturduğu karşılıklı ağaç sırasının tepesinden yükselen ve önümüzdeki terası tamamen aydınlatan ay ışığının güzel etkisine dikkatimizi çekti: Etrafımızı koyu bir karanlık kapladığı için oldukça şaşırtıcı muhteşem bir manzaraydı. Kimse konuşmuyordu, kısa bir süre sonra Lotte şöyle dedi: “Ölmüş yakınlarımı aklıma getirmeyeyim, ölüm ve gelecekle ilgili hiçbir şey düşünmeyeyim diye asla ay ışığında gezintiye çıkmam, asla çıkmam. Biz de öleceğiz!” diye çok harika duygularla dolu bir sesle devam etti; “ancak, Werther, tekrar karşılaşacak mıyız? Ne düşünüyorsunuz? Ne diyorsunuz?”

“Lotte,” dedim gözlerim dolu dolu ona elimi uzatarak, “birbirimizi yine göreceğiz! Hem burada, hem orada görüşeceğiz!” – konuşmamı sürdüremedim – Wilhelm, tam da bu hüzünlü vedaya hazırlanırken bana bunu mu sormalıydı?

“Acaba sevgili ölmüşlerimiz bizden haberi var mı,” diye sürdürdü konuşmasını, “içten bir sevgiyle onları anımsarken, kendimizi iyi hissettiğimizi acaba duyumsuyorlar mı? Ah! Sessiz akşamlarda onun çocuklarıyla, yani benim çocuklarımla otururken, çocuklar onun etrafında eskiden nasıl toplanıyorlarsa benim etrafımda da aynı şekilde toplanırken, annemin ruhu hep etrafımda dolaşıyor. Sonra özlem dolu gözyaşlarıyla gökyüzüne bakarken, ölmek üzereyken ona çocuklarının annesi olacağıma dair verdiğim sözü tuttuğumu görsün diye bir an aşağıya bakabilse diyorum. Büyük bir içtenlikle ona şöyle sesleniyorum: ‘Sen onlar için neysen, ben de aynısı olamadıysam, beni affet hazinem. Ah! Elimden gelen her şeyi yapıyorum elbette; giydiriyorum, yediriyorum, ah, onlara bakmak ve onları sevmek adına yapılacak ne varsa her şeyi. Birlik içinde olduğumuzu görseydin sevgili azize, son acı gözyaşlarıyla dua ettiğin, çocuklarına esenlik dilediğin Tanrı’ya en derin minnet duygularıyla şükrederdin.’”

Böyle dedi! Ah Wilhelm, onun söylediklerini kim yineleyebilir? Soğuk ve ölü harfler ruhun bu ilahi çiçeğini nasıl anlatsın? Albert yumuşak bir ifadeyle onun sözünü kesti: “Bunlar sizi²¹ fazlasıyla etkiliyor, sevgili Lotte! Ruhunuzun bu düşüncelerle dolu olduğunu biliyorum, ama lütfen...” – “Ah Albert,” dedi, “babamın seyahatte olduğu zamanlar, ufaklıkları yatırdıktan sonra, yuvarlak küçük masanın etrafında annemle beraber oturduğumuz akşamları unutmadığımı biliyorum. Senin elinde genellikle güzel bir kitap olurdu, ama biraz olsun okumaya vakit bulamazdın. – O muhteşem insanla beraber olmak her şeyden daha değerli değil miydi? O güzel, yumuşak, neşeli ve her zaman çalışkan olan kadınla! Tanrı ben de onun gibi bir insan olayım diye yatağымda sık sık gözyaşları içinde diz çöküp yalvardığımı biliyor.”

21 Aynı kişiyle konuşurken, zaman zaman resmiyet bildiren hitap şekli “siz”, zaman zaman da samimiyet bildiren “sen” kullanılıyor. Bu o dönemin üslubuyla ilgili bir şey. Goethe’nin Bayan von Stein’a yazdığı mektuplarda da bu iki hitap şekli aynı kişiye yönelik olarak kullanılmıştır. (ç.n.)

“Lotte!” dedim, onun önünde diz çöküp elimin içine aldığım elini sel gibi akan gözyaşlarımla ıslattım, “Tanrı’nın selameti ve annenin ruhu seninle!” – “Keşke onu tanıyabilseydiniz,” dedi elimi sıkarak, – “sizin onu tanımanıza değecek kadar değerli biriydi!” – Ölüyorum sandım. Hakkımda bu kadar önemli ve gurur verici bir söz söylendiğini hiç duymamıştım – sözlerine şöyle devam etti: “En küçük oğlu altı aylık bile değilken, bu kadın yaşamının baharında göçüp gitti! Hastalığı uzun sürmedi; sakindi, kaderine razı olmuştu, yalnızca çocukları için üzülmüyordu, özellikle de ufaklık için. Son nefesini vermeden bana şöyle dedi: ‘Onları yukarıya bana getir!’ Çocukları odaya soktuğumda, durumdan habersiz olan küçükler ve olayın bilincinde olmayan büyükler yatağın etrafına dizildiler, annem ellerini kaldırıp onlar için dua etti ve sırayla hepsini öpüp gönderdikten sonra bana dedi ki: ‘Onlara anne ol!’ – Bunun için ona söz verdim! – ‘Çok şey için söz veriyorsun kızım,’ dedi, ‘bir annenin yüreğine ve bir annenin gözüne sahip olmak. Bunun ne demek olduğunu hissettiğini senin minnet dolu gözyaşlarında defalarca gördüm. Kardeşlerin ve baban için gereken bir kadının sadakati ve itaati sende var. Babanı sen avutacaksın.’ – Babamı sordu, babam hissettiği katlanılmaz yazgıyı bizden gizlemek için dışarıya çıkmıştı, adam çok perişan bir durumdaydı.

Albert sen de odadaydın. Duyduğu ayak seslerinin kime ait olduğunu sormuş, seni yanına çağırtmıştı, mutlu olduğumuz, beraber mutlu olacağımız için güven dolu huzurlu bir ifadeyle bir sana bir bana bakmıştı..” – Albert boynuna sarılarak Lotte’yi öptü ve şöyle dedi: “Mutluyuz! Mutlu olacağız!” – Her zaman sakin olan Albert hiç kendinde değildi, ben de aynı şekilde.

“Werther,” diye söze başladı Lotte, “bu kadın ölmeli miydi, Tanrım? Yaşamındaki en sevgili varlığı başkalarının taşımasına insan nasıl katlanıyor diye zaman zaman düşünüyorum, yine de siyah giysili adamların anneciklerini mezara taşımasın-

dan ötürü uzun zaman üzüntü duyan çocuklar kadar bunu kimse derinden hissedemez!”

Lotte ayağa kalktı, duygulanmış ve sarsılmıştım, oturduğum yerden elini tuttum. – “Gidelim,” dedi, “zamanıdır.” – Elini çekmek isteyince daha sıkı tuttum. – “Yine görüşeceğiz,” dedim, “karşılaşacağız, her tür canlının bulunduğu yerde birbirimizi tanıyacağız. Gidiyorum,” diye sözüme devam ettim, “gönüllü gidiyorum, ama sonsuza kadar desem, buna dayanamam. Hoşça kal Lotte! Hoşça kal Albert! Tekrar görüşmek üzere.” – “Yarın herhalde.” diye karşılık verdi şakayla karışık. – Yarın olacakları hissediyordum! Ah, elini benimkinden çekerken bilmiyordu. Ağaçlı yoldan geçerek gittiler, ayağa kalkıp ay ışığında arkalarından baktım, kendimi yere atıp hüngür hüngür ağladım, ayağa fırlayıp terasa çıktım, oradan aşağıdaki ulu ıhlamur ağaçlarının gölgesinde bahçe kapısına doğru ilerlerken onun beyaz elbisesinin ışıltısını gördüm, kollarımı açtım ve elbise görünmez oldu.

İkinci Kitap

20 Ekim 1771

Dün geldik buraya. Rahatsızlığından dolayı elçi birkaç gün evden çıkmayacak. Aslında bu kadar huysuz olmasa hiçbir sorun yaşanmayacak. Farkındayım, yazgımın beni zor sınavlardan geçirdiğinin farkındayım. Yine de cesareti elden bırakmamak gerek! Ciddiye almayınca her şeye katlanılır! Ciddiye almamak mı? Nasıl oldu da kalemimden böyle bir söz döküldü, bu beni güldürür ancak. Ah, birazcık kaygısız olmak, beni şu güneşin ısıdığı dünyada insanların en mutlusu yapardı. Ne diyorum ben? Başkaları birazcık çaba ve yetenekle karşıma geçip sıkılmaktan uzak bir kendini beğenmişlikle çalım satarken, ben kendi çabamdan ve yeteneğimden mi kuşkulaniyorum? Bana her şeyi bağışlayan güzel Tanrım, niçin verdiklerinin yarısını geri alıp bana özgüven ve yeterlilik duygusu vermedin ki?

Sabret! Sabret! Her şey daha iyi olacak. Sana hak verdiğimi söylüyorum dostum. İnsanların ne yaptıklarını, nasıl çalıştıklarını, her gün aralarında gezip gördükten sonra kendimle daha barışık hale geldim. Çünkü her şeyi kendimizle, kendimizi de herkesle karşılaştıracak şekilde yaratılmışız bir kere, bundan dolayı mutluluk ve hüznümüz bağlı olduğumuz şeylerden etkileniyor kuşkusuz, bu durumda en tehlikeli şey de yalnızlık. Doğası gereği kendini aşmaya zorlanan, edebiyatın fantastik imgeleriyle beslenen hayal gücümüz, kendimizin en aşağı-

da bulunduğu bir dizi varlığı sıraya sokuyor, dışımızdaki her şey daha güzel, bizden başka herkes daha mükemmelmış gibi görünüyor. Ve bu çok doğal bir akış içinde gerçekleşiyor. Bazı şeylerin bizde eksik olduğunu çok sık duyumsuyoruz, eksikliğini duyduğumuz şey de çoğunlukla bir başkasında varmış gibi geliyor bize, sahip olduklarımızın yanı sıra yüceltilen bir parça gönül huzurunu bile ona layık görüyoruz. Böylece şanslı kişinin, yani bizim hayal ürünümüz olan kişinin hiçbir eksiği kalmıyor.

Oysa bütün zafiyetlerimiz ve dertlerimizle yolumuzdan sapmadan çalışmaya devam etsek, başkalarının yelkenleri ve kürekleriyle ilerlediği yolda biz dolaşp zikzaklar çizdiğimiz halde öne geçtiğimizi sıklıkla göreceğiz – ve – elbette insan bunu ancak başkalarıyla aynı konuma gelince veya onların önüne geçince anlayabiliyor.

26 Kasım 1771

Kendimi burada oldukça iyi hissetmeye başladım. En güzeli yeterince meşguliyetin olması; bir de çok sayıda insanın, çeşit çeşit insan tiplerinin karşımda renkli bir oyun sergilemesi. Kont C. ile tanıştım, her geçen gün saygımın arttığı, geniş görüş sahibi, birikimli biri, birçok şeyi her boyutuyla görebildiğinden soğuk bir insan değil; onun bulunduğu ortama dostluk ve sevgiyle dolu bir duygu hâkim oluyor. Bana verilen bir görev nedeniyle kendisine başvurduğumda, daha konuşmamızın başında anlaşılabileceğimizi, herkesle olmadığı kadar konuşabileceğini fark edince ilgilendi benimle. Bana karşı sergilediği içten davranışları ne kadar özsem azdır. Karşısındakine açılabilen büyük bir insanı görmek kadar dünyada gerçek ve içten bir mutluluk yok.

24 Aralık

Elçi çok canımı sıkıyor, bunu önceden tahmin etmiştim zaten. İnsanın aklına gelebilecek en titiz delillerden biri; evde kal-

muş yaşlı bir kız gibi temkinli ve ayrıntıya düşkün; kendiyle hiç barışık olmayan bir insan, bu yüzden kimse ona yaranamıyor. Ben yaptığım işi kolay yoldan tamamlamayı severim, ne yazdıysam aynen kalır; o ise yazdığım bir yazıyı bana geri verip eleştirme hakkını kendinde görüyor: “İyi olmuş, ama bir kez daha gözden geçirin, her zaman daha uygun bir sözcük, daha doğru bir edat vardır.” – O an çıldıracak gibi oluyorum. Hiç ama hiçbir bağlacın unutulmaması gerekiyor, zaman zaman gözümünden kaçan, cümle içinde doğru yere konmamış ne kadar sözcük varsa hepsinin baş düşmanı; eğer onun cümle dizgesini alışılmış melodisiyle oluşturmamışsan, yazdıklarından bir şey anlamıyor. Böyle bir insanla uğraşmak zorunda olmak bir ıstıraptan başka bir şey değil.

Kont C.’nin bana olan güveni durumumu katlanılır kılan yegâne şey. Benim elçinin yavaşlığı ve müşkülpesentliğinden ne kadar rahatsız olduğunu geçenlerde bana söyledi. “İnsanlar her şeyi hem kendileri, hem de başkaları için zorlaştırıyorlar. Yine de,” dedi, “bir dağı aşmak zorunda olan bir seyyah gibi bu konuda susmak en iyisi; elbette dağ olmasa, yol çok daha rahat ve kısa olur; ama sonuçta orada ve aşılması gerekiyor!”

Benim ihtiyar, kontun bana ayrıcalıklı davrandığını gayet güzel hissediyor, bu durumdan hoşlanmadığı için kont hakkında atıp tutmak için her fırsatı değerlendiriyor, doğal olarak ona karşı çıkınca durum daha da kötüleşiyor. Daha dün bana laf dokundurduğu için çileden çıktım: Kont dünya işlerinde çok iyiymiş, çalışmasını kolaylaştıracak olanakları çokmuş, kalemi güçlüymüş, ama tüm edebiyat adamlarında olduğu gibi onun da bilgisi derin değilmiş. Bunları söylerken mimikleriyle şöyle demek ister gibiydi: “Alındın değil mi?” Ama amacına ulaşmadı; böyle düşünebilen ve davranabilen bir insanı ben küçük görürüm. Ona karşı çıkarken sert bir ifadeyle konuştum. Hem kişiliği, hem de sahip olduğu bilgi nedeniyle kontun saygı duyulması gereken biri olduğunu söyledim. Ufkunu genişletmek,

hem de bunu birbirinden çok farklı alanlarda gerçekleştirmek ve bu faaliyeti sıradan yaşamda işlevsel kılmak konusunda bu kadar başarılı olan başka kimseyi tanımadım dedim. – Söylediklerim onun anlayacağı türden şeyler değildi tabii, aptalca şeyler için daha fazla öfkeye kapılmadan veda edip ayrıldım.

Bana defalarca çalışma hayatıyla ilgili nutuk çekip beni ağır bir işin boyunduruğu altına sokan sizler, hepiniz bu konuda suçlusunuz. Çalışmakmış! Patates ekip buğdayını kente satmaya götüren biri benden daha fazla çalışmıyorsa, zincirle bağlı olduğum kadırgada on yıl daha kürek cezamı çekmeye razıyım ben.

En büyük mutsuzluk, burada iğrenç insanların yanında hissedilen can sıkıntısı, aralarındaki yükselme rekabeti, bir adım öne çıksınlar diye birbirlerini gözetleyip dikkat kesilmeleri; gizlemeye hiç gerek duyulmayan çok acınacak, çok alçakça tutkular. Örnek verecek olursam, burada herkese soyluluğunu ve topraklarını sürekli anlatan bir kadın var, onu dinleyen her yabancıнын aklından bu kadının birazcık soyluluğu ve geniş topraklarıyla övünen bir deli olduğu geçer. – Ama durum daha da beter, civarda oturan bir katibin kızı o sadece. – Gördün işte, kendini bu kadar küçük düşürecek kadar akılsız davranan insanları anlayamıyorum.

Yani her geçen gün sevgili dostum, insanların diğer insanları kendinden yola çıkarak değerlendirmesinin ne kadar aptalca olduğunu daha iyi anlıyorum. Hem kendimle fazlasıyla meşgul olduğumdan, hem de iç dünyam fazlasıyla fırtınalı olduğundan, başkalarını kendi haline bırakmayı yeğliyorum, keşke onlar da benimle uğraşmasa.

Çoğunlukla canımı sıkan şey, insana mutsuzluk veren toplumsal ilişkiler. Gerçi herkes gibi ben de sınıf farklarının ne kadar gerekli olduğunu, bundan kendi adıma çok yararlandığımı gayet iyi biliyorum: Şu dünyada birazcık sevincin, ufak bir mutluluk kııntısının tadını çıkaracağım zaman bana engel oluşturmasın yeter. Geçenlerde yaptığım bir gezinti sırasında Bayan

von B. ile tanıştım, resmiyete dayalı şu hayatta doğallığını fazlasıyla korumuş sevimli biri. Sohbet ederken birbirimizden hoşlandık, vedalaşırken kendisini ziyaret edebilmek için izin istedim. Bana öyle büyük bir içtenlikle izin verdi ki, ona gitmek için görgü kuralları gereği uygun fırsatın çıkmasını bile beklemedim. Buralı değil, teyzesinin evinde kalıyor. Yaşlı kadının yüz ifadesini beğenmedim, ama ona ilgide kusur etmeyip çoğunlukla onunla konuştum, böylece en az yarım saat geçmiş oldu ve ben genç kızın bana sonradan söylediği gibi birçok şeyi öğrenmiş oldum: Sevgili teyzesi yaşlılığında birçok şeyden yoksun kalmış, bir dizi atanın isminden başka ne hatırı sayılır bir serveti, ne bir yakını, ne bir desteği, ne de ait olduğu sosyal sınıftan başka onu himaye edecek biri varmış, oturduğu kattan aşağıda gelip geçen insanların kafasına bakmaktan başka bir eğlencesi de yokmuş. Gençliğinde güzelmış, ama yaşamını boşa harcamış, önce inatçılığıyla birkaç zavallı delikanlının canını yakmış, daha sonra olgun yaşlara vardığında, bir subayın emirlerine boyun eğerek onun boyunduruğu altına girmiş, adam da bunun karşılığında onun tunç yıllarını²² hatırı sayılır bir gelirle, onunla birlikte geçirip ölmüş. Teyze şimdi yaşamının demir yıllarını yalnız başına geçiriyor, bu kadar sevimli bir yeğeni olmasa, kimseden en ufak bir saygı göreceği de yok.

8 Ocak 1772

Yaşamını resmi toplantılarla geçiren, ziyafet sofrasında bir sandalye öteye geçmek uğruna yıllarını harcayan ne çok insan var! Başka işleri olmadığından değil: Hayır, terfi ile ilgili küçük sıkıntılarla uğraşmaktan önemli olanlar arka plana itilince işler çoğunlukla üst üste yığılır. Önceki hafta kızakla kayarken kavga çıkınca bütün eğlence mahvoldu.

²² Ovidius'a göre dünyada dört gelişim evresi vardır. Altın, gümüş, tunç ve demir çağı. Bu antik motif 17. ve 18. yüzyıl edebiyatına ve plastik sanatlarda metafor olarak kullanılmış. Burada ise yaşamın evrelerini simgeliyor. (ç.n.)

Budalalar, aslında sıranın bir önemi olmadığını, ilk sırada olmanın nadiren insanı en önemli kişi kıldığını görmüyorlar! Kimi kralı nazırı, kimi nazırı da müsteşarı yönetir. Böyle olunca en önemli kişi kim? Bana kalırsa, başkalarını değerlendiren, kudretli ve kurnaz olan, yeteneklerini ve tutkularını planlarını uygulamak için devreye sokan kişidir.

20 Ocak

Size mutlaka yazmalıyım sevgili Lotte, buradan, fırtınalı bir havada sığındığım mütevazı bir köy otelinin bu küçük odasından. Kasvetli bir yer olan D.'de yabancıların arasında, ruhu ma uygun olmayan insanların arasında dolaşırken, size yazmam için yüreğimden bir an olsun bir ses yükselmemişti, oysa şimdi bu kulübede, bu yalnızlığın içinde, bu kısıtlı ortamda, kar ve dolu küçük penceremi döverken aklıma ilk gelen siz oldunuz. İçeriye girmemle sizin hayaliniz, sizin hatıranız her yanıma kapladı, ah Lotte! Öyle ilahi, öyle sıcak! Güzel Tanrım! Yine ilk seferki o mutlu an.

Beni görseniz, hazinem! Dalgınlık girdabı içindeyim! Duygularım ölmüş gibi! Bir anlığına bile olsa yüreğimde ne bir heyecan, ne de bir saat süren bir coşku! Hiçbir şey! Hiçbir şey! Sanki bir hayal dürbünününden bakıyorum, küçücük adam ve beygirlerin gözümün önünden geçip gittiğini görüyor, acaba bu bir optik yanılsama mı diye kendime sık sık soruyorum. Oyuna katılıyorum, daha doğrusu, benimle bir kukla gibi oynanıyor, zaman zaman yanımdakinin tahta eline dokunuyor, ürkererek geri çekiliyorum. Akşamdan güneşin doğuşunu seyredeyim dediğim halde, sabah yataktan çıkmıyorum; gündüzden ay ışığını görünce mutlu olmayı umduğum halde, akşam odamdan dışarıya çıkmıyorum. Niçin yataktan çıktığımı, niçin yatağa girdiğimi tam olarak bilmiyorum.

Yaşamımı hareketli kılan mayalı hamurdan yoksunum; gece yarıları beni canlı tutan, sabahları beni uykudan uyandıran dürtüden yoksunum.

Burada tek bir hanımla tanıştım, o da Bayan von B., size benziyor, sevgili Lotte, size benzemek ne kadar mümkün olabilir-se tabii. “Aa!” diyeceksiniz, “adam ne hoş iltifatlarda bulunuyor!” Yalan sayılmaz. Bir süredir oldukça nazıgım, zira başka türlü olması mümkün değil, çok nükteli konuşuyorum, hanımlar benden başka kimsenin bu kadar zarif iltifat etmeyi (yalan söylemeyi de buna ekleyiniz, çünkü yalansız olmaz, anlıyor musunuz?) bilmediğini söylüyorlar. Bayan B.’den bahsediyordum. İnce ruhu ifadesini tam olarak mavi gözlerinde bulan biri. Kimsenin içinden geldiği gibi yaşamasını onaylamayan bir sosyal sınıfa mensup olması onu bunaltıyor. Kalabalıktan kaçma özlemi içinde, bazen kırlardaki katıksız mutlulukla ilgili hayaller kuruyoruz; Ah! Bir de sizinle ilgili hayaller! Çoğunlukla sizinle ilgili anlattıklarımı dinlemek zorunda kalıyor, aslında zorunda demek doğru değil, kendisi istiyor, sizinle ilgili bir şeyler duymaktan hoşlanıyor, sizi seviyor. – Ah, o güzel rahat odacıkta dizinizin dibinde otursam, sevgili küçüklerimiz etrafımda hep beraber yuvarlansalar, siz gürültüden bunaldığınızda, heyecanlı bir masalla onların etrafımda sessizce toplanmalarını sağlasam.

Kardan pırıl pırıl parlayan yörede günbatımı muhteşem, fırtına dindi, bense – kendimi yine kafesime kilitlemeliyim. – Adieu! Albert yanınızda mı? Nasıl? – Bunu sorduğum için Tanrı beni bağışlasın!

8 Şubat

Havanın bir haftadır berbat olmasından şikayetim yok. Zira buraya geldiğimden beri, güneşli tek bir gün bile geçmiyor ki biri bana zehir etmesin, huzurumu kaçırmamasın. Ne zaman bardaktan boşanırcasına yağmur yağsa, tipi olsa, don olsa, karlar erise: Evet! diyorum, evde olmak dışarıda olmaktan daha kötü olamaz, ya da tam tersi, böylesi iyi. Sabahleyin güneş doğarsa, gün güzel geçecek demektir, o zaman kendi kendime şöyle demekten kendimi alamıyorum: Yine insanların birbir-

lerine zehir edecekleri güzel bir gün! Birbirlerine zehir etmedikleri hiçbir şey yok zaten; sağlık, itibar, sevinç, dinlenme! Bunun sebebi çoğunlukla ahmaklık, düşüncesizlik ve sıkıntı, ama onları dinleseniz, çok iyi niyetliler. Bu kadar çılgınca ruhlarını öfkeye kaptırmaları diye neredeyse onlara yalvaracağım geliyor.

17 Şubat

Benim elçiyile ben birbirimize daha uzun süre katlanamayacağız diye korkuyorum. Adamın tahammül edilir yanı yok. Onun çalışma tarzı ve işleri yürütme biçimi öyle gülünç ki, bir işi kendi kafama ve kendi tarzıma göre yapıp ona karşı çıkmaktan kendimi alamıyorum, doğal olarak o da bunu onaylamıyor. Bununla ilgili olarak beni geçenlerde saraya şikayet etmiş, bakan sert olmamakla birlikte bana bir uyarıda bulundu, tam istifamı vermek üzereyken, yüce soylu, bilgi dolu içeriğine diz çökerek saygı gösterisinde bulunduğum özel bir mektup* aldım ondan. Fazlasıyla derin hassasiyetimi eleştiriyor, çalışmayla ilgili, başkalarını etkilemeyle ilgili, işlere nüfuz etmeyle ilgili abartılı fikirlerime gençliğe özgü kendine güven olarak saygı duyuyor, fikirlerimi yok etmeye değil yumuşatmaya, gerçekten gerekli oldukları, etkin bir biçimde kullanılabilecekleri bir alana yönlendirmeye çalışıyor. Ben de bir hafta içinde toparlanıp kendimle barışık hale geldim. Ruh sükûneti muhteşem bir şey, kendinden hoşnut olmak da aynı şekilde. Sevgili dostum, keşke çok değerli bir mücevher olan bu duygu, güzel ve paha biçilmez olduğu kadar kırılgan olmasa.

20 Şubat

Tanrı sizinle olsun, benim sevgililerim, benden esirgediği güzel günlerin hepsini size versin!

* Bu değerli adamın gönderdiği mektuba ve daha sonraki sayfalarda bahsi geçecek mektuba buradakiler arasında yer verilmedi, çünkü okuyucunun en içten minnet duygusu bile böyle bir cüreti mazur göstermeye yetmezdi.
– Goethe'nin Notu

Teşekkür ederim Albert, beni atlattığın için: Oysa düğün tarihinizi bildiren bir haber bekliyordum, Lotte'nin siluet portresini büyük bir törenle duvardan indirip diğer kâğıtların arasına gömmeye karar vermiştim. Şimdi siz evli bir çiftsiniz, ama onun resmi hâlâ duvarda! Orada kalsın bari! Neden olmasın! Biliyorum, ben de sizinle birlikteyim, sana zarar vermeksizin Lotte'nin kalbindeyim, onun kalbinde benim de bir yerim var, gerçi orada ben ikinci sıradayım, ama bu böyle kalsın istiyorum, buna mecburum. Ah beni unutursa deliririm – Albert, bu düşünce cehennem demek. Albert, hoşça kal! Hoşça kal sen ey göklerin meleği! Hoşça kal Lotte!

15 Mart

Beni buradan uzaklaştıracak tatsız bir olay oldu. Hırslımdan dişlerim gıcırıyor! Lanet olsun! Telafisi mümkün değil, bunun suçlusu, görüşlerime ters bir işe gireyim diye beni kamçılayan, sürükleyen ve bana fenalık geçirten sizlersiniz yalnızca! İşe girdim de ne oldu! Sözüünüzü dinlemiş oldum, o kadar! Aşırı fikirlerimin her şeyi mahvettiği lafını bir daha ağzına alma diye sevgili bayım, şimdi olanları anlatacağım, sanki bir tarihçi kaleme almış gibi sade ve net bir hikâyeye olacak bu.

Kont C.'nin beni beğendiğini, bana değer verdiğini biliyoruz, bunu sana belki yüz kere söyledim. Dün ona yemeğe gitmiştim, akşama beyler ve hanımlardan oluşan soylu bir grubun onda toplanacağı gündü, oraya giderken ne bunu düşünmüş, ne de biz alt kademede çalışanların o gruptan sayılmadığımızı aklıma getirmiştik. Neyse. Kontla yemek yedim, yemekten sonra büyük salonda bir aşağı bir yukarı gidip gelmeye başladık, konuştuk, bize katılan albay B. ile de, böylece davetlilerin geleceği saat yaklaştı. Tanrı biliyor ya, aklımdan hiçbir şey geçmedi. O sırada çok saygıdeğer Bayan von S. eşi beyefendiyle birlikte, varsıl bir kuluçkanın ürünü olan, korsajlı güzel bir elbise giymiş, tahta gibi dümdüz göğüslü aptal kızlarıyla-

la içeriye girdi, en passant²³ çok soylu insanlara özgü her zamanki bakışlarla burunlarını havaya diktiler. Bu tip insanlardan hoşlanmadığım için veda edip oradan ayrılmak istedim, kont sevimsiz dedikodulardan kurtuluncaya kadar bekleyeyim derken, benim Bayan B. içeriye girdi. Ne zaman onu görsem rahatladığım için gitmekten vazgeçtim, onun sandalyesinin arkasına geçtim, çok geçmeden benimle her zamanki samimiyetiyle değil, biraz çekingen bir tavırla konuştuğunu fark ettim. Bu durum dikkatimden kaçmadı. O da buradakilerden farksız mı diye düşündüm, kendimi kötü hissedince, gitmeyi düşündüğüm halde olanlara inanmadığımdan ve ondan güzel bir söz duymak istediğimden ve başka aklına gelebilecek ne varsa her şey için ondan özür dilemek istediğimden orada kaldım. O arada herkes gelmişti. Tepeden tırnağa Birinci Franz'ın taç giyme döneminden kalma giysileriyle Baron F., sağır karısı ile birlikte gelen saray müşaviri R., burada görevi gereği Bay von R. diye anılıyor, ve onlar gibiler, modası geçmiş Fransız gardırobunun boşluklarına yeni moda paçavralar ekleyen salaş giyimli J'yi de unutmamalıyız, oldukça kalabalıktı, tanıdıklarımdan kısa konuşmaktan hoşlanan birkaçıyla konuştum. Sadece B.'mi düşünüyordum, dikkatim onun üzerindeydi. Kadınların salonun ucunda birbirlerinin kulaklarına fısıltıyla bir şeyler söylediklerinin, bu durumun erkeklere de sirayet ettiğinin, Bayan von S.'nin kontla konuştuğunun hiç farkına varmadım (bunların hepsini bana daha sonra Bayan B. anlattı), nihayetinde kont hızla bana doğru yaklaşıp beni pencerenin yanına çekti. – “Tuhaf kurallarımızı,” dedi, “biliyorsunuz; insanların sizi burada görmekten huzursuz olduklarını görüyorum. Ne olursa olsun... istemezdim.” – “Ekselansları,” diye söze girdim, “binlerce kez beni bağışlamanızı diliyorum; bunu önceden düşünmem gerekirdi, bu densizliğimden dolayı beni bağışlayın; aslında ben erkenden gitmek istiyordum. Ama basiretim bağ-

23 en passant: Önümüzden geçerken. (ç.n.)

landı.” diye hafifçe eğilirken gülümseyerek ekledim. – Kont her şeyi ifade eden bir duyguyla elimi sıktı. Soylu insanların arasından sessizce geçip salondan çıktım, bir cabriyole’ye binerek M.’ye gittim, niyetim oradaki tepeden güneşin batışını seyrederken, çok iyi biri olan domuz çobanının Odysseus’u²⁴ ne kadar güzel ağırladığını anlatan Homeros’un o güzel şarkısını okumaktı. Her şey yoluna girdi.

Akşamüstü yemek saatinde geri döndüğümde, restoranda sadece birkaç kişi vardı; bir köşede zar atıyorlardı, masanın örtüsünü toplamışlardı. O sırada mert biri olan Adelin içeriye girdi, bana bakarken şapkasını çıkardı, yanıma gelip alçak sesle şöyle dedi: “Senin canın bir şeye mi sıkıldı?” – “Benim mi?” dedim. – “Kont seni soyluların partisinden kovmuş.” – “Şeytan görsün yüzlerini!” dedim, “Açık havaya çıkmak benim için daha iyi oldu.” – “Umursamıyorsan,” dedi, “mesele yok. Benim canımı sıkan bunun herkesin ağzında dolaşması.” – Olanlar ● anda beni de rahatsız etmeye başladı. Demek ki masaya gelen herkes bu yüzden bana bakıyor diye düşündüm! Sinirlerim gerildi.

Bugün bile gittiğim her yerde benim için üzüldüklerini dile getirip, beni kıskananların zafer elde etmişçesine konuştuklarını anlattılar: Küçük kafalarıyla büyüklük taslayan, kendilerini tüm kuralların üstünde gören kendini beğenmişlerin hali görülmüş olmuş, buna benzer bir sürü gevezelik – insanın yüreğine bir bıçak saplayası geliyor; özgürlükten ne kadar bahsedilirse edilsin, ellerine geçen ilk fırsatta kendisiyle ilgili dedikodu yapan alçakları umursamayan kişiyi görmek isterim doğrusu; dedikoduların aslı y●ksa ciddiye almamak kolay elbette.

16 Mart

Her şey üstüme geliyor. Bugün ağaçlı yolda Bayan B. ile karşılaştım, onunla konuşmaktan kendimi alamadım, yanındaki-

24 Homeros: Odysseia, 14. Bölüm. (ç.n.)

lerden biraz uzaklaşınca, ona geçen günkü davranışı ile ilgili kırılganlığımı belirttim. – “Ah Werther,” dedi içten bir sesle, “içimden geçenleri bildiğiniz halde, şaşkınlığımı böyle mi yorumluyorsunuz? Salona girdiğim andan itibaren sizin adınıza çok üzuldüm! Ben olacakları önceden tahmin ediyordum zaten, belki yüz kere bunu size söylemek istedim. Von S. ve T.’nin eşleriyle birlikte sizinle aynı ortamda olmaksızın, gitmeyi tercih edeceklerini biliyordum; kontun onlarla bozuşmayı göze alamayacağını biliyordum – şimdi de bu söylentiler!” – “Anlayamadım hanımefendi?” diyerek şaşkınlığımı gizledim; Adelin’in bana önceki gün söylemiş olduğu her şey, o an kaynar su gibi başımdan aşağıya döküldü. – “Bu bana nelere mal oldu!” dedi tatlı kız gözleri dolu dolu olurken. – Artık kendimde değildim, neredeyse ayaklarına kapanacaktım. – “Açık konuşur musunuz!” dedim. – Gözyaşları yanaklarından aşağıya akıyordu. Aklim başımdan çıkmıştı. Gizlemeye gerek duymadan gözyaşlarını sildi. – “Teyzemi tanıyorsunuz,” diye söze başladı, “o da oradaydı ve – ah, hangi gözlerle bakmışsa size! Werther, dün akşamı nasıl geçirdim bilemezsiniz, bu sabah sizinle arkadaşlık etmemle ilgili olarak bana nutuk çekti, sizi aşağılamasını ve küçük görmesini dinlemek zorunda kaldım, sizi doğru dürüst savunamadım bile, buna imkân bulamadım.”

Ağızdan çıkan her söz yüreğime hançer gibi saplandı. Hiçbir şey söylemese, bana daha büyük bir iyilik yapacağını hissetmiyordu, arkamdan neler konuştuklarını, kimlerin olanlardan büyük bir sevinç duyduğunu anlatmaya devam etti. Uzun zamandır eleştirdikleri kendimi beğenmişliğimin ve başkalarını küçük görüşümün cezalandırılmasından hoşlandıklarını ve buna sevindiklerini de söyledi. Wilhelm, her şeyi ondan duymak, hem de çok samimi bir ilginin ifadesi olan bir ses tonuyla – yıkılmıştım, içindeki fırtına dinmiyordu. Beni eleştirmeye yeltenen kişinin bedenine kılıcımı saplamak isterdim; ancak akan kanı görürsem kendimi daha iyi hissedecektim. Of, of, şu sıkışmış yüreğime hava aldırma için bıçağı yüz kere elime

aldım. Safkan atların bir türünden bahsederler, aşırı koşturulmaktan korkunç kızışan atlar, ferahlamak için içgüdüsel olarak bir damarlarını ısırırlarmış. Sık sık ben de kendimi böyle hissediyorum, beni sonsuz bir özgürlüğe kavuşturacak bir damarımı kessem diyorum.

24 Mart

İstifamı saraya bildirdim, kabul edeceklerini umuyorum, önce sizden izin almadığım için beni bağışlayın. Burada kalamazdım, beni kalmaya ikna etmek için söyleyeceklerinizin hepsini biliyordum, sözün kısası – sen bunu anneme uygun bir dille anlat, benim kendime bile faydam yok, ona da faydam dokunmayacaksa durumu kabullenmekten başka yapacağı bir şey yok. Üzülmesi doğal. Oğlunun yürüdüğü, müşavirliğe ve elçiliğe kestirmeden giden güzel yolun birden tıklandığını görmek, gerisingeri, eski tas eski hamam! Ne yaparsanız yapın, kalmamı olanaklı ya da gerekli kılacak olası durumları istediğiniz kadar düşünün durun; kısacası gidiyorum, nereye gideceğime gelince, Prens *** burada benim arkadaşlığımdan çok zevk alıyor; neler planladığımı duymuş, kendisiyle av köşküne gideyim, güzel baharı orada geçireyim diye benden ricada bulundu. Orada tam olarak başımı dinleyeceğime dair bana söz verdi, bir ölçüde anlaşılabildiğimiz için denemeye değer diye düşünüyorum, onunla gideceğim.

Haber

19 Nisan

Her iki mektubun için teşekkürler. Cevaplamadım, çünkü saray istifanını onaylayıncaya kadar bu kâğıdı beklettim; annem bakanla görüşüp planıma engel olur diye korkuyordum. Her şey sonuçlandı. İstifamı onaylayan belge elimde. Bakanın bana ne yazdığını, bu belgeyi bana ne kadar isteksiz verdiklerini size anlatmasam daha iyi – yeniden sızlanmanıza neden ola-

bilir. Veliaht prens, görevimden ayrılmam nedeniyle gözlerimin dolmasına neden olan bir notla birlikte yirmi beş duka gönderdi; yani geçenlerde annemden istediğim paraya artık ihtiyacım kalmadı.

5 Mayıs

Yarın buradan ayrılıyorum, sadece altı mil mesafedeki doğduğum yeri de görmek, mutlulukla düşlediğim eski günleri anımsamak istiyorum. Annem, babam öldükten sonra o güzel ve özel yerden kendini o dayanılmaz kente hapsedmek üzere ayrılırken, benimle birlikte geçtiği o kapıdan kente gireceğim. Adieu Wilhelm, yolculuğumu sana anlatırım.

9 Mayıs

Doğduğum yere yaptığım ziyaretini ibadet eden bir hacı gibi tamamladım, hiç hazırlıklı olmadığım bazı duyguların etkisinde kaldım. S.'ye giden yolda kente on beş dakika kala büyük ıhlamur ağacının yanında arabayı durdurup aşağıya indim ve arabacıya yola devam etmesini söyledim, niyetim yürüyerek her hatırayı yepyeni ve canlı bir şekilde içimden geldiği gibi yaşamaktı. Küçük bir çocukken, gezintilerimin aşmamam gereken son sınırı olan ıhlamurun altındaydım işte! Ne kadar da farklı! O zamanlar bilinçsiz bir mutlulukla bilmediğim bir dünyaya özlem duyar, orada iç dünyama birçok zenginlik ve zevk katacağımı, çaba içindeki özlemle dolu kalbimin boşluğu doldurup mutlu olacağımı düşünürdüm. Şimdi uzaklardaki o dünyadan geri döndüm – ah dostum, hem de boşa giden birçok ümit ve gerçekleşmeyen birçok tasarıyla! – Eskiden binlerce kez görme özlemiyle yanıp tutuştuğum dağlar karşımdaydı. Saatlerce burada oturur, karşı taraflarda olmayı isterdim, hayalimde tatlı bir belirsizlikle gözlerimin önüne serilen ormanlara ve vadilere daldardım; sonrasında belli bir saatte geri dönmem gerekince, o sevgili yerden nasıl da isteksiz ayrılırdım! – Kente yaklaşıncı, eskiden bildiğim bahçeli küçük evlerin hepsini se-

lamladım, yenilerini ise beğenmedim, yapılan başka değişikliklerin hiçbirini beğenmedim. Kentin kapısından geçtikten sonra her şeyi hemen anımsadım. Dostum, ayrıntıya girmeyeceğim, benim için çok güzel, ama anlatınca çok sıradanlaşabilir. Bizim eski evin hemen yanında pazarın kurulduğu meydanda kalacak bir yer bulmaya karar verdim. Oraya giderken, dürüst ve yaşlı bir kadının biz çocukları eskiden tıktırdığı sınıfın bir bakkala dönüştüğünü gördüm. O delikte tahammül gösterdiğim huzursuzluklar, gözyaşları, bulanık düşünceler, büyük korkular aklıma geldi. – Attığım her adım benim için dikkate değerdi. Kutsal toprakları gezen bir hacı bile dini olaylara mekân olmuş bu kadar çok sayıda yer görmez, ruhu ilahi bir heyecanla bu ölçüde dolmaz. – Binlercesinden biri daha. İrmaktan aşağıya doğru çiftlik denen yere kadar yürüdüm; ben eskiden de bu yolu kullanırdım, biz erkek çocukların yassı taşları ırmakta defalarca sektirelim diye deneme yaptığımız yerlerdi buralar. O zamanlar ara sıra ayağa kalkıp suyun arkasından baktığımı, tuhaf duygularla onu izlediğimi, akıp gittiği yerleri macera dolu yerler olarak hayal ettiğimi o kadar net hatırlıyorum ki, çok geçmeden hayal gücümün tükendiği noktada ise her şeye rağmen ırmak hep aksın, akmaya devam etsin isterdim, ta ki gözle görülemeyecek kadar uzaktaki yerleri hayalimde seyre dalıncaya kadar. – Görüyorsun dostum, muhteşem atalarımızın yaşamları da bu kadar yalındı ve onlar da mutluydu! Hem duyguları, hem de edebiyatları çocuksuydu! Odysseus uçsuz bucaksız denizden, sonsuz yeryüzünden²⁵ bahsederken, söyledikleri öyle gerçek, öyle insani, öyle içten, öyle yalın ve gizem dolu ki. Ben şimdi okula giden her çocuğun bildiği bir şeyi, yani dünyanın yuvarlak olduğunu tekrarlırsam, bunun bana bir yararı olur mu? Üzerinde zevkle yaşamak için insanın sadece biraz toprak parçasına, altında huzurla yatmak için de bundan daha azına ihtiyacı var.

²⁵ Homeros: *Odysseia*, 10. Bölüm, 195. dize. (ç.n.)

Şimdi burada, prensin av köşkündeyim. Bu beyefendiyle huzurlu bir yaşam sürdürmek mümkün, dürüst ve sade biri. Hiç anlamadığım, etrafında tuhaf insanların olması, alçak insanlara benzemeseler de, dürüst insanların sahip olduğu görünümünden yoksunlar. Ara sıra bana dürüstmüş gibi gelseler de onlara güvenemiyorum. Beni onda rahatsız eden bir başka şey, sadece duyduğu ve okuduğu konulardan bahsetmesi; hem de başkalarının ona sunduğu bakış açısıyla.

Bir de yüreğimden ziyade zekâmı ve yeteneklerimi takdir ediyor, oysa o benim tek gurur vesilem, her şeyin, her yeteneğin, her mutluluğun, her acının tek başına kaynağı. Ah, benim bildiklerimi herkes bilebilir – bana özgü olansa yalnızca yüreğim.

25 Mayıs

Gerçekleşinceye kadar bahsetmek istemediğim bir şey geçiyordu aklımdan: Şimdi sonuçsuz kaldığına göre anlatabilirim. Savaşa gitmek istiyordum; uzun zamandır gönlümde yatan bir arzuydu bu. Özellikle bu yüzden prensin peşine takılıp buralara kadar gelmiştim, kendisi *** hizmetinde generaldir. Bir gezinti sırasında ona niyetimi açıkladım; bana bunu yapmamamı tavsiye etti, gerekçelerini dikkate alırsam, benim için bunun bir tutkudan çok geçici bir heves olduğunu görürmüşüm.

11 Haziran

Ne söylersen söyle, daha fazla kalamayacağım. Ne arıyorum burada? Zaman geçmek bilmiyor. Prens bana mümkün olduğunca iyi davranıyor olsa da ruhuma uygun bir yerde değilim. Aslında onunla ortak bir yönümüz de yok. Zeki bir adam, ama oldukça sıradan bir zekâ; arkadaşlığı beni güzel yazılmış bir kitap kadar oyalamıyor. Bir hafta daha kalıp yine yollara düşeceğim. Buradaki en iyi şey yaptığım resimler oldu. Prens sanattan anlayan biri, daha çok da anlayacak, şayet itici bilimsel olgular, sıradan terminolojiyle kendini sınırlamasa. Ne za-

man onu taze imgelerle doğaya ve sanata yönlendirsem, sanata dair beylik sözlerle konuşmaya başlıyor, o an için çok iyi bir şey yaptığını sanıyor, ama ben kendimi zor tutuyorum.

16 Haziran

Evet, yalnızca bir gezgin, yeryüzünde bir yolcuyum ben! Ya, sizler daha önemli şeylerle mi meşgulsünüz?

18 Haziran

Nereye mi gideceğim? Aramızda kalırsa söyleyebilirim. İki hafta daha burada kalmam lazım, ***'deki maden ocaklarını görmek istiyorum diye kendimi kandırdım; aslında alakası yok, istediğim yalnızca Lotte'nin yakınında olmak, gerisi hikâye. Kalbim beni güldürse de onun istencine boyun eğiyorum.

29 Temmuz

Hayır, böyle iyi! Her şey yolunda! – Ben – onun kocası olsam! Ah, beni yaratan Tanrım, bu mutluluğu bağışlasan bana, tüm yaşamım sürekli bir ayine dönüşür. Hak iddia etmek istemiyorum, gözyaşlarımı bağışla, boş arzularım için beni bağışla! – O karım olsa! Güneşin altındaki en tatlı yaratığı kol- larıma alabilsem – Tüm bedenim ürperiyor Wilhelm, Albert onun ince beline sarılınca.

Ve bunu söylemeye hakkım var mı? Niçin olmasın Wilhelm? O benimle onunla olduğundan daha mutlu olurdu! Ah, Albert o yüreğin arzularının hepsini karşılayacak biri değil. Fazla duyarlı biri değil, hiç değil – bundan istediğin sonucu çıkar; sevdiğimiz bir kitabın bazı bölümlerinde Lotte'yle benim kalbim tek bir yürekmiş gibi çarpıyor – ah! – oysa Albert'in kalbi o sırada aynı şeyleri hissederek çarpıyor; bunun gibi başka yüzlerce şey daha sayabilirim, örneğin Lotte'yle ben bir üçüncü kişinin başına gelen bir olayla ilgili olarak aynı şeyleri hissediyoruz. Sevgili Wilhelm! – Gerçi Albert onu tüm kalbiyle seviyor, böyle bir sevgi her şeye layık! –

Sevmediğim biri mektubumun yarıda kesilmesine neden oldu. Gözyaşlarım kurudu. Dikkatim dağınık. Adieu dostum!

4 Ağustos

Bu durumda olan yalnızca ben değilim. Bütün insanlar hayal kırıklığına uğruyor, ümitleri boşa çıkıyor. İhlamurun altındaki iyi yürekli kadını görmeye gittim. Büyük oğlan bana doğru koştu, onun sevinç çığlıkları üzerine çok çökmüş görünen annesi de bize doğru geldi. İlk sözü şu oldu: “İyi yürekli beyefendi, ah, ah, benim Hans’ım öldü!” – Oğullarının en küçüğüydü o. Sesim çıkmadı. – “Kocam,” dedi, “İsviçre’den eli boş döndü, iyi insanlarla karşılaşmasaymış, dilenmek zorunda bile kalacaktı, yolda ateşi çıkmış.” – Ona hiçbir şey diyemedim, küçüğe biraz para verdim; kadın bana birkaç elma uzattı, ben de aldım ve bu hüznü karşılaşmanın geçtiği yerden uzaklaştım.

21 Ağustos

Ruh halim her an değişiyor. Bazen yaşamda insana sevinç veren bir durum beliriyor, ah, sadece bir an sürüyor bu! – Kendimi düşlere kaptırınca, şu düşünceden kurtulamıyorum: Albert ölse, ne değişir? Ben... yapardım! Hatta Lotte de – sonra bu hayalin peşinden koşuyorum, ta ki irkilerek durduğum bir uçurumun başına sürükleninceye kadar.

Bu yoldan ilk kez Lotte’yi dansa götürmek için arabayla geçmiştim, şimdi yürüyerek kentin kapısından çıkıp geldim buraya, nasıl da farklıydı o günler! Her şey, her şey geçip gitti! O zamana dair ne bir işaret, o zamanki duygularıma dair ne de bir kalp çarpıntısı var. Yanıp bitmiş, kül olmuş bir saraya dönüp gelen bir hayalet benziyorum, parlak bir prensken yaptırdığı ve her tür muhteşem eşyayla donattığı o sarayı ölümlük sevgili oğluna büyük umutlar besleyerek bırakan bir hayalet gibiyim.

3 Eylül

Bir başkasının onu nasıl sevebildiğini, sevmeye nasıl hakkı olduğunu bazen anlamıyorum, çünkü onu yalnızca ben o kadar yürekte ve o kadar fazla seviyorum ki, ondan başka ne bir şey tanıyor, ne bir şey biliyorum; ondan başka da bir şeyim yok zaten!

4 Eylül

İşte böyle. Doğa sonbahara dönerken, benim de hem iç, hem dış dünyama sonbahar geldi. Yapraklarım sararıyor, etraftaki ağaçların yaprakları çoktan döküldü. Buraya geldiğim günlerde karşılaştığım köylü gençten sana bahsetmemiş miydim? Şimdi Wahlheim'da yine onu sordum; işinden atıldığını, kimsenin ondan haberi olmadığını söylediler. Dün bir başka köye giden yolda tesadüfen onunla karşılaşmayayım mı, konuştuk, bana başından geçenleri anlattı, o kadar duygulandım ki, sana da anlatınca nedenini kolayca anlayacaksın. Peki ben bunu niye anlatıyorum? Beni korkutan ve inciten bir şeyi neden kendime saklamayıp anlatıyorum? Niçin hem kendimi, hem de seni üzüyorum? Niçin bana acıman ve beni eleştirmen için sana fırsat tanıyorum? Bu da benim yazgımın bir parçası galiba!

Derin üzüntüsünde biraz çekingen bir tavır sezinlediğim delikanlı önce sorularımı yanıtladı; sonra hem kendisini, hem beni aniden fark etmişçesine gittikçe açıldı, bana hatalarını itiraf etti, başına gelen felaketten yakındı. Dostum, onun ağzından çıkan her sözü yorumlayabilmen için sana aktarmam mümkün olsa! Hatıraları yeniden anımsamanın verdiği bir tür haz ve mutlulukla anlatıyordu her şeyi, efendisi hanım-efendiye olan aşkının her geçen gün arttığını, sonunda ne yaptığını, aklından geçenleri nasıl ifade edeceğini bilemez hale geldiğini itiraf etti. Ne yemek yiyebilmiş, ne bir şey içebilmiş, ne de uyuyabilmiş, boğazı düğümlenmiş, yapmaması gereken şeyleri yapmış, yapmasını istedikleri şeyleri ise yapmamış, san-

ki kötü bir cinin etkisinde gibiymiş, kadının üst kattaki odalardan birinde olduğunu bildiği bir gün, arkasından gitmiş, daha doğrusu cin yüzünden kadını takip etmiş; kadın onun arzusuna kulak vermeyince, kadına zorla sahip olmak istemiş; delikanlı böyle bir şeye nasıl kalkıştığını bilmiyormuş, kadına karşı niyetinin her zaman ciddi olduğuna Tanrı şahitmiş, en büyük arzusu onunla evlenmekmiş. Delikanlı bir süre konuştuktan sonra kekelemeye başladı, tıpkı bir şeyler söylemek isteyen, ama söylemeye cesaret edemeyen biri gibiydi; sonunda çekinerek kadının ona ufak yakınlaşmalara izin verdiğini, kendisini hangi mesafede tuttuğunu açıkladı. Konuşmasına iki ya da üç kez ara verip onu kötülemek için bunları anlatmadığı, dediğine göre onu eskisi gibi sevip değer verdiği, bu konudan kimseye bahsetmediği, kendisinin sapkın ve akılsız bir insan olmadığına beni inandırmak için bunları sadece bana anlattığı şeklindeki açıklamaları yineleyip durdu. – Ve şimdi değerli dostum, her zaman söylediğim şeyi bir kez daha tekrarlayayım: Onu karşımda gördüğüm ve hâlâ anımsadığım haliyle sana anlatabilsem keşke! Onun yazgısına nasıl bir ilgi gösterdiğimi, göstermek zorunda olduğumu hissetmen için her şeyi sana olduğu gibi anlatabilsem keşke! Ama kısaca, sen hem yazgımı bildiğin, hem de beni tanıdığın için bütün bu mutsuzlara, özellikle bu mutsuz adama beni çeken şeyin ne olduğunu gayet iyi biliyorsundur.

Yazdıklarımı baştan sona okuyunca, olayın kolayca tahmin edilebilecek sonuna değinmediğimi gördüm. Kadın kendini ondan uzak tutmuş; ondan nefret eden, uzun zamandır evden uzaklaştırmayı aklına koyan ağabeyi de aynı şekilde, çünkü kız kardeşinin çocuğu olmadığı için ona bu yolda büyük ümitler bağlamış; kız kardeşinin yeniden evlenmesi durumunda çocuklarına düşebilecek mirastan olacağından korkuyormuş; ağabey delikanlıyı evden kovup öyle büyük bir yaygara koparmış ki, kadın istese bile artık onu eve alamaz-

mış. Şimdi kadın başka bir hizmetkâr almış, onun yüzünden de kardeşiyle arası açılmış, onunla evlenmesine kesin gözüyle bakılıyormuş, ama ağabeyi böyle bir şeye engel olmak konusunda kesin kararlıymış.

Sana anlattıklarımda hiçbir abartı, hiçbir çarpıtma yok, hat-ta olayı kısa anlattım, kısa kestim diyebilirim, alışılmış sıradan sözcüklerle aktararak yüzeysel olarak anlattım.

Bu aşk, bu sadakat, bu tutku edebi bir kurmaca değil. Yaşanan, eğitimsiz, kaba dediğimiz insanların arasında tüm saf-lığıyla var olan bir şey. Ya biz eğitilmişler – Çarpık Eğitilmişler! Senden rica ediyorum, bu olayı dikkatini toplayarak oku; bun-ları yazarken sakınım; el yazımdan anlıyorsundur zaten, her zamanki gibi kargacık burgacık değil. Oku sevgili dostum, okur-ken de bu hikâyenin aynı zamanda dostunun da hikâyesi ol-duğunu unutma. Evet, benim de başıma aynı şey geldi, gele-cek, kendimi benzetmeye cesaret edemediğim o zavallı mutsuz adamın yarısı kadar bile sakın ve kararlı değilim.

5 Eylül

O işleri nedeniyle kent dışına çıkan kocasına bir not yaz-mıştı. Şöyle başlıyordu: “En değerli, en sevgili, olabildiğince erken gel, seni büyük bir heyecanla bekliyorum.” – O sırada Albert’in yanından gelen bir dost, onun işleri nedeniyle çok ça-buk gelemeyeceğini haber verdi. Not olduğu yerde kaldı, ak-şamleyin elime alınca, okuyup gülümsedim; neden gülümse-diğimi sordu bana: “Hayal gücü Tanrı’nın insana vermiş ol-duğu büyük bir armağan,” dedim, “bu not bir anlığına da olsa sanki bana yazılmış gibi geldi.” – Lotte konuşmayı kesti, duy-duklarından hoşlanmış görünmüyordu, ben de sustum.

6 Eylül

Lotte’yle ilk kez dans ederken giydiğim sade mavi frakımı bir daha giymeme kararını vermekte çok zorlandım, oysa son zamanlarda giyilecek hali kalmamıştı. Zaten yakası ve klapa-

siyla eskisinin tıpatıp aynısını yaptırdım, sarı yeleği ve pantolonu da eksik değil.

Tam olarak aynı duyguları verdiğini söyleyemem. Bilmiyorum, zamanla bunu da severim diye düşünüyorum.

12 Eylül

Albert'i alıp getirmek için birkaç gün önce yola çıkmıştı. Bugün odasına girdiğimde, bana doğru yaklaştı, ben de büyük bir sevinçle elini öptüm.

Bir kanarya aynadan havalanarak onun omzuna kondu. – “Yeni bir erkek arkadaş,” dedi Lotte ve kuşu elinin üzerine yönlendirdi, “ufaklıklar için aldım. Çok sevimli! Ona baksanıza! Ekmek verdiğimde kanatlarını çırparak döne döne uçuyor ve gagasıyla ekmeği öyle güzel alıyor ki. Ayrıca beni öpüyor, bakın!”

Minik kuşa doğru dudaklarını uzatınca, kuş tadını çıkarıldığı büyük bir hazzı yaşıyormuşçasına, gagasını onun dudaklarına değdirdi.

“Sizi de öpsün.” dedi ve kuşu bana doğru uzattı. – Kuşun minik gagası onun dudağından benimkine yöneldi, kuşun gagalayan dokunuşu, sevgi dolu hazza dair bir soluk, bir sezgiydi.

“Öpücüğü,” dedim, “çok isteksiz değil, yiyecek arıyor ve hiçbir şey bulamadığı bu dokunuştan hayal kırıklığı içinde geri dönüyor.”

“Dudaklarımdan da yemleniyor.” dedi. – Sonsuz mutluluk içindeki karşılıklı masum aşkın sevinçleriyle gülümseyen dudaklarında kuşa birkaç ekmek kırıntısı uzattı.

Yüzümü arkaya çevirdim. Bunu yapmasın, ilahi bir masumiyetin ve mutluluğun bu imgeleriyle hayal gücümü kamçılamasın, zaman zaman yaşama kayıtsız kalan kalbimi daldığı uykudan uyandırmasın! – Niçin olmasın! – O bana çok güveniyor! Onu ne kadar sevdiğimi biliyor!

15 Eylül

İnsanın çıldırası geliyor, Wilhelm, dünyada hâlâ değeri olan birkaç şey hakkında ne bir bilinç, ne de bir duygu taşıyan insanlar olduğunu düşündükçe. St. *:*:*'nin saygın papazına gittiğimizde Lotte'yle altında oturduğumuz ceviz ağaçlarını sana anlatmıştım, o muhteşem ceviz ağaçlarının içimi her zaman çok büyük sevinçlerle doldurduğuna Tanrı şahit! Papaz evinin avlusunu ne kadar özel, ne kadar serin kılıyorlardı! Dalları ne kadar güzeldi! Onları yıllar önce diken sayın papazların anısını da üzerlerinde taşıyorlardı. Bununla ilgili olarak öğretmen bize dedesinden duyduğu birinin adından defalarca söz etmişti; çok dürüst bir adammış, ne zaman ağaçların altında otursam, hatırasının benim için de özel bir anlamı vardı. Şimdi olanları sana anlatayım! Kesilen ağaçları – kesilen diyorum! Dün bahsederken öğretmenin gözleri doldu! Düşündükçe, onlara baltayı ilk vuran köpeği öldürmek geçiyor içimden. Benim avlumda böyle birkaç ağaç olsa ve içlerinden biri yaşlandığı için kurusa ve bana bunu seyretmekten başka bir şey kalmasa bile üzüntüden ölürdüm. Sevgili değerli dost, unutulmaması gereken bir şey var, o da: İnsan duyarlılığı! Bütün köy homurdanıyor, umuyorun ki, papazın karısı kendisine gönderilen tereyağı, yumurta ve benzeri şeyler kesilince, oturduğu yerden ne gibi bir yara açtığını anlar. Çünkü bunu yapan yeni papazın karısı (eski papazımız ölmüş), bir deri bir kemik olan hastalıklı kadının çevresiyle ilgilenmemesi için birçok sebebi var, çünkü kimsenin de onunla ilgilendiği yok. Bilgili olduğunu sanan, hakikiliği kabul edilen İncil metinleri üzerinde araştırmalar yapıp Hristiyanlığın yeni moda etik, eleştirel reformu üzerine çalışırken Lavater'ın heyecanlarına omuz silken, sağlığı çok bozuk olduğundan Tanrı'nın eseri olan yeryüzünde sevinç nedir bilmeyen bir kaçık o. Benim ceviz ağaçlarımı kesmek ancak böyle bir yaratık için mümkün olabilirdi. Görüyor musun, bir türlü kendime gelemiyorum! Hele bir düşün: Dökülen yapraklar avluyu hem kirletiyor, hem de nem yapıyormuş, ağaç-

lar gün ışığını kesiyormuş, olgunlaşan cevizlere erkek çocuklar taş atıyor, bu da onun canını sıkıyormuş, derin düşüncelerle Kennikot, Semler ve Michaelis'i²⁶ karşılaştırırken bu durum onu rahatsız ediyormuş. Köyde insanları, özellikle yaşlıları çok mutsuz görünce sordum: “Buna neden izin verdiniz?” – “Bu köyde muhtar bir şey yapmaya karar vermişse,” dediler, “elden ne gelir!” – Ama bu arada güzel bir şey olmuş. Karısının hiçbir işe yaramayan kuruntularından bir kez olsun çıkar elde etmek isteyen papazla muhtar kârı paylaşmayı düşünürken, bunu öğrenen köy meclisi şöyle demiş: “Durun bakalım!” Ağaçların bulunduğu kilise topraklarının üzerinde bu meclisin eskiden kalma hakları varmış, nihayetinde ağaçlar en çok parayı kim veriyorsa ona satılmış. Ağaçlar yerde şimdi! Ah, keşke prens olsaydım! Hem papazın karısını, hem muhtarını, hem köy meclisini – prens mi! Eğer prens olsaydım, muhtemelen ülkemdeki ağaçlardan bana ne derdim.

10 Ekim

Yalnızca siyah gözlerini görmek bile, bana dünyaları bağışlıyor! Gördün işte Albert – hayal ettiği ölçüde – benim sandığım kadar – mutlu görünmüyor, bu da canımı sıkıyor – şayet – araya yorum katmaktan hoşlanmasam da, burada kendimi başka türlü ifade edemeyeceğim – sanırım yeterince açık.

12 Ekim

Ossian, kalbimdeki Homeros’u yerinden etti. O muhteşem ozan beni öyle bir dünyaya soktu ki bilemezsin! Dumanlı sisler içinde ayın solgun ışığıyla ataların ruhlarına kılavuzluk eden fırtınalı rüzgâr uğuldarken kırlarda dolaşmak. Mağaralarından çıkan ruhların hafifçe duyulan iniltilerini ve yiğitçe ölen sevgilisinin yosun tutmuş, otlarla kaplı dört taşının yanında ağ-

²⁶ Benjamin Kennicot (1718-1783), Johann Salomo Semler (1725-1791), Johann David Michaelis (1717-1791) (ç.n.)

lar yakan genç kızın dağlarda yankılanan sesini ormanda delice akan ırmağın gümbürtüsüyle birlikte duymak. Sonra saçları kırışmış gezgin ozan çıkıyor karşıma, uçsuz bucaksız kırlarda atalarının ayak izlerini arıyor, ah, sadece mezar taşlarını bulunca, dalgali denizde kaybolan aziz Çobanyıldızı'na hüznle bakıyor, onun dost ışığının yiğitlerin tehlikeli yolunu aydınlattığı zamanlar, ayın şavkının zaferden dönen çelenklerle süslü gemiye vurduğu zamanlar kahramanın ruhunda canlanıyor. Alnındaki derin hüznü okuyor, terk edilmiş bu son yiğidin bütün yorgunluğuyla mezara sendeleyerek yaklaştığını görüyorum, yitirdiklerine dair gölgelerin güçsüz mevcudiyetiyle hep yeniden acıyla kor gibi yanan sevinçleri içine çekip kara toprağa, rüzgârda dalgalanan yüksek otlara bakarken şöyle diyor: “Gezgin gelecek, gelip beni yakışıklılığımдан tanıyıp: ‘Ozan nerede, Fingal’in mükemmel oğlu?’ diye soracak. Ayağıyla mezarımın üstüne basıp geçerken, bu dünyada beni boşu boşuna arayacak.” – Ah dostum! Soylu bir savaşçı gibi kılıcımı çekip, prensimin yavaş yavaş son bulan yaşamının kendisini kıvrandıran acısına bir anda son vermek ve özgür kalan kahramanın ardından gitmek isterim.

19 Ekim

Ah bu boşluk! Göğsümün içinde, şurada hissettiğim bu korkunç boşluk! – Eğer onu bir kez olsun, bir kez olsun şu kalbe bastırabilsen, bu boşluktan eser kalmaz diye düşünüyorum çoğunlukla.

26 Ekim

Evet, eminim dostum, eminim, gittikçe daha da emin oluyorum, bir insanın varlığı başkaları için önemli olmayabiliyor, hatta hiç önemli olmayabiliyor. Lotte'ye bir kız arkadaşı geldi, ben de kitap okumak için yan odaya geçtim, kendimi okumaya veremeyince, yazmak için elime bir kalem aldım. Onların alçak sesle konuşmaları geldi kulağıma; birbirlerine önem-

siz şeylerden bahsediyorlardı, kentte olup bitenlerle ilgili haberler: Kim evleniyor, kim hasta, kim ağır hasta gibi. – “Kuru kuru öksürüyor, kemikleri yüzünden dışarıya fırlayacakmış gibi, bir de baygınlık geçiriyor; yolun sonuna gelmiş gibi bir hali var.” dedi biri. – “*** de çok kötü durumda.” dedi Lotte. – “Şişmiş.” dedi diğeri. – Canlı hayal gücüm beni o zavallıların yataklarının başına götürdü; nasıl bir isteksizlikle yaşamaya sırtlarını döndüklerini görüyorum, onların nasıl – Wilhelm! Ve benim hanımlar onlardan sanki tanımadıkları birileri ölüyormuş gibi söz ediyorlardı. – Etrafıma bakınırken, odayı inceliyorum, etrafımda Lotte’nin giysileri, Albert’in yazıları ve çok aşına olduğum bu mobilyalar, hatta şu mürekkep hokkası, aklımdan şunlar geçiyor: Bu evdeki yerin nedir, gör! Her şeyi tek tek düşündüm. Arkadaşların sana saygı duyuyor! Genellikle onlara mutluluk veriyorsun, yüreğin sana onlar olmasa böyle olamayacağını söylüyor; ama yine de – şayet gidersen, şayet bu çevreden ayrılırsan, onların geleceğinde senin yokluğunun oluşturacağı boşluğu hissederler mi acaba, ne kadar sürer bu? – Ah, insan öyle fani ki, yaşadığından gerçekten emin olduğu bu dünyada bile, varlığının tek bir gerçek iz bıraktığı bu dünyada bile, sevdiklerinin ruhunda ve hatıralarında o da sönüp kaybolacak, hem de çok çabuk!

27 Ekim

İnsanların birbirleri için pek az şey ifade etmesi bende genellikle göğsümü parçalamak, beynimi dağıtmak isteği uyandırıyor. Ah, karşımdakine geçiremediğim sevgi, sevinç, şefkat ve hazzı karşımdaki de bana sunamaz, tüm kalbim mutlulukla dolup taşsa bile, karşımda kılı kıpırdamadan duran soğuk birini mutlu edemem.

27 Ekim akşamı

O kadar çok şeye sahibim, ama ona olan duygularım her şeyi yutuyor; o kadar çok şeye sahibim, ama o olmayınca benim için her şey değersiz.

30 Ekim

Keşke yüz kere onun boynuna sarılacak duruma gelmeseydim! Yüce Tanrım biliyor ya, etrafını birçok güzel şeyin sarıldığını gören, ama onlara dokunma izni olmayan biri gibiyim; dokunmak insanların elbette en doğal içgüdüsü. Çocuklar gözlerine ilişen her şeye dokunmazlar mı? – Ya ben?

3 Kasım

Tanrı biliyor ya, çoğunlukla bir daha uyanınama arzusu, hatta ümidiyle yatağa giriyorum: Ve sabahleyin gözümü açıp yine güneşi görünce neşem kaçıyor. Ah keşke huysuz biri olabilsem, suçu havaya, üçüncü bir şahsa, başarısız bir girişime yükleyebilsem, o zaman keyifsizliğimin katlanılmaz sıkıntısı yarı yarıya azalırdı. Vay halime, tüm suçun yalnızca kendimde olduğunu biliyorum – aslında suç demek doğru değil! Kısaca, nasıl ki eskiden tüm mutlulukların kaynağı bendeysen, şimdi de tüm üzüntülerin kaynağı içimde saklı. Eskiden tüm dünyayı sevgiyle kucaklayacak yüreğe sahip, her adımda cenneti ayarının dibinde gören, zengin duygularla dolaşıp duran ben, artık aynı kişi değil miyim? Bu yürek şimdi ölmüş durumda, artık ondan dışarıya yansıyan hiçbir coşku yok, gözyaşlarım kurudu, artık beni canlandıran gözyaşlarımın ferahlatamadığı düşüncelerim kaşlarımın endişeyle çatılmasına neden oluyor. Çok acı çekiyorum, yaşamımın tek neşesini, içinde bulunduğum ortamda dünyalar kuran canlı gücü kaybettim; o yok artık! – Penceremden dışarıya, uzaktaki tepeye bakarken, sabah güneşinin onun üzerine doğru sisi yararak sakın çayıra vurduğunu, yaprakları dökülmüş söğüt ağaçlarının arasından yavaşça akan ırmağın bana doğru kıvrıla kıvrıla yaklaştığını görünce! – Ah! O muhteşem doğa vernikli bir tablo gibi karşımda değişmeden duruyor, ama hazların hepsi bir damla mutluluğu bile kalbimden beynime pompalayamıyor, çalışkan biri olan ben Tanrı'nın gözünde kuru bir çeşmeden, çatlak bir testiden²⁷ farksızım. Ba-

27 Kutsal Kitap: Eski Ahit, Vaiz 12 (6). (ç.n.)

şının üzerindeki gökyüzü tunca²⁸ dönüştüğünde, etrafındaki toprak susuzluktan kuruduğunda yağmur duasına çıkan bir çiftçi gibi ben de defalarca kendimi yere atıp Tanrı'dan gözyaşı diledim.

Ancak, ah, Tanrı'nın yağmur ve güneşi bizim yerli yersiz isteklerimizden dolayı vermediğini hissediyorum, hatırladıkça üzüldüğüm o zamanlar niçin çok mutluydum, çünkü sabırla onun ruhunu bekliyor, üzerime yağdırdığı mutluluğu tüm kalbimle ve içten minnet duygularıyla kabulleniyordum!

8 Kasım

Lotte aşırılıklarımı eleştirdi! Ah, hem de büyük bir sevimlilikle! Zaman zaman bir kadeh içecekken bir şişe şarap içmek gibi aşırılıklarımı. – “Yapmayın!” dedi, “Lotte'yi düşünün!” – “Düşünmek!” dedim, “bana bunu hatırlatmanız gerekir mi? Düşünüyorum! – Düşünmüyorum! Zaten hep gözlerimin önündesiniz! Bugün geçenlerde sizin arabaya bindiğiniz yerde oturdum...” – Bu konuda ayrıntılara girmeyeyim diye başka şeylerden söz açtı. Dostum, yitmiş haldeyim! Bana her istediğini yapabilir.

15 Kasım

Wilhelm, içten ilgin, iyi niyetli öğüdün için sana teşekkür ediyorum, ama sükûnetini korumanı rica ediyorum. Bırak sabrımı deneyeyim, tam bir hayat yorgunu olmama rağmen her şeyin üstesinden gelecek güce sahibim hâlâ. Dine saygılı biri olduğumu sen de biliyorsun, dinin bazı güçsüzler için bir dayanak, bazı susamışlar için serinletici bir içecek demek olduğunu biliyorum. Ancak – herkes için böyle midir, böyle mi olmalıdır? Kocaman dünyaya bakarsan, binlerce kişi için böyle olmadığını görürsün, inançlı olsun olmasın, binlercesi için böyle olamayacağını görürsün, peki benim için böyle olmak

28 Kutsal Kitap: Eski Ahit, Yasanın Tekrarı 28 (23). (ç.n.)

zorunda mı? Tanrı'nın Oğlu bile, Baba'nın kendisine gönderdiklerinin kendi etrafında olacağını söylememiş miydi?²⁹ Ya ben henüz ona gönderilmemişsem? Ya kalbimin bana söylediği gibi Baba beni kendisine saklıyorsa? – Lütfen bunu yanlış yorumlama; bu masum sözlerin altında bir alay yattığını düşünme; sana ruhumu bütünüyle açıyorum; yoksa susmayı yeğlerim: Herkesin benim gibi fazla bilgi sahibi olmadığı konularda ahkâm kesmekten hoşlanmıyorum. İnsan yazgısı, payına düşene katlanmaktan, sunulan kâseyi sonuna kadar içip bitirmekten başka nedir ki? Kâse, göklerin Tanrı'sının insan dudağına bile çok acı³⁰ gelmişse, neden büyüklük taslayıp benim için tatlı olduğunu söyleyeyim? Tüm varlığımın olmakla olmak arasında titrediği, geçmişin geleceğin karanlık uçurumunda bir şimşek gibi çıktığı ve etrafımdaki her şey gibi dünyanın benimle birlikte çöktüğü o korkunç anda neden utanayım? Kendi içine hapsolmuş, kendinden yoksun ve önlenemez biçimde uçuruma sürüklenen insanın, ruhunun derinliklerinde boşuna uğraş veren güçlerinin gıcırtilı sesi değil mi duyulan: “Tanrım, Tannm, beni neden terk ettin?”³¹ Ağzımdan çıkan bu sözden dolayı utanmalı mıyım, gökleri bir tomar gibi dürenin³² gözünden kaçmayan o andan korkmalı mıyım?

21 Kasım

Hem beni, hem kendini mahvedecek zehri hazırladığını görmüyor, hissetmiyor; mahvolmam için bana uzattığı kâseyi büyük bir zevkle sonuna kadar içiyorum. Bana sık sık – sık sık mı? – sık sık olmasa da ara sıra yönlendirdiği iyimser bakışı, duygularımı ifade etmekten kendimi alamadığım zamanlardaki hoşgörüsü, çektiğim ıstıraba gösterdiği acıma duygusuyla alnında oluşan çizgiler ne anlama geliyor?

²⁹ Kutsal Kitap: Yeni Ahit, Yuhanna 6 (44); 6 (65). (ç.n.)

³⁰ age: Yeni Ahit, Matta 26 (39). (ç.n.)

³¹ age: Yeni Ahit, Matta 27 (46) (ç.n.)

³² age: Eski Ahit, Yeşaya 34 (4). (ç.n.)

Dün ben ayrılıp giderken, elini bana uzatırken şöyle dedi: “Adieu, sevgili Werther!” – Sevgili Werther! Bana ilk kez sevgili diye hitap etti ve bu benim içime işledi. Bunu kendi kendime yüz kez tekrarlardım ve dün gece, tam uyumaya giderken kendi kendimle çeşitli konularda gevezelik ediyordum, birden şöyle dedim: “İyi geceler, sevgili Werther!”, sonra kendi halime güldüm.

22 Kasım

“Onu bana bağışla!” diye Tanrı’ya dua edemediğim halde çoğunlukla o benimmiş hissine kapılıyorum. “Onu bana ver!” diye Tanrı’ya dua edemiyorum. Çünkü o başkasının. Acılar içinde düşüncelere dalyorum, nedenlerine değinecek olsam buradan köye yol olur.

24 Kasım

Derdimin ne olduğunun farkında. Bugün onun bakışı ta içime işledi. Ona gittiğimde yalnızdı; hiçbir şey söylemedim, bana baktı. Artık onun ne o sevimli güzelliğini, ne de mükemmel ruhunun ışığını görüyordum, her şey gözlerimin önünden silinip gitmişti. Beni etkileyen yalnızca çok içten gelen bir ilginin ifadesi, en tatlı merhametin ifadesi olan bakışıydı. Niçin onun ayaklarına kapanamadım? Niçin boynuna atılıp bin öpücükle ona karşılık veremedim? Kaçışı piyanoda buldu ve çalarken melodiye tatlı, yumuşak sesiyle güzel tınılar kattı. Dudakları bana hiç bu kadar çekici gelmemiştir. Susamış gibi aralanmışlardı, piyanodan çıkan tatlı sesleri yutmak istercesine, masum ağzından çıkan gizemli ezgiyi tutmak istercesine – Sana bunları ancak böyle söyleyebilirim! – Daha fazla dayanamadım, eğilip yemin ettim: Size bir öpücük kondurmaya hiç yeltenmeyeceğim tanrısal ruhların üzerinde süzüldüğü dudaklar. – Yine de – istiyorum – İşte görüyorsun, karşımda bir paravan gibi – bu mutluluk – ve kaybolup gitti kefareti ödensin diye bu günahın – bu günahın?

26 Kasım

Bazen kendi kendime şöyle diyorum: Senin yazgının benzeri yok; diğerleri şanslı – senin kadar sıkıntı çektirilen bir kişi bile yok. – Sonra eski çağların bir şairini okuyunca, içimden geçenleri görür gibi oluyorum. Katlanmak zorunda olduğum çok şey var! Ah! Benden önce yaşayan insanlar benim kadar üzüntü yaşadılar mı acaba?

30 Kasım

Kendime gelemiyorum bir türlü, kendime gelemiyorum! Nereye gitsem, karşıma aklımı karıştıran biri çıkıyor. Bugün! Ey alın yazısı! Ey insanlık!

Öğle saatlerinde canım yemek yemek istemediğinden nehir kıyısına gitmiştim. Her taraf ıssızdı, dağdan nemli bir rüzgâr esiyor, gri renkli yağmur bulutları vadiye doğru ilerliyordu. Kayaların arasında uzaktan dağa tırmanan biri gözüme ilişti, aradığı bir ot var herhalde diye düşündüm, yeşil renkli eski bir ceket giymişti. Yanına yaklaşırken, ayak seslerimi duyup bana doğru döndüğünde çok ilginç görünümü olan biriyle karşılaştım, genel haliyle derin bir üzüntü içindeydi, ama bunun dışında dürüst ve olumlu bir izlenim uyandırıyordu insanda; siyah saçlarını iki yandan bukle yapmış, arkada kalanları da kalın bir saç örgüsü şeklinde sırtından aşağıya sarkıtmıştı. Giyiminden yoksul kesimden biri olduğunu tahmin ettim, meşguliyetiyle ilgilenirsem incinmez diye düşünerek ne aradığını sordum. – “Çiçek arıyorum,” diye yanıt verdi derin bir ah çekerek – “ama bulamıyorum.” – Gülümseyerek “Zamanı değil de ondan.” dedim. – Bana doğru aşağıya inerken “O kadar çok çiçek var ki.” dedi. “Bahçemde güller ve iki çeşit hanımeli var, bir çeşidini babam vermişti, yabani otlar kadar hızlı büyüyorlar; iki gündür onları arıyorum, ama bulamıyorum. Buralarda dışarıda her zaman çiçek bulunur, sarı olsun, mavi olsun, kırmızı olsun, kantaron otunun da çiçeği güzel. Hiçbirini bulamıyorum.” – Adamda bir tuhaflık oldu-

ğunu anlayınca, daha dolaylı sorular sorayım dedim: “Çiçekleri ne yapacaksın?” – Tuhaf ve sinirli bir gülümseme yüzünü çarpıttı. “Sırrımı açıklamazsanız söyleyeyim,” dedi, parmağını dudaklarına götürerek, “sevgilime bir buket çiçek götürmeye söz verdim.” – “Ne güzel.” dedim. – “Oho!” dedi, “onun öyle çok şeyi var ki, zengin.” – “Ama yine de buketin onu mutlu edecektir.” diye karşılık verdim. – “Oho!” diye sözüne devam etti, “onun mücevherleri ve bir tacı bile var.” – “İsmi nedir?” – “Birleşik Devletler³³ paramı verseydi,” dedi, “çok farklı biri olurdu! Evet, eskiden işlerim yolundaydı! Şimdi bitmiş durumdayım. Şimdi...” Gökyüzüne doğru gözü yaşlı bakışı her şeyi anlatıyordu. – “Yani mutlu muydun?” diye sordum. – “Ah yine öyle olmak isterdim!” dedi. “O zamanlar çok mutluydum, denizdeki balık gibi çok neşeli, çok gamsız!” Yoldan bize doğru gelen yaşlı bir kadın “Heinrich!” diye seslendi, “Heinrich, nereye kayboldun? Her yerde seni aradık, yemeğe gel.” – “Oğlunuz mu?” diye sordum ona doğru yaklaşıırken. – “Elbette, zavallı oğlum!” diye karşılık verdi. “Tanrı alın yazımı kötü yazmış.” – “Ne zamandır böyle?” diye sordum. – “Bu kadar içe dönük,” dedi, “altı aydır. Bu duruma gelmiş olmasına şükrediyorum, öncesinde bir yıl kadar cinnet halindeydi, o zaman tımarhanede zincire vuruldu. Şimdi kimseye bir zararı yok, ancak hep krallar ve imparatorlarla meşgul. Öyle iyi ve uysal bir insandı ki, geçinmeme yardım ediyordu, çok güzel bir elyazısı vardı, birden dalgınlaştı, hummaya yakalanıp aklını yitirdi, şimdi onu gördüğünüz hale geldi. Her şeyi anlatacak olsam bayım...” – Nefes almadan sürdürdüğü konuşmasını şu soruyla kestim: “Gurur duyduğu, çok mutlu olduğu, kendini iyi hissettiği dönem hangisiydi?” – Merhametli bir gülümsemeyle, “Akıldan yoksun oğlum!” dedi, “kendini bilmediği dönemi kastediyor, o dönemle hep gurur duyar; tımarhanede olduğu dönemde kendinden bihaberdi.”

33 O zamanın zengin ülkelerinden Hollanda. (ç.n.)

– O an yıldırım çarpmış gibi oldum, kadının eline biraz para sıkıştırıp aceleyle oradan ayrıldım.

O zaman mutluydun demek ki! dedim, acele acele kente doğru giderken, denizdeki balık gibi iyiydin! – Ulu Tanrım! Ya akılları başlarında değilken ya da akıllarını kaybettikten sonra mı mutlu olmaktır insanların yazgısı! – Zavallı adam! Hüznünü, seni sararıp solduran akıl karışıklığını kıskanıyorum! Kraliçene çiçek toplamak için ümitle dışarıya çıkıyorsun – hem de kışın ortasında – bir tane bile bulamadığın için üzüntü duyuyorsun ve niçin bir tane bile bulamadığını kavrayamıyorsun. Ya ben ne yapıyorum? – ümitsiz, amaçsız dışarıya çıkıyorum, nasıl çıkmışsam öyle eve geri dönüyorum. – Birleşik Devletler parayı verse, çok farklı biri olacağını sanıyorsun. Mutluluğunun eksikliğini dünyevi bir nedene bağlayabilen aziz mahluk! Hissetmiyorsun, felaketinin paramparça kalbinde, bozulmuş aklında yattığını hissetmiyorsun, dünyanın bütün kralları bir araya gelse bile sana yardım edemez.

Hastalığımı ve tükenen yaşamının acılarını artıracak çok uzaklardaki şifalı sulara doğru yolculuğa çıkan bir hastayla alay eden, pişmanlıklarından kurtulmak, ruhunun acılarını önemsiz kılmak için kutsal mezara giden bir hac yolculuğuna çıkan dertli bir kalbi küçük gören umarsızca ölsün. Engellerle dolu yolda topuklarını parçalayan her adım endişeli ruhunu rahatlatan bir damladır, sınırlarını zorlayan her günkü yolculuktan sonra bu yürek birçok bunalımdan kurtulmuş halde yatağına uzanır. – Buna delilik demeye hakkınız var mı yumuşak koltuklarında kurulmuş siz laf ebeleri? – Delilik! – Ah Tanrım! Gözyaşlarımı görüyorsun! İnsanı oldukça zavallı yaratan ey Tanrım, bu yetmiyormuş gibi ona bir de birazcık zavallılığı, birazcık da sana olan, sana, sen Her Şeyi Seven'e olan güveni elinden alan kardeşler verdin! Üzüm bağının gözyaşlarına, sağaltıcı köklere duyulan güven, sana duyulandan farklı mı, sen ki etrafımızdaki her şeye her an ihtiyaç duyduğumuz sağaltıcı ve dindirici gücü bağışlayansın! Ey Baba, seni tanımıyorum. Es-

kiden tüm ruhumu dolduran ey Tanrım, şimdi benden yüzünü çevirdin, beni yanına çağır! Daha fazla suskun kalma! Senin susman bu susamış ruhu durduramaz – Bir insan, bir baba, aniden çıkıp gelen ve boynuna sarılıp şunları söyleyen oğluna³⁴ kızabilir mi: “İşte yine buradayım baba! Yolculuğumu senin istediğin kadar uzatamayıp yarıda kestim diye kızma bana. Dünya her yerde aynı, iş ve güç karşılığında para ve sevinç elde ediyorsun; ama tüm bunlar benim için ne ifade ediyor? Sen neredaysen ben orada iyiyim, acı çekeceksem, haz duyacaksam senin gözlerinin önünde olmalı.” – Ve sen, sevgili, göksel Baba’mız, kovar mıydın onu?

1 Aralık

Wilhelm! Sana sözünü ettiğim, o mutlu bahtsız adam Lotte’nin babasının yanında kâtipmiş, Lotte’ye bir aşk beslemiş, önce kimselere söylememiş, sonra aşkını ilan edince görevinden atılmış ve bundan dolayı cinnet geçirmiş. Okuduğun bu olayı Albert bana aynı kayıtsız tavırla anlattı, bu kuru sözcükler yüzünden bu olayın beni ne kadar derinden etkilediğini anlamamı istedim.

4 Aralık

Senden rica ediyorum – Görüyorsun, bitmiş haldeyim, daha uzun süre dayanamayacağım! Bugün onun yanında otururken – otururken, piyanosunda zengin melodiler çaldı, hem de çok manalı bir biçimde! Çok! – çok! – Ne istiyorsun? Kız kardeş-i oyuncak bebeğini dizimin üstünde süslüyordu. Gözlerim doldu. Eğilince alyansını gördüm – gözyaşlarımı tutamadım – aniden çok tatlı o eski melodiye geçti, öylesine birdenbire, bir tescilli duygusu ve geçmişe, şarkıyı ilk duyduğum can sıkıntısının olmadığı hüznünlü zamana, hayal kırıklıklarına dair anılar ruhuma işledi ve sonra – Odanın içinde bir aşağı bir yukarı gi-

³⁴ Kutsal Kitap: Yeni Ahit, Luka 15 (11-14). (ç.n.)

dip gelmeye başladım, düşüncelerimden gelen baskı yüreğimi sıkıştırdı. – “Tanrı aşkına,” dedim, sinirli bir sesle ona doğru yaklaşıırken, “Tanrı aşkına, kesin!” – Durdu ve sabit bakışlarla bana baktı. “Werther,” dedi, içime işleyen bir gülümsemeyle, “Werther, siz çok hastasınız, en sevdiğiniz şeyler bile sizde tiksinti uyandırıyor. Gidin! Rica ediyorum, sakinleşin. Ondan zorla ayrıldım ve – Tanrım, çektiğim acıyı görüyorsun, buna bir son vermelisin.

6 Aralık

Gittiğim her yerde hayali peşimde! İster uyanık olayım ister rüya göreyim fark etmiyor, ruhum tümüyle onunla kaplı! Gözlerimi kapadığımda burada, onun siyah gözleri burada, içsel görme yeteneğimin bulunduğu kafamın içinde. Burada! Bunu sana anlatamıyorum. Gözlerimi kapatınca beliriyorlar; tıpkı bir deniz, bir uçurum gibi karşımdalar, aklımdaki düşünceleri kaplıyorlar.

İnsan övgüler düzülen yarı tanrıdan başka nedir ki! Ne zaman gereksinim duysa, güçlerinden yoksun kalmıyor mu? İster sevinçten uçsun, ister üzüntüden ölsün, her iki durumda da, sonsuzluğun zenginliğiyle kendini yitirme özlemi duyup, o soğuk ve hissiz bilincine yeniden kavuşturulduğu anda engellenmiş olmuyor mu?

Yayıma Hazırlayandan Okura

Dostumuzun son günlerindeki tuhaf ruh haliyle ilgili olarak bize kendi eliyle yazdığı çok sayıda mektup kalmasını ve terekesindeki mektupların devamını aşağıdaki anlatıyla kesintiye uğratma ihtiyacı duymamayı o kadar çok isterdim ki.

Onun hikâyesini tam olarak bilebilenlerin ağzından dinlediğim ayrıntılı haberleri toplamaya özen gösterdim; basit bir hikâye, ufak tefek ayrıntılar hariç tüm anlatılanlar birbiriyle örtüşüyor; sadece anlatanların düşünme biçimlerinden dolayı fikirler ve yorumlar farklılık gösteriyor.

Uzun çabalar sonucu öğrenebildiklerimizi eksiksiz anlatmaktan, onun terekesindeki mektuplara zaman zaman yer vererek, bulunan en küçük notu bile önemsemekten başka ne gelir elden; çünkü sıradan olmayan insanların başından geçen tek bir olaydaki tamamen kendine özgü gerçek sebebi bulmak çok zordur.

Sıkıntı ve isteksizlik Werther'in ruhunda gittikçe derinlere kök salmış, iç içe geçmiş ve zamanla tüm varlığını ele geçirmiş. Ruhundaki ahenk tamamen bozulmuş, doğasında var olan tüm yetenekleri alt üst eden içsel heyecan ve öfkesi çok aykırı etkiler doğurmuş ve o zamana kadar mücadele ettiği kötülüklerden daha ürkekçe kurtulmaya çalışırken sonunda bir bitkinlik içinde bulmuş kendini. Yüreğindeki endişe, ruhundaki diğer bütün güçleri, neşesini, keskin zekâsını kemirmiş, insanların arasında hüznünlü biri haline gelmiş, gittikçe daha mutsuz bir insan olmuş, mutsuzluğu arttıkça başkalarına karşı haksız tavırlar sergilemiş. En azından Albert'in arkadaşları böyle söylüyorlar; uzun zamandır özlediği mutluluğa kavuşan dürüst ve sessiz adamı ve bu mutluluğu gelecekte de korumak adına onun sergilediği tavrı anlayamamış, akşamları acı ve yokluk çeksin diye gündüz varını yoğunu tüketen biri gibiymiş sanki. Diyorlar ki, Albert bu kadar kısa zamanda değişmedi, hâlâ Werther'in başından beri tanıdığı, çok takdir edip saygı duyduğu aynı kişiydi. Lotte'yi her şeyden çok seviyordu, onunla gurur duyuyor, herkes tarafından da en mükemmel insan olarak kabul görmesini arzuluyordu. En ufak bir şüpheyi dahi kendinden uzak tutmak istiyor, çok masum bir şekilde bile olsa bu değerli varlığı kimseyle paylaşmaya hevesli görünmüyor diye ona kızılabilir mi? Werther karısının yanındaysa, Albert'in genellikle odadan çıktığını söylüyorlar, dostuna duyduğu nefret ya da önyargıdan değil, sadece kendinin bulunduğu ortamda onun sıkıldığını hissettiği için.

Bir keresinde Lotte'nin babası hastalandığı için evinden çıkmamış, arabasını gönderip Lotte'yi aldırılmış. Güzel bir kış

günüymüş, bütün yöre lapa lapa yağan mevsimin ilk karıyla kaplıymış.

Werther ertesi sabah onun arkasından gitmiş, Albert almayaya gelmezse, ona eşlik etsin diye.

Havanın pırıl pırıl olması bile onun hüznünlü ruh halini pek değiştirememiş, ruhunda boğuk bir baskı varmış, kendisine üzüntü veren imgelere takılıp kalmış, kendisine acı veren bir düşünceden diğerine geçmekten başka ruhunda kıpırtı yaratan bir şey yokmuş.

Kendi kendiyile sürekli savaş halinde olduğundan başkalarının durumu da ona düşündürücü ve karmaşık geliyormuş, Albert'le karısı arasındaki güzel ilişkiye zarar verdiğini düşünüyor, bu yüzden kendini suçluyor, bunun içine bir de Lotte'nin kocasına karşı gizliden gizliye duyduğu bir öfke karıştırmış.

Düşünceleri yolda da bu noktaya odaklanmış. “Evet, evet,” demiş kendi kendine, sessizce dişlerini gıcırdatırken, “işte samimi, içten, sevgi dolu, her şeyle ilgili bir beraberlik, sakın ve kalıcı sadakat bu! Hem doyunluk, hem de ilgisizlik! Sıradan her iş Albert'i o değerli ve muhteşem kadından daha çok ilgilendirmiyor mu? Mutluluğunun değerini biliyor mu acaba? Layık olduğu saygıyı ona gösteriyor mu? Şimdi Lotte onun, tamam, onun – Başka şeyleri bildiğim gibi bunu da biliyorum, bu düşünceye alıştığımı sanıyorum, ama bu beni delirtmekle kalmayıp öldürecek – Bana gösterdiği dostluk zedelenmedi mi? Lotte'ye olan bağlılığımı haklarına bir saldırı, ona olan ilgimi de sessiz bir eleştiri olarak değerlendirmiyor mu? Şunu çok iyi biliyorum, hissediyorum, beni görmekten hoşlanmıyor, gitmemi istiyor, benim varlığım onu bunaltıyor.”

Birçok kez attığı hızlı adımlara ara verip duraksamış, sanki geri dönmek ister gibiymiş; ancak her seferinde ileriye doğru yürümeyi sürdürmüş, bu düşünceler ve monologlarla sonunda adeta iradesine yenik düşüp av köşküne varmış.

Kapıya geldiğinde yaşlı adamı ve Lotte'yi sormuş, evde bir hareketlilik olduğunu fark etmiş. Oğlanların en büyüğü

Wahlheim’da bir felaket yaşandığını, bir köylünün dövüle-
rek öldürüldüğünü ona söylemiş! – Bundan fazla etkilenme-
miş. – Odaya girdiğinde, olayı yerinde incelemek için hasta
hasta oraya gitmek isteyen ihtiyarı ikna etmeye uğraşırken
bulmuş Lotte’yi. Failin kim olduğu bilinmiyormuş, dövüle-
rek öldürülen adamı sabahleyin evin kapısının önünde bul-
muşlar, tahminler şu yöndeymiş: Öldürülen adam dul bir ka-
dının hizmetkârıymış, ondan önceki hizmetkâr da evden kav-
galı ayrılmışmış.

Bunu duyan Werther kendini tutamayarak ayağa fırlamış.
– “Olabilir mi!” demiş, “oraya gitmem lazım, bir dakika bile
duramam.” – Wahlheim’a doğru aceleyle yola çıkmış, eski ko-
nuşmalar zihninde canlanmış, kendisi için çok önemli olan o
adamin, kendisinin ara sıra bahsettiği o insanın bu cinayeti iş-
lediğinden kesinlikle eminmiş.

Adamın cesedini uzattıkları restorana gitmek için ıhlamur-
ların arasından geçerek her zaman güzel bir yer olan o mey-
dana yaklaşırken bu kez ürkmüş. Genellikle komşu çocukla-
rın oynadıkları eşik bu kez kanla kaplıymış. En güzel insani
duygular, aşk ve sadakat şiddet ve cinayete dönüşmüş. Yaprak-
ları kurumuş ulu ağaçlara kırağı düşmüş, kilise mezarlığının
alçak duvarlarını gölgeleyen güzel sarmaşıkların yaprakları dö-
külümüş, aralarından karla kaplı mezar taşları görünüyormuş.

Bütün köy halkının önünde toplandığı restorana yaklaşıp-
ken, birden bir çığlık kopmuş. Uzaktan bir grup silahlı adam
geliyormuş, herkes suçlu getiriliyor diye bağırılmış. Werther o
tarafa bakar bakmaz hiç kuşkusu kalmamış. Evet, gördüğü kişi
bir süre önce büyük bir öfke ve çaresizlik içinde dolaşırken rast-
ladığı o dula çok aşık olan hizmetkârıymış.

“Ne yaptın, ey talihsiz?” diye seslenmiş Werther, tutsağa doğ-
ru ilerlerken. – Adam sakın sakın ona bakmış, konuşmamış
ve sonunda gayet soğukkanlı bir şekilde şöyle demiş: “Ne o
kimsenin, ne de kimse onun olacak.” – Tutsağı restorana ge-
tirmişler, Werther de hızla oradan ayrılmış.

Ruhunda yatan her şey bu korkunç ve olağandışı olay yüzünden alt üst olmuş. Bir an için de olsa kendi üzüntüsünden, ruh halinden, kayıtsız vazgeçmişliğinden uzaklaşmış; önlenemez bir biçimde o adamı aklından çıkaramamış, onu kurtarmak için tarifi olanaksız bir arzuya kapılmış. Onun çok mutsuz olduğunu hissediyormuş, canı bile olsa onu suçsuz buluyormuş, onunla öyle empati kurmuş ki, başkalarını da kesinlikle buna inandıracağını sanmış. Onu savunmak istemiş, çok heyecanlı bir konuşma dudaklarının ucuna kadar gelince, av köşküne gitmek için acele etmiş ve yargıca anlatacağı her şeyi, yolda kendi kendine mırıldanmanın önüne geçememiş.

Odaya girdiğinde Albert'in de orada olduğunu görmüş, bir an için morali bozulmuş; ama hemen kendini toplayıp yargıca heyecan içinde düşüncelerini aktarmış. Yargıç birkaç kez kafasını sağa sola sallamış, Werther bir insanı mazur gösterebilecek her şeyi büyük bir heyecan ve gerçeklikle anlatmış olsa da, kolayca tahmin edileceği gibi yargıç bunlardan etkilenmemiş. Dostumuzun sözünü tamamlamasını bile beklemeden şiddetle karşı çıkmış, onu bir katili koruduğu için kınamış; böyle olursa her yasanın geçerliliğini yitireceğini, devletin tüm güvenlik önlemlerinin mahvolacağını ona anlatmaya çalışmış; çok büyük bir sorumluluk üstlenmeden böyle bir konuda hiçbir şey yapılamayacağını, ayrıca her şeyin yasalar ve yönergeler çerçevesinde olması gerektiğini eklemiş.

Werther henüz pes etmek niyetinde değilmiş, aksine adamın kaçmasına yardım edilmesi durumunda buna göz yummasını rica etmiş! Yargıç bunu da reddetmiş. Sonunda söze karışan Albert de ihtiyarın tarafını tutmuş. Werther yalnız kalmış, yargıç ona birkaç kez "Hayır, onun kurtarılması olanaksız!" dedikten sonra, büyük bir üzüntüyle yola çıkmış.

Bu sözlerin ona ne kadar ağır geldiğini, kâğıtları arasında bulunan ve aynı gün yazıldığı kesin olan küçük bir nottan anlıyoruz:

“Kurtarılmam olanaksız, bahtsız adam! Bizim kurtarılmamızın olanaksız olduğunu gayet iyi biliyorum.”

Tutsağın başına gelenlerle ilgili olarak Albert’in yargıcın yanında söylediklerinden Werther hiç hoşlanmamış: Onun kendisine biraz gücenmiş olduğunu sanmış, defalarca uzun uzun düşündükten sonra iki adamın haklı oldukları dikkatinden kaçmamış, ama bunu kabul ve itiraf ettiği takdirde içsel varlığını yadsımak zorunda kalırmış gibi gelmiş kendisine.

Bu konuyla ilgili olarak Albert’e karşı tutumunu tümüyle aydınlatan küçük bir not bulduk kâğıtlarının arasında:

“Onun dürüst ve iyi biri olduğunu kendime söylemem, tekrar tekrar söylemem neye yarar, ama içim parçalanıyor; adil olamıyorum.”

O akşam hava yumuşadığından kar erimeye yüz tutunca, Lotte ve Albert yürüyerek dönmüşler. Lotte yolda Werther’in yokluğunu hissetmiş gibi zaman zaman etrafına bakınmış. Albert Werther’den söz açmış, bir yandan hakkını teslim ederken, diğer yandan eleştirmiş. Onun bahtsız tutkusuna değinmiş ve onu uzaklaştırmanın mümkün olmasını isterim demiş. – “Bizim için istiyorum bunu,” demiş, “lütfen,” diye sözünü sürdürmüş, “sana karşı davranışlarına başka bir yön vermeye, sıklaşan ziyaretlerini azaltmaya çalış. İnsanların dikkatini çekiyor, orada burada bundan konuştuklarını biliyorum.” – Lotte sesini çıkarmamış, Albert onun suskunluğunu anlamış gibiymiş, en azından o andan sonra ona bir daha Werther’den söz etmemiş, Lotte ondan bahsettiği zaman ya konuşmayı kesmiş ya da konuyu değiştirmiş.

Werther’in bahtsız adamı kurtarmak için sonuçsuz kalan girişimi sönmeye başlayan ışıgın alevini körüklemiş; suskunluk ve acıya daha fazla gömülmüş; üstüne üstlük suçunu inkâr eden adamın aleyhine tanıklık etmek için çağrılabilceğini duyunca neredeyse çileden çıkmış.

Çalıştığı günlerde başına gelen nahoş her şey, elçilikteki sıkıntısı, o sıralar onu inciten ve başarısız kılan her şey aklından bir bir geçmiş. Çalışmaması dahil bütün her şeyde kendini haklı görüyormuş, tüm ümitlerinin kırıldığını düşünüyor, sıradan yaşamın işlerini görmek için herhangi bir şeye tutunma yetisinden yoksun buluyormuş kendini; böylece sonunda kendini tamamıyla tuhaf duygularının, düşünce tarzının ve sonsuz tutkusunun akışına bırakarak, huzurunu bozduğu sevimli ve sevgili o insanla olan üzüntülü arkadaşlığının bitmek bilmez yeknesaklığı içinde amaçsız ve ümitsiz harap ettiği güçlerine yüklenerек, gittikçe daha büyük bir hüznle kaçınılmaz sona doğru yaklaşmış.

Onun içindeki fırtınaya, tutkusuna, kesintisiz uğraş ve çabasına, hayatından bıkmışlığına dair en güçlü kanıt olarak terkesindeki mektuplardan bazılarına burada yer vereceğiz.

“12 Aralık

Sevgili Wilhelm, kötü bir cinin oradan oraya dolaştırdığına inanılan o talihsizlerin durumuna benziyor benimki de. Zaman zaman etkisinde kaldığım bir duygu var: Korku değil, hırs değil, göğsümü parçalayacakmış gibi gırtlığımı sıkan, içimden gelen bilmediğim bir fırtına! Vay bana! Vay Bana! Böyle zamanlarda insana düşman bu mevsimin korkunç gecelerinde dışarıya çıkıp dolaşıyorum.

Dün akşam da dışarıya çıkmam gerekti. Karlar birden erimeye başlamıştı, ırmağın taşıdığını, derelerin dolduğunu ve Wahlheim'ın aşağısındaki güzel vadinin sular altında kaldığını duymuştum! Gece on birden sonra koşarak oraya gittim. Kayalardan aşağıya bakarken, kendine yol açan sel sularının oluşturduğu burgacı ay ışığında görmek ürkütücüydü, tarlalar, çayır, çalılıklar, her şey sular altındaydı, engin vadi rüzgârın uğultusuyla birlikte başından sonuna fırtınalı bir denize dönüşmüştü! Ay yeniden ortaya çıkıp siyah bulutların üzerindeki yerini aldığı anda, karşımdaki sel suları ayın çok muhteşem ışığı

altında akıp gidiyor, melodik bir ses çıkarıyordu: Beni bir ürperti ve yine bir özlem sardı! Ah, kollarını uçuruma doğru açtım ve aşağıya! aşağıya! diyerek nefes alıp verdim, çektiğim işkenceleri, acıları, buradaki dalgalar gibi uçuruma, rüzgâra karıştırma hazzıyla kendimden geçtim! Ah! – ayağını yerden kesip bütün acılara son vermelisin! – Henüz vadem dolmadı, bunu hissediyorum! Ah Wilhelm! O kasırgayla bulutları yarıp, sel sularını tutmak için varlığını seve seve feda ederdim! Ne dersin! Bu zindan mahkûmu bir kez olsun bu coşkuyu yaşamayacak mı? –

Lotte'yle sıcak bir günde yaptığımız gezinti sırasında bir söğüt ağacının altında dinlendiğimiz aşağıdaki o güzel yere doğru büyük bir hüznle baktım – orası da sular altındaydı. – söğüt ağacını göremedim bile! Wilhelm! Onun evinin etrafındaki çayırları düşündüm, av köşkünün etrafını! Her şeyi yutan sel yüzünden bizim kameriyemiz şimdi ne haldedir kim bilir diye düşündüm. Nasıl ki bir tutsağın düşüne sürüler, çayırlar, buğday tarlaları girerse, benim de ruhuma geçmişin güneş ışı-ğı vuruyordu! Öylece durdum! – Kendime kızmıyorum, çünkü ölme cesaretine sahibim. – Yapabilirim – Ama ölüme yaklaşan, sevinçten yoksun hayatını biraz olsun uzatmak ve rahatlatmak için bahçe çitlerinden kışlık odun temin eden, kapı kapı dolaşıp ekmek dilenen ihtiyar bir kadın gibi oturuyorum şimdi burada.”

“14 Aralık

Bu ne demek dostum? Kendimden bile korkuyorum! Ona karşı hissettiklerim çok kutsal, çok saf, çok kardeşçe bir sevginin sonucu değil mi? Bir kez olsun ruhumda cezalandırılması gereken bir arzuya kapıldım mı? – Yine de iddialı konuşmayayım – Ya şimdi, düşler içindeyim! Ah! Birbirine bu kadar zıt etkileri, kendi dışındaki güçlere bağlayan insanlar ne kadar haklılar! Bu akşam! Söylerken bile titriyorum, onu kollarıma aldım, göğsüme sıkıca bastırdım, aşk sözcükleri fi-

sıldayan dudaklarını sonsuz öpücöklere boğdum; gözlerim onun gözlerinin sarhoşluğunda kayboldu! Tanrım! O ateşli sevinçleri bütün ruhumla anımsamaktan şu an bile mutluluk duyduğum için cezalandırılmam mı gerekiyor? Lotte! Lotte! – Bitmiş haldeyim! Düşüncelerim karmakarışık, sekiz gündür aklımı yitirmiş gibiyim, gözyaşlarım dinmiyor. Hem hiçbir yerde mutlu değilim, hem her yerde mutluyum. Hiçbir şey arzulamıyor, hiçbir şey istemiyorum. Gidersem kendimi daha iyi hissedeceğim.”

Dünyadan ayrılma kararı o dönemde, o şartlar altında Werther'in ruhunda gittikçe daha da güçlenmiş. Lotte'ye geri döndüğünden beri son ümidi ve emeli sadece buymuş; ancak bunun aceleye getirilmiş çabuk bir eylem olmaması, en doğru gerekçeyle, olabildiğince sakın bir kararla bu adımın atılması gerek diye düşünmüş.

İkilemde oluşu, kendisiyle savaşı yazdığı bir nottan anlaşıyor, bu muhtemelen Wilhelm'e yazılmış bir mektubun giriş bölümü, kâğıtların arasından çıkan tarihsiz bir not:

“Yanımda olması, onun yazgısı, onun benim yazgıma olan ilgisi, sızlayan beynimde kalan son gözyaşlarını bile sıkıp çıkarıyor.

Perdeyi kaldırıp arkasına geçmek! Hepsi bu! Bu duraksama, bu korku niçin? Arkasının nasıl olduğu bilinmediği için mi? Dönüşü olmadığı için mi? Hakkında belli bir şey bilmediğimiz kargaşa ve karanlığı sezmek bilincimize özgü bir nitelik olduğu için.”

Sonunda üzüntülü düşüncelerle gittikçe daha fazla dost ve arkadaş olmuş, niyeti kesinleşmiş ve dönüşü olmayan bir yola girmiş, onun dostuna yazdığı aşağıdaki yoruma açık mektup, bu konuyla ilgili bir belge niteliğinde.

“20 Aralık

Sözlerimi bu şekilde yorumlaman, Wilhelm, bana olan sevginden. Evet, sen haklısın: Buradan gidersem benim için daha iyi olacak. Size gelmemi öneriyorsun, ama bu pek hoşuma gitmedi; en azından doğrudan oraya gelmek istemiyorum, özellikle kalıcı buzlanma yüzünden yolların açılması beklenebilir. Beni almak için buraya gelmek istemen de hoşuma gitti; ama iki hafta kadar bekle, gelişen olayları yazacağım bir mektup daha alacaksın benden. Olgunlaşmadan hiçbir meyve toplanmamalı. İki haftada çok şey değişebilir. Anneme söyle: Oğluna dua etsin, ona verdiğim bütün sıkıntılardan dolayı beni affetsin. Benim yazgım da, mutlu etmem gereken insanları üzme miş. Hoşça kal değerli dostum! Tanrı’nın lütfu seninle olsun! Hoşça kal!”

Hem kocasıyla, hem de talihsiz dostuyla ilgili olarak o sıralar Lotte’nin içinden geçenleri sözcüklere dökme cesaretini gösteremiyoruz, her ne kadar Lotte’nin karakterine ilişkin bir parça tahminde bulunabilsek de, onun aklından geçenleri ancak ince ruhlu bir kadın düşünüp hissedebilir.

Şu kadarı kesin ki, Werther’i uzaklaştırmak için her şeyi yapmaya kararlıymış, harekete geçemeyişi dostluktan gelen insanca bir koruma duygusundanmış, çünkü bunun Werther’e neye mal olacağını, hatta onun böyle bir durumu hiç kabullenemeyeceğini biliyormuş. Buna rağmen tavrını belli etmesi gerektiğini düşünüyormuş; bu ilişki hakkında kendisi hep suskun kalmışken, şimdi de kocası hiç konuşmuyormuş, kocasının düşüncelerine değer verdiğini gösteren davranışlar sergilemek kendisi için gittikçe daha önem kazanmış.

Werther’in en son yayımladığımız dostuna yazdığı mektup, Noel öncesindeki pazar günü yazılmıştı, o gün akşamüstü Lotte’ye gitmiş, Lotte evde yalnızmış. Küçük kardeşlerine Noel armağanı olarak verilecek bazı oyuncakları hazırlamakla meşgulmüş. Werther, küçükler çok sevinecekler demiş, kapının ani-

den açılmasıyla, mum, şekerleme ve elmalarla süslü Noel ağacının görüntüsünün herkesi cennetteymişçesine coşkullandırdığı eski günlere de değinmiş. – Lotte sıkıntısını sevimli bir gülümsemeyle maskeleyerek “Çok nazik biriyseniz,” demiş, “siz de armağanınızı Noel’de alacaksınız; bir şamdan mumu veya benzer bir şey.” – “Nazik olmak derken kastınız ne?” demiş Werther; “Nasıl olmam gerekiyor? Nasıl olabilirim değerli Lotte?” – “Perşembe akşamı,” demiş, “babamın çocuklarla geleceği Noel akşamı herkes armağanını alacak, siz de o akşam gelin – ama daha önce değil.” – Werther afallamış. – “Sizden rica ediyorum,” diye söze devam etmiş Lotte, “olması gereken bu, huzurum için rica ediyorum, olamaz, bu böyle sürüp gidemez.” – Werther ondan bakışlarını uzaklaştırarak odada bir aşağı bir yukarı gidip gelirken “Böyle sürüp gidemez!” diye mırıldanmış. – Bu sözcüklerin ona ağır geldiğini hisseden Lotte, birçok soruyla onu düşüncelerinden uzaklaştırmak istemiş, ama nafile. – “Hayır, Lotte,” demiş Werther, “sizi bir daha görmeyeceğim!” – “Nedenmiş?” diye karşılık vermiş Lotte, “Werther bizi yine görebilirsiniz, görmelisiniz de, yalnız ölçülü olmak şartıyla. Ah bir kez dokunduğunuz her şeye niçin önüne geçilmez bir sadakatle bağlanıyorsunuz, ruhunuz niçin bu kadar şiddet dolu? Sizden rica ediyorum,” diye sürdürmüş konuşmasını, Werther’in elini tutarak, “ölçülü olun! Zekânız, bilginiz, yetenekleriniz size çok şey vaat ediyor! Erkek gibi davranın, sizin için üzölmekten başka bir şey yapmayan bir insana duyduğunuz üzücü bağılığa bir son verin.” – Werther dişlerini gıcırdatırken mahzun mahzun ona bakmış. Lotte onun elini tutmuş. “Bir an sakın sakın düşünün Werther!” demiş Lotte. “Kendi kendinizi kandırdığınızı, bilerek kendinizi mahvettiğinizi anlamıyor musunuz? Niçin ben, Werther? İlle de ben, niçin bir başkasına ait olan ben? İlle de ben? Korkarım, korkarım, bu arzuyu sizin için bu kadar cazip kılan şey, bana sahip olmanızın olanaksızlığıdır.” Werther sabit ve isteksiz bakışlarla ona bakarken elini onun elinden çekmiş. “Akıllıca!”

demiş, “çok akıllıca! Bu uyarıyı Albert yapmış olmasın? Kurnazca! Çok kurnazca!” – “Bu herkesin akıl edebileceği bir şey.” diye Lotte karşılık vermiş. “Yüreğinizin arzularına karşılık verecek başka bir kız yok mu şu koca dünyada? Duygularınıza hâkim olun, ararsanız, size yemin ediyorum, onu bulacaksınız; bu süre zarfında kendi kendinizi sürgün ettiğiniz bu kısıtlamalar beni hem sizin adınıza, hem bizim adımıza endişelendiriyor. Duygularınıza hâkim olun, bir seyahat sizi kendinize getirir, getirmeli! Ararsanız, aşkınıza karşılık verecek değerli birini bulursunuz, döndüğünüzde birlikte gerçek dostluğun vereceği mutluluğun tadını çıkarırız.”

“Bu konuşma,” demiş soğuk bir gülümsemeyle, “matbaada bastırılıp bütün saray öğretmenlerine tavsiye edilebilir. Sevgili Lotte! Bana biraz süre tanıyın, her şey yoluna girecek!” – “Ancak şunu unutmayın, Noel akşamından önce gelmek yok!” – Werther cevap verecekken Albert odaya girmiş. Birbirlerine buz gibi bir iyi akşamlar dedikten sonra odanın içinde sıkıntılı sıkıntılı bir aşağı bir yukarı gidip gelmişler. Werther önemsiz bir konuda konuşmaya başlamış ve lafı çabuk bitmiş, Albert de aynı şekilde, sonra karısına verdiği bazı siparişleri sormuş, hazır olmadıklarını öğrenince, Werther’e soğuk, hatta çok sert gelen birkaç söz söylemiş karısına. Werther gitmek istediği halde gidememiş ve saat sekize kadar oyalanmış, o arada huzursuzluğu ve keyifsizliği gittikçe artmış, ta ki sofra kurulduğunda şapkasını ve bastonunu eline alıncaya kadar. Albert yemeğe kalması için ricada bulunmuş, ama o bunu nezaketen söylenmiş bir davet olarak değerlendirmiş ve soğuk bir tavırla teşekkür edip oradan ayrılmış.

Eve gelmiş, yolunu aydınlatmak isteyen uşağın elinden lambayı alıp odasına yalnız gitmiş, sesli sesli ağlamış, kendi kendine kızgın kızgın konuşmuş, odasında öfkeli öfkeli bir aşağı bir yukarı gidip gelmiş ve sonunda kendini elbiseleriyle yatağa atmış, saat on bire doğru odasına girme cesaretini toplayan uşak, çizmelerini çıkarsın mı diye sorduğunda, Werther hâlâ

yataktaymış, olur demiş ve ertesi sabah kendisi çağırınca kadar uşağın odaya girmemesini emretmiş.

Pazartesi sabahı, 21 Aralık günü Lotte'ye aşağıdaki mektubu yazmış, mektup ölümünden sonra mühürlü olarak yazı masasının üzerinde bulunmuş ve Lotte'ye gönderilmiş, anlaşıldığı kadarıyla mektup paragraf paragraf kaleme alınmış, ben de ona burada bu şekilde yer vereceğim.

“Kararımı verdim, Lotte, ölmek istiyorum, bunu sana romanlardaki gibi gergin bir ruh haliyle yazmıyorum, rahat ve huzurlu bir halde, seni göreceğim günün sabahında yazıyorum. Sen bu satırları okurken, benim en değerli varlığım, yaşamının son anlarında en büyük mutluluğu seninle sohbet etmek olan bu huzursuz ve talihsiz insanın cansız bedeni soğuk mezarda çoktan toprakla örtülmüş olacak. Korkunç bir gece geçirdim ama, ah, bir yanıla huzurluydu. Benim kararımı kesinleştiren, belirleyen bu gece oldu. Ölmek istiyorum! Dün senden ayrılırken, düşüncelerim ürkütücü bir başkaldırı içindeydi, buz kesilen bir ortamda, yüreğimi sıkıştıran her şeyle birlikte senin yanında ümitten ve sevinçten yoksun olan yaşamım üzerime üzerime geldi – odama girer girmez, kendimi kaybetmiş halde dizlerimin üzerine çöktüm, ey Tanrım! Ruhumu serinletecek en acı gözyaşlarını benden esirgeme! Binlerce ses, binlerce ümit aklımdan geçip durdu, nihayet en son biricik düşüncem sarsılmaz bir biçimde tamamlanmış olarak belirdi: Ölmek istiyorum! Yatağa uzandım, düşüncem sabahleyin güne merhaba demenin sükûneti içinde hâlâ kesinliğini koruyordu, hâlâ tüm şiddetiyle yüreğimdeydi: Ölmek istiyorum! – Bu çaresizlik değil, ıstırapımdan arınmış olduğumun bilincindeyim ve kendimi senin için feda edeceğim. Evet Lotte! Niçin kendime saklayayım? Üçümüzden birinin ölmesi lazım, bu kişi de ben olmak istiyorum! Ah benim değerli varlığım! Şu parçalanmış yüreğin içinden kaç kez öfkeyle kocanı öldürmek geçti! Seni! Kendimi! İşte böyle! – Güzel bir yaz akşamında dağa çıkarsan, va-

diden sık sık oraya tırmandığımı hatırla, sonra batan güneşin ışığında rüzgâr yüksek otları bir oraya bir buraya savururken, karşıda kilise mezarlığında bulunan mezarıma doğru bak. – Yazmaya başladığımda sakindim, şimdi, şimdi bir çocuk gibi ağlıyorum, etrafımdaki her şey öylesine hayat dolu ki. – ”

Saat ona doğru Werther uşağını çağırması, giyinirken ona birkaç gün içinde seyahate çıkacağını söyleyip elbiseleri temizlemesini ve her şeyi valize yerleşecek şekilde hazırlamasını istemişti; ayrıca bütün borçlarının ödenmesini, ödünç verilmiş kitapların geri alınmasını ve her hafta bir miktar para vermeyi âdet edindiği birkaç yoksulun iki aylık bağışının peşin olarak ödenmesini emretmişti.

Yemeğini odasına getirttikten sonra atla yargıca gitmişti, ama onu evde bulamamış. Düşüncelere dalmış halde bahçede dolaşırken, özellikle hatıraların bütün hüznü üzerine gelir gibi olmuş.

Ufaklıkların yanına gelmesi uzun sürmemiş, peşine takılıp sırtına atlamışlar, Lotte’nin armağanlarını yarın olup, bir yarın daha geçip, arkasından bir gün daha geçince alacaklarını söylemişler ona, küçük hayal güçlerinin ürünü olan mucizeleri beklediklerini anlatmışlar. – “Yarın!” demiş Werther, “Sonra bir yarın daha! Arkasından bir gün daha geçince!” – Hepsinin sevgiyle öpmüş, sonra ayrılıp gitmek isterken ufaklık kulağına bir şey söylemek istemişti. Ağabeylerinin uzun uzun güzel yeni yıl dilekleri yazdıklarını itiraf etmiş, biri babaları, biri Albert ve Lotte için, biri de Bay Werther içinmiş; yazılan dilekleri yeni yılın kutlanacağı günün sabahında vereceklermiş. Bu Werther’e fazla gelmiş, her birine bir şeyler armağan edip atına binmiş, ihtiyara selam söyleyip gözlerinde yaşlarla oradan uzaklaşmış.

Saat beşe doğru eve gelmiş, hizmetçi kıza ateşe bakmasını ve ateşin gece yarısına kadar sönmemesi için gerekeni yapmasını emretmişti. Uşağa kitapları ve çamaşırları valize yerleştirme-

sini, elbiseleri sarmasını söylemiş. Sonra muhtemelen Lotte'ye yazılan mektubun aşağıdaki paragrafını kaleme almış.

“Beni beklemiyorsun! Sözünü dinleyeceğimi ve Noel akşamından önce görüşmeyeceğimizi sanıyorsun. Ah Lotte, ya bugün ya da hiçbir zaman. Noel akşamı bu kâğıdı elinde tutuyor olacaksın, titreyerek güzel gözyaşlarıyla mektubu ıslatacaksın. İstiyorum, buna mecburum! Ah karar verdiğim için kendimi öyle iyi hissediyorum ki.”

O sırada Lotte tuhaf bir ruh hali içindeymiş. Werther'le son görüşmelerinden sonra, ondan ayrılmanın kendisine zor geleceğini, kendisinden uzaklaşırsa Werther'in acı çekeceğini hissediyormuş.

Werther'in Noel akşamından önce gelmeyeceği Albert'in evde olduğu bir gün söz arasında geçmiş, sonra Albert halletmesi gereken bir iş nedeniyle atla yakın bir yerdeki bir görevliyle görüşmeye gitmiş, geceyi de orada geçirecekmiş.

O sırada Lotte yalnız başına oturuyormuş, kardeşlerinden hiçbiri yanında değilmiş, kendi kendine düşüncelere dalıp ilişkilerini gözden geçirmiş. Lotte aşkını ve sadakatini bildiği, yürekten sevdiği kocasına kendisini sonsuza dek bağlı hissediyormuş, kocasının sükûneti ve dürüstlüğüne gerçekten Tanrı vergisi olduğunu, zaten akıllı bir kadının hayatını da bunların mutlu kıldığını düşünüyormuş; Albert'in kendisi ve çocukları için ebediyen çok şey ifade edeceğini biliyormuş. Öbür yandan Werther kendisi için çok değerliymiş, karşılaştıkları ilk andan başlayarak ruhlarının uyumları öyle güzel ortaya çıkmış ki, onunla uzun süren arkadaşlıkları, yaşadıkları bazı durumlar yüreğinde silinmez bir iz bırakmış. İlginç olduğunu hissettiği ve düşündüğü her şeyi onunla paylaşmaya alışmış, giderse tüm hayatında yeri bir daha doldurulamayacak bir boşluk oluşur diye geçiyormuş aklından. Ah, o an onu bir kardeşe dönüştürebilse öyle mutlu olacakmış ki! Onu

kız arkadaşlarından biriyle evlendirebilse, Albert'le ilişkisinin eski haline dönme ümidi güçlenirmiş!

Sırayla bütün kız arkadaşlarını düşünmüş, her birinde bir kusur bulmuş, ona kimseyi layık görememiş.

Tüm bu düşünceler aklından geçerken, çok net olmasa da, içten gelen gizli arzusunun Werther'i kendisine ayırmak olduğunu ilk kez derinden hissetmiş, bunun yanı sıra onu kendisine saklayamayacağını, saklamaya hakkı olmadığını da aklından geçirmiş; temiz, güzel ve başka zamanlar çok neşeli olup her şeye çözüm bulan bir insan olarak bu kez kendisine mutluluk ümidi vermeyen hüznün baskısını hissetmiş. Kalbi sıkıyor, gri bulutlar gözlerini gölgeliyormuş.

Werther'in merdivenlerden çıktığını duyup kendisini soran sesini hemen tanıdığında saat altı buçukmuş. Kalbi öyle çarpmış ki, Werther geldi diye ilk kez böyle bir heyecana kapıldığını söylemek mümkünmüş. Evde olmadığını söyletmeyi ne kadar istemiş, Werther içeriye girdiğinde, heyecan ve telaşla ona şöyle seslenmiş: "Sözünüzde durmadınız." – Onun yanıtı ise "Hiçbir şey için söz vermemiştim ki." olmuş. – "En azından ricamı yerine getirseydiniz," diye karşılık vermiş Lotte, "ikimizin huzuru için sizden bir ricada bulunmuştum."

Werther'le yalnız kalmamak için kız arkadaşlarına gelsinler diye haber gönderdiğinde, ne söylediğini, ne yaptığını tam olarak bilmiyormuş. Werther getirdiği birkaç kitabı masaya koyarken diğerlerini sormuş, Lotte kız arkadaşları hem gelsin, hem de gelmesin istiyormuş. Hizmetçi kız geri döndüğünde iki kız arkadaşının da gelemeyecekleri için özür dilediklerini söylemiş.

Lotte hizmetçinin işine yan odada devam etmesini istemiş, sonra fikrini değiştirmiş. Werther odada bir aşağı bir yukarı gidip gelirken, piyanonun başına geçen Lotte bir menuet çalmaya başlamış, ancak kendini müziğe verememiş. Kendini toparlamış, kanepede her zamanki yerini alan Werther'in yanına istifini bozmadan oturmuş.

“Okuyacak bir şeyiniz yok mu?” demiş Lotte. – Werther, yok demiş. – “Şuradaki çekmecedeymiş,” diye söze başlamış Lotte, “Ossian’dan çevirdiğiniz birkaç şarkı var; henüz okumadım, onları sizden dinlemeyi istedim hep, ama bir türlü olmadı, fırsat olmadı.” – Werther gülümsemiş, çekmecedeymiş çıkarmış, şarkıları eline aldığı anda bir ürperti sarmış onu, kâğıtlara baktığında gözleri yaşla dolmuş. Oturup okumaya başlamış.

“Akşam çökmesiyle görünen yıldız³⁵, ne güzel parlıyorsun batı yönünde, ışık saçan başını bulutundan çıkarıp tüm haşmetinle dağın tepesine doğru ağır ağır yükseliyorsun. Nereye bakıyorsun kırlara doğru? Fırtınalı rüzgârlar dindi mi? Uzakta duyuluyor derenin şırıltısı; uzaktaki kayalarda oynuyor uğuldayan dalgalar; coşuyor tarlalarda akşam böceklerinin vızıltıları. Nereye bakıyorsun ey güzel ışık? Ama hem gülümsüyor, hem yükseliyorsun, dalgalar sevinçle etrafını sarmış, güzel saçlarını yıkıyor. Hoşça kal, ey huzurlu ışık. Ey Ossian’ın ruhunun ilahi ışığı, çık ortaya!

Ve tüm gücüyle ortaya çıkıyor. Bu dünyadan göçüp giden arkadaşlarımı görüyorum, geçmiş günlerdeki gibi Lora adasında toplanıyorlar. – Nemli bir sis sütunu gibi Fingal geliyor; etrafında kahramanları ve bak! Şarkılar söyleyen ozanlarıyla: Ak saçlı Ullin! Yakışıklı Ryno! Alpin, sevimli şarkıcı! Ve sen, güzel ağıtlar yakan Minona! – Selma’daki şenlik günlerinden beri ne kadar değişmişsiniz dostlarım, tepeye doğru esen bahar yeliyle hafif fısıltı yayan otlar boynunu bir o yana bir bu yana eğerken şarkı yarışması yaptığımız günlerden beri.

O anda Minona tüm güzelliğiyle ortaya çıkar, boynu bükük, gözleri dolu doludur, tepeden bu yana doğru esen huzursuz rüzgârla saçı sertçe savrulur. – Güzel sesini yükseltince, kahramanların ruhuna hüznün dolar; çünkü onlar defalarca Salgar’ın

35 Ossian’ın *Selma Şarkıları*’nın ilk dizesi. (ç.n.)

mezarını, beyaz Colma'nın karanlık evini görmüşlerdir. Tepede yalnız başına ahenkli sesiyle duran Colma; Salgar geleceğine söz vermiştir, ama gece çoktan her yana çökmüştür. Şimdi tepede yalnız başına oturan Colma'nın sesini dinleyin.

Colma

Gece oldu! – Yalnızım, fırtınalı tepede yitiğim. Dağlardan rüzgârın uğultusu geliyor. Kayalardan aşağıya nehir gümbürtüyle akıyor. Fırtınalı tepede terk edilmiş beni yağmurdan koruyacak bir kulübe bile yok.

Ortaya çık ey ay, bulutlarının arasından, görünün ey gecenin yıldızları! Yanında çözülmüş yayı, etrafında soluk soluğa koşuşturan köpekleriyle avdan dönen sevgilimin dinlendiği yere götürsün beni bir ışık! Ama ben her yanı bitkilerle kaplı nehrin kayalığında yalnız başıma oturmak zorundayım. Nehrin ve fırtınanın uğultusundan sevgilimin sesini duymuyorum.

Salgar'ım niçin gelmiyor? Verdiği sözü unuttu mu? – İşte kaya ve ağaç burada, inleyen nehir şurada! Gece çökerken burada olacağını söylemiştin; ah, Salgar'ım yolunu mu kaybetti? Seninle kaçacak, babamı ve ağabeyimi, o gururlu insanları terk edecektim! Soylarımız hayli zamandır birbirine düşman olsa da biz birbirimize düşman değiliz, ah Salgar!

Bir an dinsen, ey rüzgâr! Bir an olsun durulsan ey nehir, o zaman sesim vadide yankılanır, gezginim beni duyar. Salgar! Seni çağıran benim! Ağaç ve kaya işte burada! Salgar! Sevgilim! Buradayım ben; niçin bu kadar geciktin?

Bak, ay doğdu, sel suları vadide parlıyor, dağın tepesine doğru yükselen kayalar aydınlanmaya başladı; ama tepede onu görmüyorum, hep önünden koşan köpekleri onun geldiğini haber vermiyor. Burada yalnız başıma oturmak zorundayım.

Ama orada aşağıdaki düzlükte yerde yatanlar da kim? – Sevgilim mi? Ağabeyim mi? – Konuşun ey dostlarım! Yanıt vermiyorlar. İçimi korku kapladı! – Ah, onlar ölmüş! Kılıçları dö-

vüştten kıpkırmızı! Ah ağabeyim, ağabeyim, Salgar'ımı niçin öldürdün? Ah Salgar'ım, ağabeyimi niçin öldürdün? İkinizi de o kadar seviyordum ki! Ah, tepede binlercesi arasında en yakışıklısı sendin! Korkunç bir çarpışmaydı. Bana yanıt verin! Sesimi duyun, sevgililerim! Ama ah, onlar dilsiz, dilsiz sonsuza kadar! Yürekleri soğuk kara toprak kadar!

Ey ölülerin ruhları, tepedeki kayalığı, fırtınalı dağın zirvesini anlatın! Konuşun! Korkmayayım! – Nerede yatıyorsunuz? Dağdaki hangi mezarda bulayım sizi? Rüzgârda hafif de olsa ne bir ses, ne de tepede kopan fırtınada kulağıma gelen bir yanıt duyuyorum.

Keder içinde oturuyorum, gözyaşları içinde sabahı bekliyorum. Ey ölülerin dostları, mezarı açın, ama ben gelinceye kadar kapamayın. Hayatım bir düş gibi soldu, onlarsız nasıl yaşarım! Kayadan gürül gürül akan nehrin kıyısında dostlarımla kalacağım – Tepeye gece çöküp çayırıktan bu yana doğru rüzgâr esince, ruhum rüzgârda durup yakınlarım için yas tutacak. Avcı, kulübesinden beni dinleyecek, sesimden hem korkacak, hem de sesimi sevecek; çünkü dostlarıma tatlı tatlı sesleneceğim, ikisini de o kadar çok sevmiştim ki!

Bu senin şarkındır, ey Minona, Torman'ın hafif utangaç kızı. Gözyaşlarımız Colma için akarken, ruhumuzu hüznün kaplar.

Ullin arple ortaya çıkıp bize Alpin'in şarkısını çalar – Alpin'in sesi içten, Ryno'nun ruhu ise bir alev huzmesidir. Ama daracık evde huzur içinde yatmaktadırlar artık, sesleri Selma'da duyulmaz. Bir keresinde, kahramanlar can verip düşmeden önceydi, Ullin avdan döndüğünde, tepede yapılan yarışmada onların şarkısını dinlemişti. Şarkıları yumuşak, ama hüznünlüydü. Ölen Morar için ağıt yakmışlardı, kahramanların kahramanı için. ●nun ruhu Fingal'in ruhu, kılıcı Oskar'ın kılıcı gibiydi – Ama can verince, babası ağıt yakar, kız kardeşi Minona'nın, muhteşem Morar'ın kız kardeşinin de gözleri yaşla dolar. Ullin şarkısını söylerken o geri çekilir, tıpkı yağan yağmurun sele

neden olacağını anlayıp güzel başını bir bulutun arkasına saklayan batı yönündeki ay gibi. – Ağıta eşlik etmek için ben de arp çalıyorum Ullin’le beraber.

Ryno

Hem rüzgâr, hem de yağmur dinince, öğlende hava çok güzel açıyor, bulutlar dağılıyor. Bir görünüp bir kaybolan güneş, eğik ışıklarıyla tepeyi aydınlatıyor. Dağdan vadiye doğru akan nehir kıvılcıllarıyla bürünüyor. Tatlı tatlı mırıldanıyorsun ey nehir; ama duyduğum ses daha tatlı. Bu Alpin’in sesi, ağıt yakıyor. İhtiyarlıktan boynu bükük ve yaşla dolu gözleri kıpkırmızı. Ey Alpin, mükemmel ozan, niçin suskun tepede tek başınasın? Niçin ormanda birden patlayan fırtına gibi, uzak sahildeki bir dalga gibi ağıt yakıyorsun?

Alpin

Ey Ryno, gözyaşı döküyorum ölmüşler için, ağıt yakıyorum mezarda yatanlar için. Tepede boylu bosluydun, düzlükteki oğullar arasında da en yakışıklı. Ama sen de Morar gibi savaşta öleceksin, mezarının başında yas tutan biri oturacak. Tepeler seni unutacak, yayın şölen salonunda çözülmüş halde duracak.

Sen hızlıydın, ey Morar, tepedeki bir karaca gibi, korkunçtun geceleyin ufukta çıkan yangın gibi. Kasırğa gibiydi öfken, ovanın üzerinde çakan şimşek gibiydi savaşırken kılıcın. Sesin uzak tepelerde düşen yıldırımın, yağmurdan sonra ormanda akan nehrin sesine benzerdi. Savaşta bazılarının ölümü senin elinden oldu, öfkenin ateşi onları tüketti. Ama sen savaştan döndüğünde ne kadar huzurluydu yüzün! Fırtınadan sonra açan güneşe, suskun gecedeki aya benziyordu yüzün, rüzgârın uğultusu dindikten sonraki deniz gibi sakindi yüreğin.

Şimdi evin daracık, yattığın yer karanlık! Mezarın üç adım kadar, ah sen ne kadar büyüktün bir zamanlar! Seni anımsattan tek şey baş tarafı yosun tutmuş dört taş; yaprakları dökül-

müş ağaç, rüzgârda fısıldayan otlar güçlü Morar'ın mezarına dikkati çekiyor. Senin için ağlayacak bir annen, senin için aşk uğruna gözyaşı dökcek bir kız yok. Seni doğuran öldü, Morglan'ın kızı öldü.

Kim o bastonuna dayanan? Gözleri ağlamaktan kızarmış, ihtiyarlıktan saçlarına ak düşmüş kişi kim? O senin baban, ey Morar, senden başka oğlu olmayan baban. Senin çarpışmadaki ününü duydu, dört bir yana dağılan düşmanlarını duydu; Morar'ın şanını duydu! Ah! Açılan yaralarına dair hiçbir şey duymadı mı? Ağla, Morar'ın babası, ağla! Ama oğlun seni duymaz. Derindir ölülerin uykusu, incedir tozdan yastıkları. Asla sesine kulak vermez, asla seslenişlerine uyanmaz. Ah, mezar da ne zaman sabah olacak, uyuyanlara seslenmek için: Uyanın!

Hoşça kal en soylu insan, ey sen savaş meydanının fatihi! Ama o meydan seni bir daha hiç görmeyecek, karanlık orman senin kılıcının ışıltısıyla bir daha hiç aydınlanmayacak. Arkanda bir oğul bırakmadın, ama senin adını şarkın yaşatacak, gelecek zamanlar senin hikâyeni dinleyecek, can veren Morar'ın hikâyesini dinleyecek. –

Matem tutan kahramanların sesi yükselir, en çok duyulan Armin'in yürek burkan iniltisinin sesidir. Oğlunun ölümünü hatırlamıştır, hayatının baharında ölmüştür o. Prens Carmor seslerin yankılandığı ülkesi Galmaal'de, kahramanın yanı başında oturmaktadır. 'Niçin hıçkırıklara boğuluyorsun Armin,' der, 'bunda ağlayacak ne var ki? Duyulan ezgiler ve şarkılar yürekleri parçalıyor, ama aynı zamanda avutmuyor mu insanı? Denizden gelip vadide yükselerek yayılan hafif sis gibiler, çiçek açan bitkilere nem sağlayacak; ama güneş tüm gücüyle ortaya çıkınca sis kalkacak. Niçin bu kadar kederlisin Armin, etrafı denizlerle çevrili Gorma'nın hâkimi?'

'Kederli! Evet öyleyim, acımın sebebi çok büyük. – Carmor, tabii sen ne oğlunu, ne de hayatının baharında kızını kaybettin; cesur oğlun Colgar yaşıyor, kızların en güzeli Annira da. Senin hayat ağacının dalları büyüyor ey Carmor; ama Armin

soyunun sonuncusu. Yatağın kapkaranlık ey Daura! Mezarındaki uykun bunaltıcı – Şarkılarınla ne zaman uyanırsın, o melodik sesinle? Haydi, siz sonbaharın rüzgârları! Haydi, karanlık ovaya doğru esin! Ormandaki nehirler coşsun! İnleyin, gürleyin meşe ağaçlarının tepeleri! Parçalanmış bulutların arasında gezin, ey ay, ara ara solgun yüzünü göster! Çocuklarımın öldüğü, görkemli Arindal'ın öldüğü, sevgili Daura'nın göçtüğü o korkunç geceyi anımsat bana.

Ey Daura, kızım, güzelsin, Fura tepelerindeki ay kadar güzel, yağın kar kadar beyaz, püfür püfür esen rüzgâr kadar tatlısın! Ey Arindal senin de yayın güçlü, savaş meydanında mızrağın hızlı, bakışın dalgaları saran bir sis, kalkanın saldırıda ateşten bir bulut sanki!

Savaşın unutulmazlarından Armar gelip Daura'nın aşkını elde etmeye çalışıyor; Daura da fazla nazlanmıyor. Dostları güzel ümitler besliyorlar.

Odgal'in oğlu Erath öfkeden kuduruyor, çünkü Armar'dır yerde yatan erkek kardeşini öldüren. Denizci kılığına girerek geliyor. Dalgalar üzerindeki sandalı güzel, saçının bukleleri akıllarla dolu, ciddi yüzündeki ifade sakin. 'Kızların en güzeli,' diyor, 'Armin'in sevimli kızı, denizden yükselen kayanın üzerinde, ağaçtaki kırmızı meyvenin parladığı yerde Armar Daura'yı bekliyor; geliyorum, sevgilisini dalgalı denizi aşarak ona götürmek için.'

Daura onunla gidiyor ve Armar'a sesleniyor; kayada yankılanan sesinden başka hiçbir yanıt duymuyor. 'Armar! Sevgilim! Sevgilim! Niçin beni böyle korkutuyorsun? Dinle Arnath'ın oğlu! Dinle! Sana seslenen Daura!'

Hain Erath, gülerek karaya kaçıyor. Daura sesini yükseltiyor, babasına ve ağabeyine sesleniyor; 'Arindal! Armin! Daura'sını kurtaracak biri yok mu?'

Denizden Daura'nın sesi duyuluyor. Arindal, oğlum, tepeden aşağıya iniyor, vahşi bir avdan dönmüş, bir yanında asılan okları birbirine çarparak ses çıkarıyor, yayı elinde, duman

rengi beş av köpeği etrafında. Korkusuz Erath'ı sahilde görüyor, onu yakalayıp meşe ağacına bağlıyor, kalçasından iple sıkıca bağlanan tutsağın iniltileri rüzgâra karışıyor.

Arindal Daura'yı alıp getirmek için onun sandalıyla denize açılıyor. Armar öfkeyle gelerek, gri tüylü okunu fırlatıyor, ok ses çıkararak senin kalbine saplanıyor, ey Arindal, oğlum! Erath'ın yerine, hainin yerine ölen sensin, sandal kayaya ulaşıyor, o yere yığılıp ölüyor. Ayaklarına doğru akıyor ağabeyinin kanı, öyle büyüktü ki çığlığını, ey Daura!

Dalgalar sandalı parçalıyor. Armar denize düşüyor, ya Daura'yı kurtaracak ya da ölecek. Tepeden dalgalara doğru aniden şiddetli bir rüzgâr esiyor, o sulara gömülüyor ve bir daha da su yüzüne çıkamıyor.

Ama denizin yıkadığı kayada kızımın ağıtlarını duyuyorum. Yüksek sesle devamlı çığlık atıyor, ancak babası onu kurtarmıyor. Gece boyunca sahilde durup ayın belirsiz ışığında ona bakıyorum, gece boyunca onun çığlıklarını dinliyorum, rüzgâr sesli, yağmur şiddetli şiddetli dağın sırtını kamçılıyor. Daura'nın sesi zayıflıyor, sabah olmadan ölüyor, kayalardaki otlar arasındayken esen akşam yeli gibi kayboluyor. Keder içinde ölüyor ve Armin'i yalnız bırakıyor! Savaş meydanındaki gücüm yok artık, kızların arasında gurur kaynağım olan kızım öldü.

Dağda fırtına çıkınca, şimal rüzgârı dalgaları yükseltince, seslerin yankılandığı sahilde oturur, o korkunç sahile bakarım. Alçalan ayda sık sık çocuklarımla hayaletlerini görürüm, alacakaranlıkta hüznü bir uyum içinde birlikte gezinirler."

Lotte gözyaşlarına boğulunca, sıkışan kalbi ferahlamış, ama Werther'in okuduğu şarkı kesintiye uğramıştı. Werther kağıtları bir tarafa atıp onun elini tutarak acı gözyaşları dökmüş. Lotte başını öbür eline dayayarak gözlerini mendille kapamış. İkisi de aşırı duygulanmışlar. Bu soylu insanların yazgısında kendi felaketlerini sezinlemişler, birlikte sezinlemişler ve gözyaşları birleşmiş. Werther'in dudakları ve gözleri Lotte'nin kol-

larında kor gibi yanmış; bir ürperti gelmiş Lotte'ye; uzaklaşmak istemiş, ama keder ve merhamet duyguları bayıltıcı kurşun gibi üzerine çökmüş, kendine gelmek için derin derin nefes almış, hüngür hüngür ağlarken Werther'den okumaya devam etmesini rica etmiş, hem de tüm kalbiyle rica etmiş! Werther ürpermiş, kalbi sıkışmış, kağıdı yerden alıp kesik kesik okumaya başlamış.

“Niçin uyandırıyorsun beni bahar yeli? Hem esiyor, hem de diyorsun ki: Göklerin şebnemini yağdırırım! Oysa yapraklarının kuruması yakın, yakın yapraklarımı dökecek fırtına! Yarın gezgin gelecek, gelecek ve tüm güzelliğimle beni görecektir, kırılarda her yanda gözleri beni arayacak, ama bulamayacak. – ”

Bu sözler bütün gücüyle bahtsızın üzerine inmiş. Werther Lotte'nin önünde büyük bir umarsızlıkla diz çökmüş, ellerini tutup gözlerine bastırmış, alnına götürmüş, Lotte onun korkunç kararını sezer gibiymiş. Düşünceleri karmakarışık olmuş, onun ellerini sıkmış, göğsüne bastırmış, hüznü bir hareketle ona doğru eğilmiş, alev alev yanan yanakları birbirine değmiş. Dünyayı unutmuşlar. Werther ona sarılmış, göğsüne bastırıp titreyen, mırıldanan dudaklarını ateşli öpücüklere boğmuş. – Lotte yüzünü çevirip, boğulacak gibi bir sesle “Werther!” demiş eliyle hafifçe onun göğsünü kendinden uzaklaştırmaya çalışarak; “Werther!” demiş Lotte en soylu duyguların sükûneti elden bırakmayan ses tonuyla. – Werther direnmemiş, onun kollarından sıyrılmasına izin vermiş ve çıldırmış gibi Lotte'nin dizlerine kapanmış. – Lotte kendini geri çekmiş, endişeli bir şaşkınlık içinde aşk ve öfke arasında gidip gelerek şöyle demiş: “Bu son! Werther! Beni bir daha görmeyeceksiniz.” Acı çekene büyük bir aşkla bakarken hızla yan odaya geçip arkasından kapıyı kilitlemiş. – Werther onun arkasından kollarını açmış, ama durdurmaya cesaret edememiş. Başını kanepeye dayayıp yere uzanmış. Bir ses onu kendine getirinceye kadar yarım saatten

uzun bir süre öylece kalmış. Sofrayı kurmakta olan hizmetçi kızmış bu sesi çıkaran. Odada bir aşağı bir yukarı gidip gelmeye başlamış, yine yalnız olduğunu fark ettiğinde, küçük odanın kapısına gidip alçak sesle şöyle demiş: “Lotte! Lotte! Yalnızca bir şey söyleyeceğim! Bir veda!” – Lotte sesini çıkarmamış. – Werther beklemiş, yalvarmış, beklemiş; sonra uzaklaşıp ona şöyle seslenmiş: “Hoşça kal, Lotte! Ebediyen hoşça kal!”

Kentin kapısına geldiğinde, artık onu tanıyan bekçiler geçip gitmesine ses çıkarmamışlar. Sulu kar yağıyormuş, Werther kapıyı çaldığında saat on birmiş. Eve geldiğinde uşak efendisinin şapkasının olmadığını fark etmiş. Bir şey söyleme cesaretini gösterememiş, soyunmasına yardım etmiş, giysilerinin hepsi ıslakmış. Şapka sonradan, vadiye bakan tepenin yamacındaki bir kayanın üzerinde bulunmuş, karanlık ve yağmurlu bir gecede onun yuvarlanmadan kayaya nasıl tırmandığı ise bir türlü anlaşılamamış.

Yatağına uzanıp uzun bir uyku çekmiş. Ertesi sabah isteği üzerine uşak ona kahve getirdiğinde mektup yazmakta olduğunu görmüş. İşte Lotte’ye yazdığı mektuptaki satırlar:

“Son kez, bu gözleri son kez açıyorum. Ah, güneşi bir daha görmeyecekler, bulutlar ve sisten güneş görünmüyor. Yas tut ey doğa! Senin oğlun, senin dostun, senin sevgilin yolun sonuna yaklaşıyor. Lotte, bu eşsiz bir duygu, ama bulanık bir düşte kendi kendine şöyle söylemek gibi: Bu sonuncu sabah! Sonuncu! Lotte bu sözcük bana bir şey ifade etmiyor: Sonuncu. Burada bütün gücümle ayaktayım, oysa yarın cansız halde yere uzanmış olacağım. Ölmek! Bu ne demek? Bak, biz ölümden bahsederken, düş görüyoruz. Ölüm döşğinde birkaç insan gördüm ben; insanların düşünce yapısı o kadar sınırlı ki, yaşamlarının başı ve sonu hakkında hiçbir fikirleri yok. Şimdi bile sen benimsin, ben seninim! Seninim ey sevgili! Bir an için – ayrılmış, boşanmış – belki sonsuza dek! – Hayır, Lotte, hayır – öbür dünyaya nasıl göç ederim? Sen nasıl göç edersin? Hani

biz? – Göçüp gitmek! – Ne demek? Yine tek bir söz, boş bir yankı, yüreğime duygu katmıyor. – Ölü, Lotte! Kara toprağa gömülmüş olmak, o kadar dar yere! O kadar karanlık! – Umar-sız gençlik günlerimde benim için çok şey ifade eden bir hanım arkadaşım vardı; öldü ve cenazesinin peşinden gidip mezarı-nın başında durdum, tabutu aşağıya indirildi, ip tabutun altın-dan ses çıkararak kayboldu ve tekrar yukarıya çekildi, sonra kürekle ilk toprak mezara atıldı, ürkütücü tabuttan boğuk bir ses çıktı, daha boğuk, gittikçe boğuklaşan bir sesle en sonun-da tabut toprakla örtüldü! – Mezarın yanına yığıldım – duy-gulanmış, sarsılmış, korkmuştum, iç dünyam parçalanmıştı, ama benim için nasıl olduğunu – nasıl olacağını bilmiyordum – Öl-mek! Mezar! Bu sözcükleri anlamıyorum.

Ah, beni bağışla! Beni bağışla! Dün! Keşke yaşamımın son anı olsaydı. Ey sen melek! İlk kez, ilk kez hiçbir kuşkuya ka-pılmaksızın mutluluk duygusu iç dünyamın derinliklerini kor-gibi yaktı: O beni seviyor! O beni seviyor! Senin dudakların-dan gelen kutsal ateş benimkileri hâlâ yakıyor, kalbimdeki yeni ve sıcak bir haz. Beni bağışla! Beni bağışla!

Ah, beni sevdiğini biliyordum, bunu senin ilk duygulu ba-kışlarından, tokalaştığımız ilk andan beri biliyordum, yine de senden ayrı olduğum, Albert'i senin yanında gördüğüm zaman-lar hummalı bir kuşkuyla yeniden cesaretimi yitiriyordum.

O uğursuz insanların arasında bana tek kelime bile edeme-diğin, elimi bile sıkamadığın için gönderdiğin çiçekleri anım-sıyor musun? Ah, onların önünde gece yarısına kadar diz çök-tüm, senin aşkının mührüydü onlar benim için. Ama ah, kut-sal ve görünür işaretlerle Tanrı'sının kendisine fazlasıyla sun-duğu lütuf duygusu, inançlı birinin ruhunda zamanla nasıl aza-lırsa, bu duygular da gelip geçti.

Her şey geçici, ama hiçbir sonsuzluk, dün dudaklarında tat-tığım, içimde hissettiğim o ateşli deneyimi söndüremez! O beni seviyor! Bu kollar ona sarıldı, bu dudaklar onun dudakların-da titredi, bu ağız onunkinde kekeledi. O benim! Sen benim-sin! Evet Lotte, sonsuza kadar.

Albert'in senin kocan olması ne anlama geliyor? Koca! Bu dünya için bir tanımlama olabilir – ve seni sevmem, seni onun kollarından kendiminkine çekmem bu dünya için günah mı peki? Günah? Tamam, bunun kefareti ben öderim; onu ben tüm hazzıyla tattım, bu günahı, yaşam iksirini ve gücünü içime çektim. O andan itibaren benim oldun! Benim, ey Lotte! Ben önden gidiyorum! Baba'ma gidiyorum³⁶, Baba'na gidiyorum. Ona yakınacağım, sen gelinceye kadar beni avutacak, sana doğru uçup, sana dokunup Sonsuz Olan'ın gözü önünde ebediyete kadar kucak kucağa seninle kalacağım.

Düş görmüyorum, hezeyan içinde değilim! Mezara bir adım kala aklım başımda. Öleceğiz! Yine görüşeceğiz! Anneni göreceğiz! Onu göreceğim, onu bulacağım, ah, karşısına geçip kalbimden geçenleri bir bir anlatacağım! Annene, senin benzerine.”

Saat on bire doğru Werther uşağına Albert döndü mü diye sormuş. Uşak şunları söylemiş: Evet, atla eve doğru gittiğini gördüm. Bunun üzerine efendisi ona üzerinde bir not bulunan açık bir kağıt vermiş:

“Çıkmayı düşündüğüm seyahat için tabancalarınızı bana ödünç verir miydiniz? Çok mutlu olun!”

Albert'in sevgili eşi son gece az uyumuş; korktuğu şey kesinleşmiş, bir şekilde kesinleşmişti, ama onun bunu hissetmesi ve bundan dolayı telaşa kapılması olanaksızdı. Gerçi her zaman saf ve huzurlu olan ruh hali, ateşli bir öfke içindeymiş, güzel yüreği aklından geçen bin türlü düşünceyle sarsılmış: Yüreğinde hissettiklerinin sebebi Werther'in sarılmalarından kaynaklanan ateş miydi? Onun cüreti karşısındaki iradesizliği miydi? Çok serbest ve özgür bir masumiyet ile kendine dair

³⁶ Kutsal Kitap: Yeni Ahit, Yuhanna 13 (1); 14 (28). (ç.n.)

endişesiz bir güven duygusuna sahip olduğu o günleri, o anki durumuyla sıkıntı içinde karşılaştırması mıydı? Kocasını nasıl karşılayacaktı, yaşadığı olayı tüm ayrıntılarıyla anlatması gerekirken anlatma cesaretini gösteremeyeceği kocasını nasıl karşılayacaktı? İkisi de uzun süredir suskundular, suskunluğu ilk kendisi mi bozacaktı; hem de kocasına hiç de uygun olmayan bir zamanda bu kadar beklenmedik bir açıklamayı mı yapacaktı? O ani felaketi anlatmak şöyle dursun, sadece Werther'in ziyaret haberini vermenin bile onu olumsuz etkileyeceğinden korkuyordu. Kocasının kendini hiç yanlış anlamayacağını, önyargısız kabulleneceğini umabilir miydi? Kocasının içinden geçenleri anlamasını dileyebilir miydi? Bir de karşısında her zaman kristal kadar şeffaf ve özgür durduğu, hiçbir düşüncesini asla gizlemediği, gizleyemeyeceği kocasına karşı ikiyüzlülük edebilir miydi? Birbiri ardına gelen bu düşünceler onun sıkılmasına neden olmuş; kendisi için yitik olan, bırakamayacağı, – maalesef – kendi haline bırakmak zorunda olduğu, kendisini kaybederse hiçbir dayanağı kalmayacak olan Werther'e dönüyormuş düşünceleri durmadan.

Kendine o an açıklayamasa da aralarındaki iletişimsizlik, üzerinde büyük bir ağırlık oluşturmuş! Bu kadar anlayışlı ve iyi insanlar olmalarına rağmen gözle görülmeyen farklılıkları nedeniyle susmaya başlamışlar, her biri kendinin haklı, diğerinin haksız olduğunu düşünmüş, ilişkiler öylesine karmaşık, öylesine içinden çıkılmaz hale gelmiş ki, her şeyi belirleyecek şu hassas anda sorunu çözmek olanaksızlaşmış. Mutlu bir samimiyet onları yeniden birbirine yakınlaştırsa, sevgi ve anlayış karşılıklı olarak tesis edilebilse, içindekileri söyleyebilse, dostumuz belki de kurtarılabilecekti.

Buna özel bir durum daha eklenmiş. Mektuplarından bildiğimiz gibi Werther bu dünyadan ayrılma arzusunu hiç saklamamıştı. Albert onunla sık sık tartışmıştı, ayrıca Lotte'yle kocası arasında da bu konuyla ilgili olarak zaman zaman konuşmalar yapılmıştı. Böyle bir eyleme kesinlikle karşı olan Albert

aslında kişiliğine ters düşse de, bir tür hassasiyetle böyle bir niyetin ciddiyetinden çok kuşku duyduğuna dair sebepleri olduğunu defalarca açıklamaya çalışmıştı. Hatta bununla ilgili bazı şakalar yapmış, böyle bir şeyin olabileceğine inanmadığını Lotte'ye söylemişti. Kötü düşünceleri Lotte'yi karamsar bir tabloya sürüklerken, Albert'in bu sözleri onu bir yandan rahatlatıyordu, ama diğer yandan tam da bu sebeple o andaki bunalıcı endişelerini kocasına söylemek konusunda kendisini engellenmiş hissediyordu.

Albert eve döndüğünde, Lotte onu mahcup bir telaşla karşılamış, kocası işlerini halledemediğinden neşeli değilmiş, komşu yerleşimdeki yargıcın inatçı ve dar görüşlü biri olduğunu anlamış. Ayrıca yolun kötü olması da canını sıkmış.

Kendisi yokken neler olup bittiğini sorunca, Lotte aceleyle, Werther dün akşam buradaydı demiş. Albert mektup var mı diye sormuş, yanıt olarak gelen paketlerle birlikte bir mektubun odasına konulduğu söylenmiş. Albert odasına gidince, Lotte yalnız kalmış. Sevddiği ve saydığı kocasının varlığı kalbinde yeni bir his uyandırmış. Onun yüce gönüllülüğünü, aşkını, iyiliklerini hatırlamak Lotte'nin ruhunu daha çok sakinleştirmiş, onun arkasından gitmek için gizli bir arzu duymuş, elişini yanına alıp her zamanki gibi Albert'in odasına gitmiş. Onun paketleri açıp okumakla meşgul olduğunu görmüş. Bazıları pek sevindirici şeyler gibi görünmemiş gözüne. Lotte birkaç soru sormuş, Albert kısa kısa yanıtlar verip yazı yazmak üzere masaya geçmiş.

Bu şekilde bir saati yan yana geçirmişler. Lotte'nin ruhu git tikçe daha karamsar bir hale bürünmüş. Albert'in neşesi tamamen yerinde olsa bile, kendisi için önemli şeyleri ona söylemekte çok zorlanacağını hissediyormuş, böyle bir şeyi saklamaya ve gözyaşlarına engel olmaya çalışırken endişesini artıran bir hüzne kapılmış.

Werther'in uşağının gelmesi de onu iyice bunalıma sokmuş; uşak elindeki notu Albert'e uzatınca, Albert kayıtsız bir tavır-

la karısına dönüp şöyle demiş: “Tabancaları ona ver.” – “İyi seyahatler dilediğimi iletin.” demiş delikanlıya. – Lotte yıldırım çarpmış gibi olmuş, ayağa kalkıp kalkmamakta tereddüt geçirmiş, kendisine neler olduğunu bilmiyormuş. Yavaşça durvara doğru yürümüş, titreyerek silahları indirmiş, tozlarını almış ve duraksamış, Albert soru soran bakışlarla kendisini sıkıştırmasa kararsızlığı daha da sürecekmiş. Bir söz bile edemedi uğursuz silahları delikanlıya vermiş, uşak evden çıkıp girdince elişini toplayıp karışık duygularla odasına geçmiş. Aslında yüreği olabilecek felaketleri sezinlemeye başlamış. Neredeyse kocasının ayaklarına kapanıp ona her şeyi, dün akşam olanları, suçunu ve sezgilerini anlatacaktı. Sonra bu girişimin de bir işe yaramayacağını anlamış, kocasını Werther’e gitmeye ikna etme ümidi çok zayıfmış. Sofra kurulmuş, yalnızca bir şey sormak için uğrayan bir kız arkadaşı hemen gidecekken yemeğe kalmış ve sofradaki sohbeti biraz olsun katlanılır kılmış; kendilerini zorlamışlar, konuşmuşlar, anlatmışlar, sorunlarından uzaklaşmışlar.

Uşak tabancalarla geldiğinde, Werther onları Lotte’nin verdiğini duyunca silahları büyük bir sevinçle eline almış. Kendisine ekmek ve şarap getirtip yemeğe gitmesi için uşağa izin vermiş ve oturup yazmaya başlamış.

“Senin ellerine değdi bu silahlar, tozlarını almışsın, onları bin kez öptüm, çünkü sen onlara dokundun! Ve sen göksel varlık, kararımı onaylıyorsun ve sen Lotte, ölümümün elinden olmasını istediğim sen, bana silahları yolluyorsun, ben de alıyorum, ah! Öleceğim. Ah, uşağımı sorguya çektim. Silahları ona verirken titremişsin, ama bir veda sözcüğü bile etmemişsin! – Alacağın olsun! Alacağın olsun! Bir hoşça kal bile yok öyle mi? – Beni sonsuza dek sana bağlayan o an yüzünden kalbinin kapılarını bana kapattın mı? Lotte, bin yıl geçse bile o iz silinmez! Senin için yanıp tutuşan bu kişiden nefret edemeyeceğini hissediyorum.”

Yemekten sonra uşağa bütün valizleri toplamasını emretmiş, birçok kâğıt yırtmış, dışarıya çıkıp ufak tefek borçları kapatmış. Tekrar eve gelmiş yine dışarı çıkıp kentin kapısına doğru yürümüş, yağmura aldırış etmeden kontun yaptırdığı parka gitmiş, sonra oralarda dolaşmış ve gece çökmek üzereyken geri dönüp yazı yazmayı sürdürmüştü.

“Wilhelm, son kez kırlara, ormana, gökyüzüne baktım. Sen de hoşça kal! Sevgili anneciğim, beni affedin! Onu teselli et Wilhelm! Tanrı sizi korusun! Bütün işlerimi hallettim. Hoşça kalın! Yine görüşeceğiz, hem de daha mutlu olarak.”

“Sana kötülük ettim, Albert beni bağışla. Yuvanın huzurunu kaçırdım, aranızdaki güven duygusunu sarstım. Hoşça kal! Bu duruma son veriyorum. Ah, ölümüm size mutluluk getirsin! Albert! Albert! O meleği mutlu et! Böylelikle Tanrı lütfunu senden esirgemez!”

Akşam uzun süre kâğıtlarla uğraşmış, birçok şeyi yırtıp sobaya atmış, Wilhelm'in adresinin yazılı olduğu birçok paketi mühürlemiş. İçlerinde kısa makaleler, kesik kopuk düşünceler varmış, bunların bazılarını ben de gördüm; saat onda sobanın ateşini takviye ettirdikten ve kendisine bir şişe şarap getirttikten sonra uşağı uyumaya göndermiş, onun odası da diğer çalışanların yatak odaları gibi dışarıda, evin arka tarafında epeyce uzaktaymış, uşak sabah vakitten kazanmak için elbiseleriyle yatağa uzanmış; çünkü efendisi ona posta arabasının almadan önce evin önüne geleceğini söylemiş.

“On birden sonra

Etrafımdaki her şey öyle sessiz, ruhum öyle huzurlu ki. Şükür sana Tanrım, son anlarımda bu sıcaklığı, bu gücü bana bağışladığın için.

Pencereden bakıyorum, en değerlim benim, gelip geçen fırtınalı bulutların arasında sonsuz gökyüzünün yıldızlarını bir bir görüyorum! Hayır, siz düşmeyeceksiniz! Sonsuz Olan sizi

bağrına basacak, beni de. Yıldızlar içinde en sevdiğim Büyü-kayı'yı görüyorum. Geceleri senden her çıktığımda, bahçe ka-pısının önüne varınca hep karşıma çıkardı. Büyük bir esriklik içinde ona defalarca bakar, birçok kez yukarıya kaldırdığım ellerimle onu o anki mutluluğumun simgesi, ilahi bir sembo-lü olarak görürdüm! Ayrıca – Ey Lotte, seni bana anımsatma-yan bir şey var mı acaba? Her yanımda sen yok musun? Ey azize, dokunduğun her şeyi, önemsiz bile olsa, doyumsuz bir çocuk gibi zorla sahiplenmedim mi?

Tatlı siluet portren! Vasiyetim onun sana geri verilmesi, Lotte, lütfen ona değer ver. Üzerine binlerce, binlerce öpü-cük kondurdum, her dışarıya çıkışta, her eve gelişte ona el salladım.

Yazdığım küçük notta babandan cenazemle ilgilenmesini rica ediyorum. Kilisenin mezarlığında iki tane ıhlamur ağacı var, arka tarafta, kırlara bakan köşede; oraya gömülmek isti-yorum. Bunu dostu için yapabilir, yapacaktır. Sen de ondan ri-cada bulun. Dindar Hristiyanların bedeni zavallı talihsiz bir adamın yanında yatmak zorunda kalmasın. Ah, keşke beni yol kenarına ya da ıssız vadiye gömseler de, rahipler ve Levililer mezar taşımın önünde istavroz çıkararak geçip gitse, Samiri-yeliler de gözyaşı dökse.³⁷

Burada, Lotte! Ölümün esrikliğini içeceğim soğuk ve kor-kunç kâseyi tutmak beni ürpertmiyor!³⁸ Onu bana uzatan sensin, ben de almazlık etmiyorum. Hepsi! Hepsi! Böylelik-le yaşamımdaki arzu ve isteklerimin hepsi gerçekleşti. Ölü-mün tunçtan kapısını bu kadar soğukkanlı, bu kadar sakın çalabilmek.

Senin uğruna ölmek, senin uğruna kendimi feda etmek mutluluğuna erebileceğim Lotte! Yaşamında yeniden huzur ve mutluluğu bulmanı sağlayacaksa, korkusuz ve mutlu gi-

37 Kutsal Kitap: Yeni Ahit, Luka 10 (31-33). (ç.n.)

38 age: Yeni Ahit, Yuhanna 18 (11). (ç.n.)

derim. Ama ah! Sevdikleri için kanını akıtan, ölerек dostlarına yeni ve renkli bir yaşam hazırlayan çok az sayıda değerli insana nasip olur bu.

Büelbiselerle, Lotte, gömülmek istiyorum, sen dokunup onları kutsamıştın; babandan da bunu rica ettim. Ruhum tabutun üzerinde dolaşmaya başladı bile. Ceplerimi karıştırmaları. Seni ilk kez çocuklarının arasında gördüğümde göğsündeki şu soluk kırmızı kurdele – Ah, çocukları bin kere öp ve onlara bahtsız dostunun yazgısını anlat. Sevimli şeyler! Etrafımda kaynaşıyorlar sanki. Ah, sana nasıl bağlandım! Seni gördüğüm ilk andan beri seni bırakamadım! – Bu kurdele benimle birlikte gömülsün. Onu bana doğum günümde hediye etmiştin! Her şeyi karmakarışık bir hale getirdim! – Ah, bu yolun beni buralara getireceğini hiç düşünmemiştim! – Sakin ol!

Silahlar dolu – Saat on ikiyi vuruyor! Buraya kadarmış! – Lotte! Lotte, hoşça kal! Hoşça kal!”

Bir komşu baruttan çıkan ateşi görmüş, patlamayı işitmiş; her şey sessizliğe büründüğünden üstünde durmamış.

Sabahleyin saat altıda uşak lambayla içeriye girmiş. Yerde yatan efendisini, tabancayı ve kanı görmüş. Ona seslenmiş, sarsmış; cevap alamamış, hırıltıyla nefes almaktaymış sadece. Doktorlara, Albert'e koşmuş. Lotte kapının çingırağını duyduğunda eli ayağı titremiş. Kocasını uyandırmış, kalkmışlar, uşak fer-yat edip dili dolaşarak haberi vermiş, Lotte Albert'in önünde bayılarak yere yığılmış.

Doktor bahtsız adamın yanına geldiğinde onu iş işten geçmiş halde yerde bulmuş, nabızı atmaktaymış, tüm uzuvları hareketsizmiş. Sağ gözünün üstünden kafasına ateş ettiğinden beyni dışarıya fırlamış. Bu yetmezmiş gibi bir de kolundaki bir damardan kan akıtılmış, ama hâlâ nefes almaktaymış.

Sandalyenin kolundaki kandan, bu eylemi yazı masasının önünde otururken gerçekleştirdiği anlaşılmış, sonra yere yığıldığında çırpınarak sandalyenin yanında yuvarlanmış olmalı.

Pencere tarafında güçsüz halde sırtüstü yerde yatıyormuş, tam tekmiil giyinikmiş, çizmeleri ve sarı yelekli mavi frakı üzerindeymiş.

Evdekiler, komşular, kent ahalisi arasında büyük bir telaş yaşanmış. Albert içeri girmiş. Werther'i yatağa uzatmışlar, alnı sargılymış, yüzü ölü yüzü gibiymiş, hiçbir uzvunu oynatamıyormuş. Ciğerlerinden hâlâ korkunç hırıltılar gelmekteymiş, bazen zayıf, bazen daha güçlü; ölmesi beklenmiş.

Şaraptan sadece bir bardak içmiş. "Emilia Galotti" yazı masasının üzerinde açık duruyormuş.

Benden Albert'in şaşkınlığını, Lotte'nin feryatlarını anlatmamı beklemeyin.

Yaşlı yargıç haber üzerine atıyla dörtlale oraya gelmiş, ölmekte olan Werther'i en acı gözyaşlarıyla öpmüş. Büyük oğulları onun arkasından yürüyerek gelmişler, yüzlerinde müthiş bir üzüntü ifadesiyle yatağın yanında diz çöküp onu ellerinden, dudağından öpmüşler, onun en çok sevdiği en büyük oğlan ise dikkatle ağzından çıkan sesleri dinlemiş, son nefesini verdiğinde onu zorla geri çekmişler. Öğle vakti saat on ikiyi vurduğunda ölmüş. Yargıcın orada bulunması ve aldığı önlemler insanların izdiham oluşturmamasının önüne geçmiş. Gece on bire doğru³⁹ onu seçtiği yere gömdürmüş. Yaşlı adam ve oğulları cenazenin arkasında yürümüş, Albert gidememiş. Lotte'nin yaşamından endişe etmekteymiş çünkü. Onu zanaatkârlar taşımış. Cenazesine eşlik eden bir din adamı bile yokmuş.

³⁹ On sekizinci yüzyılın sonuna doğru cenazeler genellikle akşamüstü veya geceleri gömülürdü. Tabutu da bir esnaf loncasının zanaatkârları taşırdı, in-tihar sonucu gerçekleşen ölümlerde de hiçbir din adamı cenazeye eşlik etmezdi. (ç.n.)

*Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832):
Alman edebiyatının dünyaca ünlü, en önemli
yazarlarından. Hukuk eğitimi alan ve resim
sanatına da ilgi duyan Goethe, doğa bilimleriyle de
uğraşmış, araştırmalar yapmış, yazılar yazmıştır.
Dünya görüşünü ve sanat anlayışını aktardığı Şiir ve
Hakikat en dikkati çekici eserlerinden biridir. Ayrıca
Roma Ağrıları, Faust ve pek çok eseri yayımlandığı
dönemde büyük ilgi görmüş, yazarın yüzyıllar süren
edebi ününü pekiştirmiştir. 1774 yılında yazdığı
Genç Werther'in Acıları daha önce şiirleri ve oyunları
yayımlanan Goethe'nin ilk romanıdır. Eser büyük bir
ilgiyle karşılanmış ve 25 yaşındaki yazara kısa sürede
bütün Avrupa'da ün kazandırmıştır.*

*Mahmure Kahraman (1956): Lise eğitimini Trabzon'da
tamamladıktan sonra, iki yıl Münih'te yaşadı ve
Goethe Enstitüsü'ne devam etti. 1983 yılında Ankara
Üniversitesi DTCF Alman Dili ve Edebiyatı bölümünü
bitirdi. Yüksek lisans eğitimini 1986'da, doktora
eğitimini 1992 yılında tamamladı. Ege Üniversitesi'nde
Almanca öğretmeni olarak çalıştı. J. P. Eckermann,
F. Nietzsche ve J.W. Goethe'den çeviriler yaptı.*

